

**SOSIAALIPEDAGOGISEN HEVOSTOIMINNAN MAHDOLLISUUDET
PSYKOSOSIAALISEN TOIMINTAKYVYN TUKEMISESSA**

Katri Saastamoinen
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalipedagogiikka
Kuopion yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalityön ja
sosiaalipedagogiikan laitos
Elokuu 2007

KUOPION YLIOPISTO, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos

SAASTAMOINEN, KATRI: Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuudet psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisessa

Pro gradu -tutkielma, 86 sivua, 1 liite (4 sivua)

Tutkielman ohjaajat: Professori Juha Hämäläinen
  YTM Elina Nivala

Elokuu 2007

Avainsanat: sosiaalipedagoginen hevostoiminta, psykososiaalinen toimintakyky, tuki, elämänhallinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut kuvata sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuuksia psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisessa. Sosiaalipedagogista hevostoimintaa käsittelevät tutkimukset ovat keskittyneet lähinnä ikäkausiin lapsuus ja nuoruus, lisäksi vallitsevana näkökulmana on ollut pääasiassa syrjäytymisen ehkäisy ja yhteisöllisyys. Tässä tutkimuksessa on pyritty tuomaan esille, että sosiaalipedagoginen hevostoiminta on työmuoto, jota voidaan käyttää koko ihmisen elämänkaaren ajan psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiseen. Hevostoiminnan tunnuspiirteitä käsiteltäessä pohditaan erityisesti sitä, mikä tekee hevostoiminnasta sosiaalipedagogista.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimii sosiaalipedagoginen orientaatio. Psykososiaalisen toimintakyvyn määrittelyyn sovelletaan Lauri Rauhalan (2005) holistista ihmiskäsitystä, joka toimii tutkimuksen taustanäkökulmana. Tutkimus toteutettiin tapaustutkimuksena, jonka aineistonkeruu tehtiin kevään 2006 aikana suomalaisessa hevostalliympäristössä. Tutkimustietoa kerättiin osallistuvan havainnoinnin ja teemahaastattelun avulla. Tutkimusaineistoa analysoitiin teemoittelemalla.

Tutkimustulokset osoittavat, että yhteistoiminta asiakkaan ja ohjaajan välillä on avainasemassa tuettaessa asiakasta toimimaan talliympäristössä. Hevostoiminnan tarjoamat mahdollisuudet toimintakyvyn tukemiseen määrittyivät asiakaskohtaisesti, asiakkaan toimintakyvyn puitteissa. Hevostoiminnassa nousi esille sosiaalipedagogisia elementtejä, mutta ajoittain toiminnassa painottuivat esimerkiksi suoritus- ja yksilökeskeisyys, jotka eivät ole sosiaalipedagogisten periaatteiden mukaisia painotuksia. Todennäköisesti tämä johtui siitä, ettei kyseisessä hevostoiminnassa toteutettu yhteisöllisyyttä.

Hevostoimintaa sosiaalipedagogisesta viitekehyksestä käsin tarkasteltuna olisi tärkeää, että toiminta muodostuisi monipuolisesti talliympäristössä suoritettavista toiminnoista. Tällöin talliympäristön tarjoamalla erilaisilla toimintamahdollisuuksilla voidaan tukea asiakkaiden toimintakyvyn eri osa-alueita ja mahdollisuuksia on myös kokonaisvaltaiseen psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiseen. Tutkimuksen tulokset vahvistavat sosiaalipedagogiikan keskeistä käsitystä toimintakyvyn problematiikasta: elämänhallinnan tukemiseksi on tärkeää tukea ihmisen toimintakykyä kokonaisvaltaisesti.

UNIVERSITY OF KUOPIO, Faculty of Social Sciences
Department of Social Work and Social Pedagogy, Social Pedagogy

SAASTAMOINEN, KATRI: The Possibilities of Socio-pedagogical Horse Activity in
Supporting the Psychosocial Capability

Master's thesis, 86 pages, 1 appendix (4 pages)

Advisors: Professor Juha Hämäläinen,
MSC Elina Nivala

August 2007

Keywords: socio-pedagogical horse activity, psychosocial capability, support to, sense of life control

The purpose of this study is to describe the possibilities of socio-pedagogical activities in supporting psychosocial ability to act. Former studies concerning socio-pedagogical horse activity have mainly focused on childhood and youth. Communality and prevention of social exclusion have also been dominant aspects. The aim of this study is to show that socio-pedagogical horse activity is a form of work that can be used to support the psychosocial ability to act over lifetime. The Discussion of features of the horse-based activities is aimed at finding out what makes horse activity socio-pedagogical.

Social pedagogy is the theoretical frame of reference of the study. Lauri Rauhala's (2005) holistic idea of man is used for defining the concept of psychosocial ability to act. The study was carried through as a case study. The material for the study was gathered during spring 2006 in a Finnish horse stable environment by using the methods of observation and theme interviewing. The material gained was analysed by thematizing.

The results show that cooperation between the customer and the instructor is in key position while supporting the client in working in the horse stable environment. The possibilities of horse activity as a way of supporting the ability to act are predetermined by the customers' ability to act. The results also show that socio-pedagogic elements came up in horse activities. At times the focus was on performance and individual, which are not in accordance with socio-pedagogic principles. This was probably because of the fact that communality was not practised in these activities.

While studying the horse activities from the socio-pedagogic frame of reference it would be important that the action is formed of versatile activities performed in the stable environment. In that case, with the different possibilities of stable environment, it is possible to support different aspects of customers' ability to act. The results confirmed the central idea of social pedagogy: to support the sense of life control, it is important to support person's ability to act comprehensively.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	6
3 SOSIAALIPEDAGOGINEN HEVOSTOIMINTA	7
3.1 Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan aiemmat määritelmät	7
3.2 Hevostoiminnan sosiaalipedagogiset tunnuspiirteet	10
3.2.1 Sosiaalipedagogisen toiminnan tavoitteet	10
3.2.2 Sosiaalipedagogisen toiminnan menetelmät	14
3.2.3 Sosiaalipedagogisen toiminnan kohderyhmät	19
3.3 Hevostoiminta sosiaalipedagogisena toimintana	21
3.4 Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan erot terapeutttiseen ratsastukseen	22
4 PSYKOSOSIAALINEN TOIMINTAKYKY	24
4.1 Kokonaisvaltainen näkökulma toimintakykyyn	24
4.2 Psykososiaalisen toimintakyvyn rakentuminen	25
4.2.1 Psykkiset ja sosiaaliset valmiudet	25
4.2.2 Fyysiset valmiudet	28
5 PSYKOSOSIAALISEN TOIMINTAKYVYN TUKEMINEN	30
5.1 Psykososiaalisen toimintakyvyn puutteet	30
5.1.1 Psykkisten ja sosiaalisten valmiuksien häiriöt	30
5.1.2 Fyysisten valmiuksien puutteet	32
5.2 Valmiuksien vahvistaminen toimintakyvyn tukemiseksi	33
5.2.1 Psykkisten ja sosiaalisten valmiuksien vahvistaminen	33
5.2.2 Fyysisten valmiuksien vahvistaminen	35
5.3 Toimintakyvyn kokonaisvaltainen vahvistaminen	36
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	37
6.1 Tapaustutkimus	37
6.2 Aineistonkeruu ja tutkimusaineisto	38
6.3 Aineiston analysointi	41

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	43
7.1 Yhteistoiminta toimintakyvyn tukemisen kehyksenä	43
7.1.1 Ohjeiden ja sääntöjen vastaanottamisen ja niiden ymmärtämisen tukeminen	44
7.1.2 Itsetunnon ja omatoimisuuden tukeminen	45
7.1.3 Sosiaalisuuden ja vuorovaikutuksen tukeminen	47
7.1.4 Toimintaan kannustaminen	48
7.1.5 Hyvän olon ja turvallisuuden vahvistaminen	48
7.1.6 Tunteiden hallinnan tukeminen	50
7.2 Psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisen mahdollisuudet asiakaskohtaisesti sosiaalipedagogisen hevostoiminnan avulla	51
7.2.1 Ville	52
7.2.2 Pekko	53
7.2.3 Liisa	55
7.2.4 Kalle	57
7.3 Toiminnan sosiaalipedagoginen tarkastelu	59
7.3.1 Sosiaalipedagogiset elementit	60
7.3.2 Sosiaalipedagogisesti kriittiset alueet	63

8 YHTEENVETO: SOSIAALIPEDAGOGISEN HEVOSTOIMINNAN MAHDOLLISUUDET TOIMINTAKYVYN TUKEMISESSÄ	67
8.1 Yhteistoiminnan mahdollisuudet toimintakyvyn tukemisessä	67
8.2 Toimintakyvyn tukemisen asiakaskohtaisuus	69
8.3 Hevostoiminnan sosiaalipedagogisuus	71

9 POHDINTA	74
------------	----

LÄHTEET

LIITTEET

1 Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata sosiaalipedagogisen hevostoiminnan tarjoamia mahdollisuuksia psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisessa. Sosiaalipedagogista hevostoimintaa käsittelevät tutkimukset ovat tähän mennessä keskittyneet lähinnä ikäkausiin lapsuus ja nuoruus. Sosiaalipedagogisista tunnuspiirteistä tarkastelun alla ovat olleet pääasiassa syrjäytymisen ehkäiseminen ja yhteisöllisyys. Tässä tutkimuksessa tuotetaan tietoa sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuuksista toimintakyvyn tukemisessa ja sosiaalipedagogisen hevostoiminnan tunnuspiirteistä, jotka muotoutuvat toiminnasta talliympäristössä. Lisäksi tämä tutkimus ei painotu tiettyyn ikäkauteen vaan pyrkii tuomaan esille sen tosiasian, että sosiaalipedagoginen hevostoiminta on työmuoto, jota voidaan käyttää kaiken ikäisten ihmisten psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiseen. Tässä tutkimuksessa pyritään myös tuomaan esille, että sosiaalipedagogisiin tavoitteisiin on mahdollista pyrkiä kaikenikäisten ja kaikenlaisten ihmisten kanssa.

Tutkimus on toteutettu tapaustutkimuksena, jonka aineistonkeruu on tehty kevään 2006 aikana, suomalaisessa hevostalliympäristössä. Aineiston avulla analysoidaan sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuuksia asiakkaiden psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisessa. Tarkastelun kohteena eivät ole siis tutkimustallilla toteutetun sosiaalipedagogisen hevostoiminnan 13 asiakasta, vaan se miten heidän toimintakykyjään on mahdollista tukea sosiaalipedagogisen hevostoiminnan avulla. Tosin asiakkaiden toimintakykyjen puutteet ovat määrittämässä sitä, millaista sosiaalipedagoginen hevostoiminta on asiakaskohtaisesti.

Toimintakykyinen ihminen kokee, että hän kykenee vastaamaan elämän haasteisiin ja selviytymään jokapäiväisestä elämästään. Ihmisen elämään liittyy aina kuitenkin vaikeita vaiheita ja kriisitilanteita. Toimintakyky saattaa joskus tilapäisesti heikentyä esimerkiksi sairauden, kiireen, rasittavien työtilanteiden tai perhehuolien vuoksi. (Kähäri-Wiik, Niemi & Rantanen 1997, 13.) Toisinaan toimintakyvyn puutteet saattavat olla myös synnynnäisiä, jolloin elämänsisällöksi muodostuu sairauden tai vamman kanssa eläminen. Sosiaalipedagogisessa mielessä on tärkeää pyrkiä tukemaan ihmisen toimintakykyä, että hän pystyisi elämään mahdollisimman tasapainoista elämää toimintakyvyn tilapäisistä tai pysyvistä puutteista huolimatta, esimerkiksi itseapuun auttaminen ja yh-

teisöllisyyden vahvistaminen voivat toimia ihmisen kokonaisvaltaista toimintakykyä tukevinä elementteinä.

Keskeisiä tarkastelun kohteita tässä tutkimuksessa ovat sosiaalipedagoginen hevostoiminta, psykososiaalinen toimintakyky, psykososiaalisen toimintakyvyn rakentuminen ja psykososiaalisen toimintakyvyn puutteet tai häiriöt sekä psykososiaalisen toimintakyvyn tukeminen. Tutkimuksen viitekehyksenä toimii sosiaalipedagoginen orientaatio, mikä merkitsee tässä tutkimuksessa hevostoiminnan sosiaalipedagogisten tunnuspiirteiden selventämistä. Taustanäkökulmana toimii Lauri Rauhalan holistinen ihmiskäsitys, jota sovelletaan psykososiaalisen toimintakyvyn määrittelyyn. Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on kehollinen ja tajunnallinen kokonaisuus ja näiden olemispuolensa välityksellä ihminen on suhteessa johonkin ympäristöön eli hän on situationaalinen (Rauhala 2005, 32-34). Psykososiaalisen toimintakyvyn määrittelyyn sovellettuna tämä tarkoittaa, että tajunnallisuuden ja kehollisuuden pohjalta ihminen pystyy toimimaan sosiaalisessa ympäristössään eli hän on eriasteisesti toimintakykyinen. Holistinen ihmiskäsitys perustelee siis psykososiaalista toimintakykyä, mutta myös fyysistä toimintakykyä.

Tutkimustehtävänä on selvittää, millaisia mahdollisuuksia sosiaalipedagoginen hevostoiminta tarjoaa psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiseen. Jokaisella yksilöllä on omanlaisensa psyykkiset ja sosiaaliset valmiudet, jotta hän voi toimia sosiaalisessa ympäristössään. Vaikka tämä tutkimus ei perehdykään varsinaisesti asiakkaiden toimintakykyjen puutteisiin tai häiriöihin, on huomattava, että psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisen mahdollisuus määrittyy asiakaskohtaisesti, asiakkaiden toimintakykyjen puitteissa. Analysoitavan aineiston avulla selvennetään kokonaisvaltaisesti psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisen mahdollisuuksia sosiaalipedagogisen hevostoiminnan eri menetelmien avulla.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa siitä, millaisia mahdollisuuksia sosiaalipedagoginen hevostoiminta tarjoaa psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiseen. Tutkimuksessa kuvataan sosiaalipedagogista hevostoimintaa, sen sosiaalipedagogisia tunnuspiirteitä ja millaisia mahdollisuuksia se tarjoaa toimintakyvyn tukemiseen asiakaskohtaisesti. (Vrt. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 127.)

Oletuksena on, että sosiaalipedagoginen hevostoiminta tarjoaa monipuolisesti mahdollisuuksia psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiseen. On kuitenkin tarpeen eritellä ja pohtia hevostoiminnan mahdollisuuksia toimintakyvyn tukemisessä kriittisesti, esimerkiksi sen takia, että sosiaalipedagoginen hevostoiminta on vielä varsin uusi työmuoto.

Tutkimuksen tarkoituksesta on johdettu pääkysymys:

Millaisia mahdollisuuksia sosiaalipedagoginen hevostoiminta tarjoaa psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiseen?

Pääkysymys on eriytynyt edelleen alakysymyksiksi:

Mikä tekee hevostoiminnasta sosiaalipedagogista?

Miten sosiaalipedagoginen toimintatapa voi edistää psykososiaalisen toimintakyvyn tukemista sosiaalipedagogisen hevostoiminnan avulla?

Miten sosiaalipedagogista hevostoimintaa käytetään toimintakyvyn eri osa-alueiden tukemisessa?

Miten sosiaalipedagogisen hevostoiminnan avulla voidaan vaikuttaa toimintakyvyn puutteiden aiheuttamiin sosiaalisiin haittoihin?

3 SOSIAALIPEDAGOGINEN HEVOSTOIMINTA

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on sosiaalipedagogisesta teoreettisesta ja käytännöllisestä viitekehyksestä lähtevää toimintaa. Tässä luvussa lähdetään liikkeelle esittelemällä sosiaalipedagogisen hevostoiminnan aiempia määritelmiä. Tämän tutkimuksen tarpeisiin on kuitenkin välttämätöntä määritellä sosiaalipedagogista hevostoimintaa aiempaa yleisluontoisemmin. Siksi tarkoituksena on kuvata sosiaalipedagogisen hevostoiminnan sosiaalipedagogisia tunnuspiirteitä mahdollisimman laaja-alaisesti.

3.1 Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan aiemmat määritelmät

Minna Miettinen (2005, 73) on todennut, että sosiaalipedagoginen hevostoiminta voidaan mieltää jonkinlaiseksi yläkäsitteeksi erityyppiselle ratsastus- ja hevostoiminnalle, jota toteutetaan nimenomaan syrjäytymisuhan alla elävien tai jo syrjäytyneiden nuorten parissa. Kaisu Pärnä (2004) on vuorostaan todennut, että hevostoiminnassa on elementtejä, jotka hyödyttävät eri tavoin nuoren sosiaalista kuntoutumista. Toimiminen vertaisryhmän kanssa, aikuisen tuki ja toiminnan kautta kehittyvä sosiaalisuus, vastuunkantamisen oppiminen turvallisissa rajoissa sekä kasvatukselliset tavoitteet ovat esimerkkejä asioista, joita hevostoiminta antaa nuorelle. (Pärnä 2004, 85.)

Maija Peltomäki (2007) on todennut tutkimusaineistonsa pohjalta, että nuoret tytöt kokevat hevostoiminnalla ja tallielämällä olevan suurtakin merkitystä heidän elämässään. Lisäksi tytöt kokivat, että hevosten avulla he pystyivät harjoittamaan omia sosiaalisia valmiuksiaan. (Peltomäki 2007, 59.) Samansuuntaisia tuloksia on saanut myös Johanna Kaarela (2005, 50-56) sosiaalipedagogisen hevostoiminnan merkityksistä, missä avainasemassa oli tyttöjen ryhmätoiminta. Ongelmakeskeisyyden sijaan sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa pyritään käyttämään menetelmiä ja keinoja, jotka käsittelevät ennen kaikkea nykyhetkeä tai suuntautuvat tulevaisuuteen. Syitä käyttäytymiseen ei etsitä menneisyydestä vaan keskitytään nuoren voimavaroihin. Menneisyyttäkin käsitellään, mutta toisin kuin psykoanalyttisissä lähestymistavoissa – pyritään miettimään, mitä olen oppinut elämän aikana ja miten voin tässä tilanteessa oppejani ja voimavarojani hyödyntää nyt ja tulevaisuudessa. (Kjälman 2003, 11.)

Talliyhteisössä hevoset, tallin henkilökunta, eri-ikäiset asiakkaat, lasten vanhemmat ja mahdolliset muut sukulaiset, sidosryhmät ja ympäröivät yhteisöt muodostavat ison oppimiskehän, talliyhteisösystemin, jossa vuorovaikutusta ja oppimista tapahtuu monella eri tasolla ja moneen eri suuntaan. Talliyhteisöstä itsestään riippuu se, miten se onnistuu toimimaan yhteisöllisenä oppimisyhteisönä. Sosiaaliset verkot, monessakin mielessä ja monella tasolla, toimivat joko positiivisesti tai negatiivisesti yksilön ja yhteisön oppimista edistävänä tekijänä. (Koistinen 2003, liite 1; ks. myös Koistinen 2005, 4-5.) Nora Brandtin (2005) mukaan hevostoiminnasta puhuttaessa, nimetään kaksi erilaista yhteiskunnallista diskurssia, jotka ovat järjestyksessä ja sosiaalidiskurssi. Ne ovat ristiriitaisia keskenään, mutta toisaalta riippuvaisia toisistaan. Järjestyksessä puhuttaessa, keskeisiä käsitteitä ovat suorituskeskeisyys, järjestelmällisyys, työmoraali ja tallin hierarkkisuus. Sosiaalidiskurssista puhuttaessa keskeisiä käsitteitä ovat yhteenkuuluvuus, valtaistuminen, vuorovaikutus, kokemukset ja tunteet. Nämä kaksi diskurssia ovat dialogissa keskenään, koska esimerkiksi ratsastuksen voi oppia suoritusten kautta, mutta se antaa samalla mahdollisuuden käsitellä kokemuksia ja tunteita. (Brandt 2005, 22.)

Yleisluontoisemman määritelmän mukaan sosiaalipedagoginen hevostoiminta on erityisesti lapsille ja nuorille suunnattua vuorovaikutuksellista toimintaa talliyhteisössä. Toimintaan kuuluu ratsastuksen lisäksi tallilla tehtäviä töitä, kuten hevosen hoitoa ja ruokintaa. Tunteiden tunnistaminen on yksi sosiaalipedagogisen hevostoiminnan tavoitteista. Yhdessä oleminen ja tekeminen nähdään myös arvokkaina, samoin kokemukset, joita sitä kautta saadaan. (Haavisto 2007, 33-34.) Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa pyrkimyksenä on saada koko talliyhteisön sosiaalinen kasvatus- ja oppimispotentiaali käyttöön. Tallilla tapahtuu sukupolvien yli ulottuvaa yhteisöllistä oppimista, jolloin muun muassa hiljainen tieto, niin hevosmiestaidoissa kuin sosiaalisissa taidoissa siirtyy yhteisön sisällä. Sosiaalipedagoginen toimintamalli hevostoiminnasta on tapa ajatella toiminnasta, ja ajattelu lähtee yhteisön kyvystä ajatella vuorovaikutteisesti. Sosiaalipedagogisesti toimiva talliyhteisö on myös itseohjautuvuuteen kannustava ja kasvattava yhteisö. Sosiaalipedagogisessa ajattelussa koko yhteisön tietoinen kasvatuksellinen ote nähdään mahdollisuutena oppia uutta ryhmässä muilta yksilöiltä, mutta myös se, että saa mahdollisuuden oppia hevoselta. (Koistinen 2003, liite 1.)

Ratsastuspedagogia on sosiaalipedagogisen toimintamallin soveltamista käytäntöön, Suomessa käytetään nimitystä sosiaalipedagoginen hevostoiminta. Keski-Euroopassa ja

Yhdysvalloissa sekä Pohjoismaista Tanskassa ja Ruotsissa on talleja ja toimintakeskuksia, jotka yhteisöllisen ja sosiaalisen kasvun näkökulmasta tekevät työtä lasten ja nuorten syrjäytymiskiirteen katkaisemiseksi tai jo syntyneiden vaurioiden korjaamiseksi. Osa talleista tai toimintakeskuksista on sisäoppilaitostyyppisiä ja osa palvelee seudun tai alueen lapsi- ja nuorisoasiakkaita pääsääntöisesti kuntien ja viranomaisten kanssa yhteistyössä. Lapset ja nuoret ovat toiminnassa mukana hyvin monenlaisten diagnoosien ja oireilujen pohjalta. Monissa keskuksissa on saavutettu erinomaisia tuloksia mm. huumenuorten ja vaikeista häiriöistä kärsivien nuorten auttamisessa takaisin sosiaalisen toiminnan piiriin. (Koistinen 2005, 4.) Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös Suomessa, esimerkiksi nuorten ja aikuisten huume-kuntoutujien kanssa (Ketolainen 2005, 67-77). Suomessa sosiaalipedagogista hevostoimintaa voi harjoittaa kuka tahansa sosiaalipedagogisen hevostoiminnan täydennyskoulutuksen käynyt henkilö. Koulutus on tarkoitettu sosiaali-, terveydenhuollon- tai koulutussektorin ammatillisen tutkinnon omaaville, joilla on lisäksi hevostoiminnan perustiedot ja taidot hallussaan. (Koistinen 2005, 9.) Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on siis määritelty pääasiassa lasten ja nuorten kanssa tehtäväksi työksi, missä menetelmänä käytetään talliympäristössä tapahtuvia toimintoja. Hevostoiminnan tavoitteena ovat olleet lähinnä syrjäytymisen ehkäisemisen eri muodot ja yhteisöllisyys. Hevostoiminnan tunnuspiirteet ovat siten määrityneet myös niiden suuntaisesti.

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on lähinnä tapa ajatella eikä se ole sosiaalipedagogisten periaatteiden mukaan pelkästään työmuoto, vaan laajempi kokonaisuus, koska se käyttää sosiaalipedagogisia periaatteita, jotka nousevat esiin useista erilaisista toiminnallisista menetelmistä. Hevostoiminta on sosiaalipedagogista, silloin kun siinä toteutuvat tietyt sosiaalipedagogisen ajattelun kriteerit eli silloin kun hevostoiminnalla on sellaisia tarkoituksia ja muotoja, joissa ja joiden kautta sosiaalipedagogisen ajattelun ja toiminnan kriteerit riittävässä määrin täyttyvät. Kriteerit joiden perusteella toimintaa voidaan kutsua sosiaalipedagogiseksi, eivät ole kuitenkaan ehdottomia vaan suhteellisia, mikä vaikeuttaa myös sosiaalipedagogisen hevostoiminnan täsmällistä määrittelyä. Tavallaan sosiaalipedagoginen hevostoiminta on tapa ajatella. Hevostoimintaa suunniteltaessa, organisoitaessa ja toteuttaessa toimintaa katsotaan sosiaalipedagogisen viitekehyksen kautta.

3.2 Hevostoiminnan sosiaalipedagogiset tunnuspiirteet

Sosiaalipedagogiikka ei ole staattista, vaan sille on ominaista jatkuva pyrkimys kehittymiseen. Siten sosiaalipedagogiikan määrittelykään ei voi pysähtyä, vaan myös sen tulee olla jatkuvassa liikkeessä, heijastaa osaltaan ympäristössä havaittavia sosiaalisia muutoksia ja vastata niihin. (Hämäläinen & Kurki 1997, 33.) Siten myös sosiaalipedagoginen hevostoiminta tarvitsee uudenlaisia määrittelyjä. Aiemmat määritelmät ovat olleet riittämättömiä, koska niissä on keskitytty pelkästään ikäkausiin lapsuus ja nuoruus, vaikka sosiaalipedagoginen työ kattaa koko ihmisen elinkaaren. Lisäksi sosiaalipedagogiikalla on muitakin tunnuspiirteitä kuin syrjäytymisen ehkäisy ja yhteisöllisyys. Siksi on tarpeen muodostaa laajempaa ja laaja-alaisempaa määritelmää sosiaalipedagogiikan tunnuspiirteistä. Seuraavassa onkin määritelty hevostoiminnan sosiaalipedagogisia tunnuspiirteitä ja millaisia ne ovat ihmisen kokonaisvaltaisen toimintakyvyn tukemisen näkökulmasta.

3.2.1 Sosiaalipedagogisen toiminnan tavoitteet

Sosiaalipedagogiikassa yhteiskunnallista todellisuutta tarkastellaan erityisesti siltä kannalta, miten se mahdollistaa yhteiskunnan jäsenenä kasvamisen, persoonallisuuden monipuolisen kehittymisen ja sosiaalisen identiteetin. Toisaalta tärkeää on myös tarkastella yhteiskunnallisen toimintakyvyn rakentumisen, osallisuuden ja osallistumisen, elämänlaadun kannalta keskeisiin toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin kiinnittymisen sekä riittävän elämänhallinnan ja subjektiivisuuden saavuttamisen mahdollistumista. (Hämäläinen 1999, 60.)

Sosiaalipedagogisen toiminnan tavoite käsitetään joskus varsin laaja-alaisesti adaptaationa eli yksilön sopeutumisena ympäristöönsä. Ajatellaan, että ihmistä kasvattaa kaikki se, mikä häntä ympäröi ja mitä hänelle elämänsä aikana tapahtuu. (Hämäläinen & Kurki 1997, 34.) Sosiaalipedagogisen toiminnan syntymisessä ja synnyttämisessä on lähdettävä sieltä, missä ihmiset ovat, heidän arkipäivästään, heidän elämismaailmastaan. Toiminta olisi hyvä saada alkamaan niistä perusrhytmistä (yhteisöistä), joita laajemmassa yhteisössä ja sen lähellä jo on. Niissä ihmisten arkipäivä tunnetaan yleensä parhaiten. Ei ole olemassa mitään kaikkialle sopivia standardoituja ohjelmia, vaan toiminnat tulee

suunnitella juuri kyseisiä ihmisiä ja yhteisöjä varten. Ei ole myöskään mieltä luoda uusia ohjelmia vain siksi, että ne ovat uusia, vaan oleellista on kartoittaa ne mahdollisuudet, mitä alueella jo on. Näitä mahdollisuuksia voidaan vahvistaa, suunnata ehkä uudelleen ja käyttää hyväksi monin eri tavoin. Toiminnan ydin on ihmisten oma osallistuminen ja aktiviteetti. (Kurki 2000, 136.) Sosiaalipedagogiikassa on pyrkimys transformointiin, muutokseen, ihmisten ja yhteisöjen elämänlaadun parantamiseen (Hämäläinen & Kurki 1997, 37). On mahdollista tukea ihmisen toimintakykyä kokonaisvaltaisesti, yksilöiden osallistuessa sosiaalipedagogisiin toimintoihin. Toimintakyvyn tukeminen onnistuu parhaimmalla tavalla, silloin kun sosiaalipedagoginen toiminta ja sen tavoitteet tuodaan ihmisten arkielämään.

Sosiaalipedagogisen toiminnan tavoitteena on yksilön elämänlaadun ja itseohjautuvuuden sekä lopulta koko yhteiskunnan hyvinvoinnin parantaminen. Sosiaalipedagogiikan taustalla on aina sellaisia arvoja ja päämääriä, jotka liittyvät hyvään elämään. Sosiaalipedagogisen toiminnan tarve nousee arkitodellisuuden vertaamisesta siihen ideaaliin, mikä kansalaisen ja yhteiskunnan kohdalla nähdään hyvänä. (Launonen & Puolimatka 1999, 10.) Sosiaalipedagogisen toiminnan keskeisenä tavoitteena voidaan nähdä olevan, että jokaisella yksilöllä olisi hyvä elämä, minkä määritelmät nousevat esille useista eettisistä näkökulmista, esimerkiksi eettisistä teorioista. Samalla kun tavoitellaan yksilöiden hyvinvointia, voidaan edistää myös yhteistä hyvää. Kokonaisvaltaisen toimintakyvyn näkökulmasta hyvä elämä tarkoittaa sitä, että jokainen yksilö hyödyntää mahdollisuutensa tasapainoiseen elämään toimintakykynsä puitteissa. Jos yksilö ei pysty hyödyntämään omia mahdollisuuksiaan, sosiaalipedagogisen toiminnan avulla voidaan auttaa yksilöä lähemmäksi täysipainoista elämää. (Vrt. Launonen & Puolimatka 1999, 10-14.)

Erilaisten sosiaalisten ongelmien alla ponnistelevien ihmisten arkeen suuntautuminen sekä heidän subjektiivuttaan ja elämänhallintaa vahvistavien kasvuprosessien tukeminen ovat muotoutuneet sosiaalipedagogiikan teorian peruskysymyksiksi ja käytännön keskeisiksi toimintaperiaatteiksi. Saksan johtaviin sosiaalipedagogiikan teoreetikoihin luokituvan Hans Thierschin mukaan, sosiaalipedagogisessa toiminnassa arkeen suuntautuminen merkitsee ihmisten luonnollisen elämäntavan, luonnollisten sosiaalisten suhteiden ja arjen autonomian kunnioittamista. Tavoitteena on paremman arjen luominen, manipuloimatta ihmisten arkielämää. (Hämäläinen & Kurki 1997, 126.) Yksilön toimin-

takykyisyyden kannalta on tärkeää, että ihminen löytää ensin oman itsensä, ennen kuin hän voi saavuttaa yhteisymmärryksen toisten ihmisten kanssa, esimerkiksi sosiaalisista ongelmista keskusteltaessa (Vrt. Puolimatka 1999, 207). Sosiaalipedagogiikan tavoitteista puhuttaessa on tärkeää ottaa huomioon myös ne, jotka eivät voi syystä tai toisesta saavuttaa riittävää subjektiutta ja elämänhallintaa. Sosiaalipedagogiikan tavoitteena voidaan nähdä olevan syrjäytymisuhan alla olevien puolesta puhuminen, siten että he voisivat saavuttaa riittävän toimintakykyisyyden. Toisaalta syrjäytyminen koskee meitä kaikkia, ei vain marginaaliasemassa olevia (Castel 1995, 21, 409; viitattu teoksessa Helne 2002, 120).

Sosiaalipedagoginen toiminta on sosiaalista kasvatusta. Sosiaalisen kasvatuksen avulla ihminen oppii sen ryhmän arvot, normit ja käyttäytymisen säännöt, johon hän integroituu. Sosiaalisessa kasvatuksessa tavoitellaan siis sosiaalisten kykyjen saavuttamista. Ajatellaan, että ihminen syntyy kommunikaatiosta. Näkemys on yhteydessä kommunikaatioteorioihin ja symboliseen interaktionismiin. Sosiaalinen kasvatusta on kasvatuksellista toimintaa, jonka tavoitteena on niiden hyveiden ja sosiaalisten kykyjen oppiminen, mitä kulloinkin yhteiskunnassa noudatetaan. Sosiaalinen kasvatusta ymmärretään myös yhdistelmäksi monenlaisia sosiaalisia strategioita ja interventioita eli väliintuloja. (Hämäläinen & Kurki 1997, 34-35.) Sosiaalipedagogiikan keskeisenä tavoitteena voidaan nähdä olevan niiden tukeminen, jotka eivät voi saavuttaa riittäviä sosiaalisia taitoja. Näiden yksilöiden kasvatuksellinen tukeminen perustuu toimintakyvyn valmiuksien tukemiseen, joissa esiintyy voimavaroja ja sitä kautta mahdollistetaan myös sosiaalisen toimintakyvyn kehittyminen.

Michael Winklerin (1994) mukaan sosiaalipedagoginen perusajatus koskee ihmisen subjektiivisuuden syntymistä tai säilymistä massoittuneissa, yksilöllisyyttä ja itsenäisyyttä uhkaavissa oloissa. Sosiaalipedagoginen käytäntö tähtää sellaisten olojen luomiseen, joissa ihmisen subjektiivisuus toteutuu. (Winkler 1994, 12-14; viitattu teoksessa Hämäläinen & Kurki 1997, 133.) Sosiaalipedagogiikan perustavoitteena voidaan niin ikään puhua elämänhallinnasta ja sen tukemisesta elämänkaaren eri vaiheissa (Böhnisch 1997; viitattu teoksessa Hämäläinen 1999, 33).

Sosiaalipedagogisen ajattelun yksi perusteema koskee sitä, millä tavoin yhteiskunnan tulisi menetellä niiden jäsentensä kanssa, jotka syystä tai toisesta eivät kiinnity yhteis-

kuntaan vaan syrjäytyvät. Sosiaalipedagogiikka tulkitsee integraatio-ongelmia nimenomaan pedagogisesta viitekehyksestä käsin ja etsii pedagogisia ratkaisuja huono-osaisuuden ja syrjäytymisen ongelmiin, lisäksi se pyrkii auttamaan ihmisiä itsepuun. Sosiaalipedagogiikka tähtää yhteiskunnan sisäiseen uudistamiseen kasvatuksen avulla. Kyse ei ole ihmisten sopeuttamisesta vallitseviin oloihin, vaan heidän aktivoimisestaan yhteiskunnalliseen toimintaan elinolojensa ja elämänlaatunsa parantamiseksi. (Hämäläinen 1998, 156.) Sosiaalipedagogisilla toimintamuodoilla on tarkoituksena tukea syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien kasvua subjektiuteen ja elämäntalouteen sekä aktivoida heitä toimintaan, osallistumiseen ja itsensä kehittämiseen. Sosiaalipedagogisessa ajattelussa ja toiminnassa korostetaan omaan aktiivisuuteen perustuvaa kasvua ja oppimista. (Hämäläinen 1998, 164; Kurki 2002, 59-60.) Sosiaalipedagogiikassa ollaan kiinnostuneita niistä oppimis- ja kasvuprosesseista, joiden kautta yhteiskunnallinen toimintakyky ja identiteetti muodostuvat sekä itsenäisyys ja riittävä elämäntalouden saavutetaan (Hämäläinen 1999, 36).

Sosiaalipedagogisessa toiminnassa noudatetaan usein *liberaalia etiikkaa*, mikä pohjautuu tasa-arvoisuuden periaatteeseen. Yhteisön jäsenenä kaikilla on samanlaiset oikeudet, mikä tarkoittaa toimintakykyisyyden näkökulmasta sitä, että jokainen saa antaa elämäntaloutensa sellaisen sisällön kuin itse haluaa. Jokaisella ihmisellä on myös tiettyjä velvollisuuksia, esimerkiksi toisten ihmisten oikeuksien ja vapauden kunnioittaminen. (Launonen & Puolimatka 1999, 15-16.)

Lothar Böhnischin (1992) mukaan elämäntalouden käsite sosiaalipedagogiikassa ei viittaa käyttäytymisen normatiiviseen määrittämiseen vaan toimintakyvyn problematiikkaan. Sosiaalipedagogiikan tavoitteena onkin sosiaalisen toimintakyvyn palauttaminen ja sellaisen elämäntalouttakyvyn rakentaminen, joka luo edellytykset yksilön autonomialle sekä sosiaaliselle ja persoonalliselle integriteetille. (Böhnisch 1992, 213-228; viitattu teoksessa Hämäläinen & Kurki 1997, 137.) Sosiaalipedagogisen työn yksi keskeinen tavoite on luoda sellaisia sosiaalisia rakenteita kansalaisille, jotta heidän yhteiskunnallinen osallisuutensa mahdollistuisi ilman marginaalisuuden leimaa tai siitä muodostuvaa sosiaalista identiteettiä (Mönkkönen, Nurro & Väisänen 1999, 20). Sosiaalipedagogisen toiminnan tavoitteilla mahdollistetaan yksilön kokonaisvaltaisen toimintakyvyn tukeminen. Psykkistä toimintakykyä on mahdollista tukea, esimerkiksi luomalla edellytyksiä tasapainoisen subjektiuden kehittymiselle. Sosiaalisen ja toisaalta

myös fyysisen toimintakyvyn tukemisen mahdollistamiseksi, on tärkeää luoda mahdollisuuksia erilaiseen osallisuuteen ja puitteet osallisuuden toteutumiselle. Lisäksi tavoitteena on luoda sellaiset olosuhteet, että myös esimerkiksi fyysisistä puutteista kärsivät voisivat saada tukea elämänhallinnalleen.

Sosiaalipedagogisista tavoitteista keskeisin lienee elämänhallinta ja tarvittaessa toimintakykyisyyden palauttaminen, niin että myös elämänhallinta mahdollistuu. Tämä luo edellytykset autonomisen, sosiaalisen ja persoonallisen yksilön kehittymiselle. Sosiaalipedagogiikassa ymmärretään, että muutkin kuin syrjäytyneet tarvitsevat elämänhallinnan tukea. Subjektiiviset oppimis- ja kasvuprosessit ovat sosiaalipedagogiikassa ainutkertaisia ja niiden avulla saavutetaan itsenäisyys ja riittävä elämänhallinta. Yksi keskeisimpiä sosiaalipedagogiikan tavoitteita on tuen antaminen niille, jotka kamppailevat erilaisten sosiaalisten ongelmien kanssa, mutta myös muillekin ihmisille tuen antaminen heidän arjessa selviytymisekseen. Sosiaalipedagogisista tavoitteista puhuttaessa voidaan todeta, että kyseessä on laajasti kokonaisvaltaisen toimintakyvyn tukemiseen ja lisäämiseen pyrkiminen.

3.2.2 Sosiaalipedagogisen toiminnan menetelmät

Sosiaalipedagoginen orientaatio sisältää pyrkimyksen ymmärtää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu, ja suhteuttaa käytännön toimenpiteet ymmärrykseen sosiaalisten ongelmien luonteesta, syistä ja vaikutuksista. Sosiaalipedagogisten ohjelmien ja työmuotojen kehittäminen kytetään sekä yhteiskunta-analyyseihin, jotka auttavat ymmärtämään yhteiskunnallista elämänmenoa ja ajan ilmiöitä, että yleiseen tietoon ihmisestä, yhteiskunnasta, sosiaalisista ongelmista ja syrjäytymisen mekanismeista. (Hämäläinen 1999, 60.) Sosiaalipedagoginen orientaatio ei synny jonkin työmuodon käytöstä, vaan se ohjaa käyttämään ja kehittämään tietynlaisia työmuotoja (Hämäläinen 1999, 59).

Sosiaalipedagogisessa toiminnassa korostuvia periaatteita ovat elämyksellisyys, toiminnallisuus ja yhteisöllisyys. Nämä kolme elementtiä – aktiivisuuspedagoginen, elämyspedagoginen ja yhteisöpedagoginen – kuuluvat sosiaalipedagogiseen työotteeseen, vaikka saattavatkin painottua eri tavoin erilaisissa toimintaympäristöissä ja tilanteissa. Sosiaalipedagogisessa työssä suositaan luovaan toimintaan perustuvia työmuotoja. Kyse

ei ole oikeastaan muusta kuin siitä, että otetaan käyttöön se mitä ihminen luonnostaan on – luovana, yhteisöllisenä ja elämyksiä etsivänä olentona. (Hämäläinen 1999, 67.) Luova toiminta eri muodoissaan auttaa ihmistä syventämään toimintakyvyn eri osaluokkia, esimerkiksi vahvistamaan itsetuntemusta sekä eheyttämään ja saavuttamaan sisäistä tasapainoa ja erilaisten toimintojen avulla saavuttamaan esimerkiksi lisää liikuntakykyisyyttä.

Elämyksellisyys:

Elämyspedagogiikan on todettu vaikuttavan toiminnan kautta yksilöiden itsetietoisuuden, omanarvontunteen ja itsenäisyyden kehittymiseen (Hermann 1995; viitattu teoksessa Telemäki 1998, 20). Elämyksellisyyden avulla voidaan siis tukea etenkin psyykkistä toimintakykyä, minkä kautta mahdollistuvat myös sosiaalisen ja fyysisen toimintakyvyn tukeminen.

Elämykset toimivat ärsykkeinä, jotka avaavat ihmisen mieltä ja synnyttävät luovia prosesseja. Onnistumisen kokemukset antavat ihmiselle voimavaroja hakea vastauksia elämän vaikeisiin kysymyksiin. (Kiiski 1998, 109-110.) Elämykset ovat luonnollinen osa ihmisen toimintaa. Onnistumisen kokemukset ja omien rajojen rikkominen tuottavat mielihyvää ja antavat voimavaroja elämän ongelmista selviämiseen. Elämyksellinen toiminta nostaa usein esiin positiivisia tunteita. Yhdessä jaettu ja koettu kokemus saa aikaan voimakkaan yhteenkuuluvuuden tunteen. Myönteinen ja eteenpäin suuntautunut toiminta on voimavara arkielämän haasteissa. (Vrt. Kiiski 1998, 113-114.) Elämystoiminta on hyvin sosiaalipedagogista toimintaa, koska se on tietoista pyrkimystä saattaa yksilö pohtimaan, elämysten avulla kohdattujen kokemusten ja tunteiden kautta, oman elämänsä tai yhteisöjen ongelmia ja haasteita, lisäksi etsimään niihin vastauksia. (Vrt. Kiiski 1998, 109.) Seikkailutoiminta on yksi keskeinen elämyksellisyyden muoto (Ks. Kiiski 1998, 109-114).

Elämyskasvatus on siis keskeinen sosiaalipedagoginen työmenetelmä (Hämäläinen 1998, 164). Omakohtaisen kokemisen ilo sekä yksilöllinen tekeminen ja henkisen ponnistelun yhdistäminen, osaksi kokonaisvaltaista osallistumista ainutkertaiseen ryhmävuorovaikutusprosessiin, mahdollistavat kasvun kohti aidompaa ihmisyyttä. Elämyskasvatus tarjoaa välineen tarkastella ihmisenä olemista ja kasvamista sosiaalisessa ym-

päristössä sekä oivaltaa oman kasvun ulottuvuuksia. Elämiskasvatuksen kautta on mahdollisuus löytää tasavertainen ja kunnioittava tila kohdata toinen ihminen aidossa ja puolueettomassa ympäristössä. Elämiskasvatuksen keskeisenä arvona on vuorovaikutus luonnon kanssa: oppia luonnon kautta, kunnioittaa luontoa, uskaltautua olemaan ja liikkumaan luonnossa, ilman mitään taka-ajatuksia luonnon hyväksikäytöstä. Ymmärrys luonnon tarkoituksenmukaisuudesta ja täydellisyydestä auttaa hyväksymään ihmisen osana luonnonkaikkeutta. (Kiiski 1998, 110.)

Elämyksellisyyttä korostavalla kasvatuksella ja terapialla on laaja sovellutusalue, joka kattaa erilaisten sosiaalisten ongelmien alla kamppailevat ihmiset ja työn heidän auttamisekseen. Elämiskasvatus on yksi pedagoginen menetelmä sosiaalisten ongelmien alla kamppailevien ihmisten auttamiseksi itseapuun, tyydyttäviin ihmissuhteisiin ja kasvuun, josta kumpuaa elämän arvokkuutta ja mielekkyyttä. (Hämäläinen 1998, 164.) Elämyspedagogisen ohjaamisen keskeiset näkökohdat ovat sosiaalipedagogisia. Yhteisöä hyödynnetään kasvun välineenä ja yksilöille pyritään antamaan tilaa henkilökohtaiseen kasvuun ja muutokseen. Elämyspedagogiikalla pyritään luomaan edellytyksiä arjessa selviytymiselle ja oppimiselle. (Mönkkönen ym. 2000, 51.) Kurt Hahnin (1886-1974) mukaan elämiskasvatuksen johtoajatuksena on tarjota haasteellista toimintaa ja elämyksiä, jotka kannustavat omakohtaiseen kasvuun sekä vuorovaikutuksen ja yhteisymmärryksen lisääntymiseen (Antikainen 1996, 36).

Elämyksellisen ja luovan toiminnan käyttövoimia ja sosiaalipedagogiseen herkistämiseen erityisen sopivia ovat: musiikki, kuvataiteet, seikkailu, draama, kirjallisuus ja muut vastaavat inhimillisen aktiviteetin alat. Näitä voidaan käyttää terapiana, terapeuttisena toimintana, kasvatuksena, harrastuksena ja viihteenä. (Vrt. Ahonen 1994.) Elämyksellisten menetelmien avulla yksilön on mahdollista saada merkittävää tukea kokonaisvaltaiselle toimintakyvylle. Ensin tuen saaminen henkilökohtaiselle kasvulle ja vähitellen myös esimerkiksi sosiaalisten taitojen kehitykselle. Elämyksellisyyden avulla on mahdollista saada tukea myös fyysiselle toimintakyvylle, koska useimpiin menetelmiin kuuluu myös toimintaa eri muodoissaan. Elämyksellisyyteen ja luovuuteen perustuvat menetelmät tukevat jo peruseriaatteillaan ihmisen toimintakykyä, koska ne hyväksyvät yksilön omanlaisenansa ja tukevat ajatusta siitä, että jokaisessa ihmisessä on voimavaroja.

Toiminnallisuus:

Sosiaalipedagogiikassa sekä yksilö- että ryhmätyössä käytetään runsasta valikoimaa erilaisia toiminnallisia pedagogioita ja terapioiden (Kaipio 1977, 58-60). Tekemällä oppimisen mottoon voidaan nähdä olevan, että se rasittaa tasapuolisesti sydäntä, päätä ja käsiä. Päämääränä on yksilön kasvu ja kehitys itsensä paremmin tuntevaksi persoonaksi, joka elää sovussa niin itsensä, muiden ihmisten kuin ympäristönkin kanssa. Tekemisen on oltava monipuolista, rentouttavaa ja luovaa toimintaa, minkä avulla voi löytää elämäänsä uutta sisältöä. Tunne-elämä on erittäin tärkeä ja suuri voimavara ratkaisuja haettaessa. Varsinkin myönteiset tunteet on tärkeää nostaa pintaan ja unohtaa kielteiset nopeasti. (Antikainen 1996, 37.)

Subjektin toiminta jakaantuu kahteen perusmuotoon, psyykkiseen ja praktiseen toimintaan. Nämä kaksi toiminnan tasoa ovat jatkuvassa yhteydessä toisiinsa. Toisaalta asioiden psyykinen tekeminen on huomattavasti paljon tehokkaampaa kuin niiden praktinen suorittaminen, koska ihminen voi tehdä mielessään paljon enemmän asioita kuin käytännössä. Toisaalta asioiden praktinen suorittaminen on tehokkaampaa, koska käytännöllinen yhteys todellisuuteen voi paljastaa hyvinkin paljon sellaista, mitä ihminen ei osannut etukäteen kuvitella. Psyykkisten toimintojen käytännöllisen toteutumisen kautta, ihminen joutuu jatkuvasti vertaamaan niiden sisältöä toiminnan kohteena olevien asioiden todelliseen sisältöön. Eli psyykkisen toiminnan kehityksen perusta on aina praktisessa toiminnassa. (Weckroth 1988, 47.) Psyykkisen toimintakyvyn on siis mahdollista päästä kehittämään toiminnan kautta. Sosiaalipedagogisen toiminnan muodot antavat mahdollisuuden monipuoliseen toimintakyvyn tukemiseen, koska psyykkisen toimintakyvyn kehittymisen mahdollistuessa myös muut toimintakyvyn osa-alueet saavat tukea. Erilaisissa luovan toiminnan muodoissa, kuten esimerkiksi musiikin mukaan liikkumisessa on mukana koko keho ja monta aistia (Vrt. Ahonen 1994, 69).

Ihmisestä tulee subjekti ainoastaan muiden ihmisten kanssa kasvaessaan. Sosiaalinen todellisuus on pakko, johon on tavalla tai toisella sopeuduttava. Toiminnan ja kulttuurin suhteessa on kyse siitä, että ihmisen toiminta määräytyy kulttuurin mukaan. Yksilön toiminta määräytyy toiminnan ja toisten ihmisten suhteesta toimintaan avulla. Toimintaan vaikuttaa sosiaalinen todellisuus, toiminnan kohteena olevien konkreettisten asioiden kautta. (Weckroth 1988, 75-77.) Sosiaalipedagogisessa toiminnassa pyritään pää-

semään irti siitä periaatteesta, että kulttuuri olisi määrittämässä ihmisen toimintaa. Sen sijaan ihmisen luovan ja tasapainoisen toiminnan pitäisi olla määrittämässä kulttuuria ja sen sisältöä. Toimintakykyisyyden palauttaminen toiminnallisten menetelmien avulla, mahdollistaa myös elämänhallinnan.

Yhteisöllisyys:

”Sosiaalipedagoginen toiminta on kasvattamista yhteisöä varten, yhteisössä ja yhdessä yhteisön kanssa unohtamatta yksilöä ja hänen ainutlaatuista persoonaansa. Yhteisö on täten sosiaalipedagogiikkaa keskeisesti luonnehtiva käsite.” (Hämäläinen & Kurki 1997, 37.)

Sosiaalipedagoginen ajattelu kiinnittyy helposti kommunitaariseen ajattelutapaan, jossa korostetaan yhteisöllisyyttä, moraalialia, perheen merkitystä, kansalaisvastuuta ja toimintaa avun tarpeessa olevista huolehtimiseksi. Lisäksi sosiaalipedagogiikka korostaa toiminnassaan vapauden ja vastuun tasapainoa inhimillisessä yhteiselämässä, demokratiaa ja yhteisöllisten hyveiden edistämistä kasvatuksellisen toiminnan avulla. Yhteisökeskeinen lähtökohta ei kuitenkaan merkitse yksilön väheksymistä. Yhteisöllisyyttä tuleekin korostaa juuri yksilön vuoksi. Kuulumisella erilaisiin yhteisöihin, katsotaan olevan keskeinen merkitys ihmisen persoonallisuuden kehitykselle, identiteetin muodostumiselle ja psykososiaalisen toimintakyvyn muodostumiselle. (Hämäläinen 1999, 62-63.)

Vaikka sosiaalipedagogisen toiminnan kohteena ei olisi yhteisö, on kuitenkin mahdollista, jopa tarkoituksenmukaista tavoitella yhteisöllisyyttä yksilötasolla. Yhdistämällä yksittäiset toiminnot sosiaalipedagogisiin päämääriin ja periaatteisiin, voidaan saada aikaan yhteisöllinen ilmapiiri. *Yhteistoiminnallisuudella* opitaan myös käytännön tilanteissa auttamaan jokaisen yhteisön jäsenen yksilöllisten päämäärien saavuttamista. (Vrt. Kaipio 1977, 60.)

Yhteiskuntaan kiinnittyminen, osallisuus ja osallistuminen edellyttävät riittävän yhteiskunnallisen identiteetin ja subjektiuden kehittymistä, mikä tarkoittaa sitä, että yksilö luo henkilökohtaisen suhteen siihen yhteiskuntaan, jonka jäsen hän on. Kaikenlainen pakottaminen ja yhteiskuntaan sopeuttaminen on ristiriidassa subjektiuden edistämisen kans-

sa. Freiren (1990) mukaan ihminen integroituu yhteiskuntaan subjektina ja mukautuu objektina (Freire 1990; viitattu teoksessa Aronowitz 1993, 12-18). Sosiaalipedagogisessa viitekehyksessä emansipaation käsite sisältää ajatuksen yhteiskunnallisen subjektuuden ja yhteiskuntaan subjektina kiinnittymisen kasvatuksellisesta vahvistamisesta. (Hämäläinen 1999, 79.) Sosiaalipedagogisessa mielessä on siis välttämätöntä saavuttaa ensin riittävä toimintakykyisyys, ennen kuin yksilö voi saavuttaa riittävän elämänhallinnan ja luoda henkilökohtaisen suhteen yhteiskuntaan, jonka jäsen hän on. Yhteisöllisyyden näkökulma on ongelmallinen siinä suhteessa, ettei se välttämättä ota riittävässä määrin yksilöllisesti huomioon niitä, jotka eivät voi saavuttaa riittävästä toimintakykyisyydestä vaan jäävät syrjäytymisuhan alle. Sosiaalipedagogisen toiminnan muut menetelmät voivat tukea riittävän toimintakykyisyyden saavuttamisessa niitä, joilla on erilaisia toimintakyvyn puutteita, ja sitä kautta myös elämänhallinta mahdollistuu.

3.2.3 Sosiaalipedagogisen toiminnan kohderyhmät

Perinteisesti sosiaalipedagoginen toiminta on painottunut lasten ja nuorten kanssa tehtävään työhön. Mutta sosiaalipedagogiikan erilaisina sovellutusalueina voidaan nähdä myös esimerkiksi mielenterveyskuntoutus, päihdetyö, kehitysvammatyö, kansalaistoiminta, yhdyskuntatyö jne. Sosiaalipedagoginen toiminta tulisi nähdä kuitenkin yhä enemmän ihmisten sosiaalisia ongelmia ehkäisevänä työnä, jossa pyritään edistämään kaikenikäisten ihmisten osallisuutta ja toimintakykyä. (Mönkkönen ym. 1999, 19-20.)

Karl Magerin (1810-1858) ja Adolph Diesterwegin (1790-1866) sosiaalipedagogiikan tulkintoja tutkineen Kronenin (1980) mukaan sosiaalipedagogiikka käsitteen merkityksen painopiste oli Diesterwegin kirjoituksissa lähinnä sosiaalisissa kysymyksissä ja vähäosaisten auttamisessa. Diesterweg sisällytti sosiaalipedagogiikan käsitteeseen ajatuksen työväestön sekä yhteiskunnasta syrjäytyneiden pedagogisesta auttamisesta. Magerin käyttämä käsitteen merkitys oli taas hyvin lähellä ajatusta sosiaalistavasta kasvatuksesta. Magerin mukaan sosiaalipedagogiikan käytännöllisenä tehtävänä oli siveellisen yhteiskuntaelämän edistäminen ja kontrollointi. (Kronen 1980, 22-25; viitattu teoksessa Hämäläinen & Kurki 1997, 63, 65.) Sosiaalipedagoginen työ laajasti ymmärrettynä ei rajoitu vain erilaisiin erityisryhmiin vaan ulottuu myös sinne, missä syrjäytyminen ja sosiaaliset ongelmat eivät ole vielä päässeet syntymään tai ovat vasta iduillaan. Sosiaa-

lipedagogisia interventioita tarvitaan syrjäytymiskiirteen kaikissa vaiheissa. (Hämäläinen 1999, 74-75.)

Sosiaalipedagoginen työ kohdistuu erityisesti sinne, missä ihmisen yhteiskunnallinen subjektiivisuus, osallistuminen ja osallisuus, sosiaalinen identiteetti, elämänhallinta ja täysipainoinen yhteiskunnan jäsenyys ovat puutteellisesti kehittyneitä tai uhattuina. Nykypäivän yhteiskunnassa, jossa sosialisatio on pirstoutunut ja monenlainen epävakaus sävyttää ihmisten jokapäiväistä elämää ja vaikeuttaa pitkäjänteisten suunnitelmien tekemistä, sosiaalipedagogiikan perustehtävä koskee laajasti koko väestöä. (Hämäläinen 1999, 73.)

Monikulttuurisessa, monietnisessä ja moniarvoisessa yhteiskunnassa erilaiset identiteetti- ja integraatio-ongelmat korostuvat. Tarkastelun kohteena ovat integraatiokysymykset koko väestön tasolla. Sosiaalipedagogisen työn ydin on kuitenkin edelleen siinä, että heikommassa asemassa oleville ihmisille tarjotaan mahdollisuuksia edes vähän siedettävämpään arkeen, omaehtoiseen elämään, yhteenkuuluvuuden kokemiseen ja aktiiviseen itsensä toteuttamiseen, osallisuuteen ja osallistumiseen. (Hämäläinen 1999, 74.) Kohderyhmät ja interventio-ohjelmien tavoitteet määrittyvät viime kädessä sen perusteella, millaista huono-osaisuutta kunakin aikakautena yhteiskunnassa esiintyy. Sosiaalisia ongelmia ja huono-osaisuutta ehkäisevänä toimintana sosiaalipedagogiikka voidaan nähdä hyvinvoinnin tuottamisen yhdeksi instrumentiksi, osaksi hyvinvointipalvelujärjestelmää. Palvelujen universaalisuutta ja normaalisuutta korostavassa toimintaympäristössä, kuten suomalaisessa palvelujärjestelmässä, sosiaalipedagogiikan tehtäväkenttä laajenee luontevasti ongelmien korjaamisesta niiden synnyn estämiseen. Tämä tarkoittaa työn suuntautumista hyvinvoinnin ja elämänlaadun ylläpitämiseen eikä vain sinne, missä nämä ovat jo ratkaisevasti heikentyneet. (Hämäläinen 1999, 76, 78.)

Sosiaalipedagogiikan sovellutusalueita voidaan etsiä niistä toiminnan muodoista, joissa toimintaa tietoisesti jäsennetään sosiaalipedagogiikan käsitteillä ja sosiaalipedagogisesta viitekehuksesta käsin, mutta myös toiminnasta, jossa on selkeästi havaittavissa sosiaalipedagogisen ajattelun ja toiminnan aineksia (Mönkkönen ym. 1999, 21). Voidaan siis nähdä, että sosiaalipedagoginen työ koskee koko ihmisen elinkaarta. Sosiaalipedagogista työtä voidaan nähdä olevan etenkin siellä, missä toiminnasta löytyy sosiaalipedagogisia elementtejä. Sosiaalipedagoginen työ kohdentuu sinne, missä yksilöillä on erilaisia

toimintakyvyn puutteita, erityisesti sosiaalisia, mutta se antaa tukensa myös niille, jotka ovat saavuttaneet riittävän elämänhallinnan.

3.3 Hevostoiminta sosiaalipedagogisena toimintana

Hevostoiminta on sosiaalipedagogista, silloin kun siinä toteutuvat tietyt sosiaalipedagogisen ajattelun ja toiminnan tunnuspiirteet. Hevostoiminta on tähän mennessä määritelty siis lähinnä lasten ja nuorten kanssa tehtäväksi työksi. Tunnuspiirteitä ovat olleet syrjäytymisen ehkäisy ja yhteisöllisyys. Hevostoiminnan tulisi lähteä toiminnassaan yleiseltä toiminnan tasolta ja edetä kohti sosiaalipedagogisia tunnuspiirteitä. (Vrt. Brandt 2005, esim. 22.)

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta perustuu toimintaan, jossa asiakas toimii luonnollisessa ympäristössä hevosen kanssa ja toiminnan tavoitteena on, että asiakas pystyy vahvistamaan toimintakykyään. Hevostoiminnassa voidaan nähdä olevan kyseessä laajasti kokonaisvaltaisen toimintakyvyn tukeminen, koska se pyrkii tukemaan asiakkaan toimintakyvyn eri osa-alueita. Samalla kun toimintakykyisyys mahdollistuu, elämänhallinta saa merkittävää tukea erilaisten kasvu- ja oppimisprosessien kautta.

Sosiaalipedagogisista toiminnan menetelmistä hevostoiminnassa keskeisin lienee yhteisöllisyys, koska sen avulla on mahdollista edistää yksilöiden persoonallista kasvua ja yhteiskuntaan kiinnittymistä (Vrt. aikaisemmat tutkimukset). Elämyksellisyyden avulla on mahdollista saavuttaa onnistumisen kokemuksia, jotka ovat toimintakyvyn ja elämänhallinnan tuen mahdollistamiseksi tärkeitä. Elämyksellisyys ja yhteisöllisyys toteutuvat toiminnallisuuden kautta. Hevostoiminta on jo itsessään toimintaa, sen muodostuksessa erilaisista tehtävistä talliympäristössä.

Sosiaalipedagogisen toiminnan kohderyhmät sijoittuvat elämänkaaren eri vaiheisiin. Siten myös sosiaalipedagogisen hevostoiminta on tarkoitettu kaikenikäisille ihmisille. Lisäksi hevostoiminnan erityisenä kohderyhmänä ovat huono-osaiset ja erilaisista sosiaalisista ongelmista kärsivät, mutta myös muutkin hevostoiminnasta kiinnostuneet ryhmät, koska jokainen ihminen tarvitsee toimintakykyisyydelleen ja elämänhallinnalleen jonkinasteista tukea.

Elämänhallinnan ja psykososiaalisen toimintakyvyn käsitteet ovat sosiaalipedagogisen toiminnan ydinkäsitteitä, vaikka sosiaalipedagogista toimintaa ei voi pelkästään näiden käsitteiden avulla luonnehtia. Hevostoiminnasta tulee kuitenkin sosiaalipedagogista, kun näitä kahta käsitettä riittävässä määrin toteutetaan sosiaalipedagogisesta viitekehyksestä käsin.

3.4 Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan erot terapeuttiin ratsastukseen

On tärkeää tehdä selvä rajanveto sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ja terapeutin ratsastuksen välille, vaikka ne sisältävätkin paljon samoja elementtejä. Terapeutin ratsastuksen osa-alueita ovat mm. ratsastusterapia, hippoterapia ja vammaisratsastus. Sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta löytyy terapeutin elementtejä, mutta se ei itsessään ole varsinaista terapiaa. (Vrt. Lammi 1987; Koistinen 2005, 4-5.)

Ratsastusterapiassa toisin kuin sosiaalipedagogisessa toiminnassa, lähestymistapa on enemmän yksilöstä lähtevää ja korostetusti hevosen sekä ihmisen vuorovaikutusta korostavaa. Ratsastusterapiassa kuntoutettava, terapeutti ja hevonen muodostavat ikään kuin tärkeän keskiön, jossa näiden kolmen tärkeän elementin vuorovaikutuksessa syntyvät psykofyysiset kuntouttavat vaikutukset. (Koistinen 2003, liite 1.) Ratsastusterapiaa ja vikellystä (voimistelua hevosen selässä) käytetään käyttäytymis- ja puhehäiriöisten sekä kehitysvammaisten lasten ja nuorten kuntoutuksessa. Sen tarkoituksena on koulutettujen pedagogien ohjauksen avulla lisätä kuntoutettavien motivaatiota. (Von Dietze 1987, 3.) Ratsastusterapia ja hippoterapia ovat motorisilta tavoitteiltaan melko samankaltaisia, mutta ratsastusterapiaan kuuluu usein myös hevosen hoitoon liittyvien taitojen opettelua sekä tallityöskentelyä (Sandström 2000, 3). Sosiaalipedagoginen hevostoiminta eroaa ratsastusterapiasta siten, että se ei keskity asiakkaan psykofyysiseen kuntoutukseen, vaan pyrkii erilaisten toiminnallisten ja kasvatuksellisten menetelmien avulla talliympäristössä tukemaan ja lisäämään asiakkaan psykososiaalista toimintakykyä.

Hippoterapia on lääkärin määräyksestä ja lääkintävoimistelijan ohjauksessa suoritettua kuntoutusta, jossa hevosta käytetään välineenä erilaisten kroonisten sairauksien hoitoon. Kuntoutuksen kohteena ovat erityisesti lapset, jotka kärsivät aivovaurion aiheuttamasta liikuntavammasta, esimerkiksi CP-vammasta. (E. Tauffkirchen 1987, 25.) Sandström

(2000) on vuorostaan kirjoittanut, että hippoterapia on hevosen avulla toteutettavaa, neurofysiologiaan perustuvaa kuntoutusta. Sen avulla pyritään parantamaan liikunta-
vammainen potilaiden asentojen hallintokykyä, aktivoimaan liikkumista ohjaavia neu-
raalisia mekanismeja sekä normalisoimaan lihasjänteitä. (Sandström 2000, 3.) Sosiaa-
lipedagogisessa hevostoiminnassa ei ole tarkoituksena puuttua asiakkaan toimintakyvyn
fysiologisiin ja neurologisiin puutteisiin, vaan tukea asiakasta toimimaan, asiakkaan
toimintakyvyn valmiudet ja puutteet huomioiden.

Vammaisratsastuksessa hevonen on erityisesti kumppani vammaiselle ratsastajalle.
Toiminta tapahtuu koulutettujen ratsastuksenopettajien ohjauksessa. Hevosen avulla
ratsastajaa aktivoidaan ruumiillisesti (fysioterapia), henkisesti (psykoterapia) ja sosiaali-
sesti (sosioterapia), mikä auttaa häntä sopeutumaan vammaansa. (Von Dietze 1987, 3.)
Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on koko talliympäristössä toimimista, eikä se saa
sitä perustua pelkälle ratsastukselle.

4 PSYKOSOSIAALINEN TOIMINTAKYKY

Jos sosiaalipedagogisen hevostoiminnan yleisluontoiseksi tavoitteeksi määritellään ihmisen psykososiaalisen toimintakyvyn tukeminen, on tarpeen selvittää, mistä toimintakyky muodostuu. Tässä toimintakyvyn määrittelyn taustana on Lauri Rauhalan (2005) holistinen ihmiskäsitys. Tässä luvussa tarkastellaan ensin psykososiaalista toimintakykyä Lauri Rauhalan (2005) holistista ihmiskäsitystä siihen soveltaen. Sen jälkeen perehdytään psykososiaalisen toimintakyvyn rakentumiseen, psyykkisten, sosiaalisten ja fyysisten valmiuksien avulla.

4.1 Kokonaisvaltainen näkökulma toimintakykyyn

Toimintakyvyllä tarkoitetaan yleensä ihmisen valmiuksia selviytyä jokapäiväisen elämän tehtävistä kotona, työssä ja vapaa-aikana. Toimintakyvyn määrittelytavat vaihtelevat tieteenalan tieteen alan ja näkökulman mukaan. Psykologiassa, sosiaalitieteissä ja liikuntatieteessä ollaan kiinnostuneita toiminnasta ja toimintakyvystä myös riippumatta terveys-sairaus-ulottuvuudesta. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 94-95.) Toimintakyky määritellään aina suhteessa tilanteeseen, jossa toimintaympäristön rakenne ja siitä nousevat haasteet ja odotukset asettuvat johonkin suhteeseen yksilön omien tarpeiden, pyrkimysten ja edellytysten kanssa. Ihmisen elämä koostuu toimintatilanteista, tällaisia tilanteita tulee joka päivä kymmenittäin. Joskus ne ovat tarkkaan ennustettavissa ja kerta kerralta samanlaisina toistuvia, joskus ne ovat taas yllättäviä ja vaativat nopeita ratkaisuja. Jokaisessa tilanteessa on jotakin kaikille yhteistä ja samalla tavalla ymmärrettyä, mutta niillä on myös jokaiselle jokin henkilökohtainen, yksilöllinen merkitys, josta muut eivät välttämättä ole edes perillä. (Ojanen & Seppälä 1997, 16-17.)

Lauri Rauhalan (2005) holistisen ihmiskäsityksen mukaan voidaan selittää ihmisen olemassaolon kolmijakoisuus. Ei ole olemassa ihmistä, joka ei olisi koskaan kokenut mitään, siten ihmisellä on oltava *tajunnallisuus*. Ei olemassa myöskään aineetonta ihmistä, esimerkiksi emme pysty kävelemään seinän läpi, joten meillä on oltava myös *kehollisuus*. Lisäksi jokaisen ihmisen on oltava suhteessa johonkin eli hän on *situatio-naalinen*. (Rauhala 2005, 32.) Sovellan tätä Lauri Rauhalan (2005) teoriaa psykososiaalisen toimintakyvyn määrittelyyn. Tajunnallisuuden ja kehollisuuden avulla ihminen

pystyy toimimaan sosiaalisessa ympäristössään situatiossaan eli ihmiselle muotoutuu psykososiaalinen toimintakyky. Lisäksi ihmisellä tulee olla sekä psyykkisiä, sosiaalisia ja fyysisiä valmiuksia, jotta toiminnasta tulisi mielekästä. Olemismuotojen (tajunnallisuus, kehollisuus) ja valmiuksien avulla ihmisen pystyy siis toimimaan ympäristössään ja tulemaan psykososiaalisesti toimintakykyiseksi.

Vaikka kaikki kolme olemassaolon muotoa, etenkin tajunnallisuus ja kehollisuus, on tärkeää käsittää toisistaan erillisiksi, niiden avulla voidaan lähestyä ihmisen toimintakykyä varsin kokonaisvaltaisesti. Selvitäkseen sosiaalisessa ympäristössään vaaditaan tajunnallisuutta, mistä muotoutuu psyykkinen toimintakyky ja jotta ihminen voi liikkua ympäristössään tarvitaan kehollisuutta, mistä muotoutuu fyysinen toimintakyky. Lisäksi ihminen on aina suhteessa johonkin ympäristöön eli hän on situationaalinen, missä hänelle muodostuu myös sosiaalinen toimintakyky. Näiden kolmen olemassaolon muodon avulla ihmiselle muotoutuu psykososiaalinen toimintakyky eli ihminen pystyy toimimaan sosiaalisessa ympäristössään. Sosiaalipedagogisen tarkastelunäkökulman ollessa kyseessä, psykososiaalisen toimintakyvyn rakentumisessa ollaan kiinnostuneita nimenomaan yksilön kehityksessä tapahtuvista muutoksista, jotka ovat seurausta sosiaalisesta vuorovaikutuksesta (Vrt. Lahikainen & Pirttilä-Backman 2007, 76).

4.2 Psykososiaalisen toimintakyvyn rakentuminen

Yksilön psykososiaalinen toimintakyky rakentuu psyykkisten ja sosiaalisten valmiuksien avulla. Yksilöllä on oltava riittävät psyykkiset valmiudet, esimerkiksi riittävä itsetunto, jotta hän voi selviytyä sosiaalisista tilanteista. Lisäksi holistisen ihmiskäsityksen perusteella on psykososiaalisen toimintakyvyn rakentumisessa otettava huomioon yksilön fyysiset valmiudet, ihmisen psykososiaalinen toiminta edellyttää myös toimintakyvyn fyysistä ulottuvuutta.

4.2.1 Psyykkiset ja sosiaaliset valmiudet

Psyykkistä toimintakykyä kuvataan usein kognitiivisten kykyjen, psyykkisten voimavarojen ja kestävyiden pohjalta, mutta näidenkin pohjalla on oltava tajunta (Järvikoski & Härkäpää 2004, 95). Käsitys omasta itsestä eli *minäkuva* kehittyy varhaislapsuudesta

lähtien. Se koostuu fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista ominaisuuksista ja kyvyistä, jotka ihminen tiedostaa itsessään toisilta saamansa palautteen ja kokemustensa kautta. (Ojala & Uutela 1992, 23.) George Mead (1934) on kirjoittanut, että jokaisella ihmisellä on ainutlaatuinen persoonallisuus tai ainutlaatuinen minä. Ihminen omaksuu muiden käsitykset itsestään ja työstää niitä suhteessa omaan minäkäsitykseensä. Minä on jatkuvan kehityksen tilassa ja tämä säätelee ihmisen käyttäytymistä sosiaalisia ympäristöjä kohtaan. *Minäkäsitys on tärkeä sosiaalisten suhteiden kannalta*. Myönteinen minäkäsitys on usein tärkeä psyykinen edellytys sille, että ihminen pystyy aloitteellisuuteen ihmissuhteissa ja uskoo, että hänellä on jotakin annettavaa vuorovaikutussuhteissa. (Mead 1934; viitattu teoksessa Sutinen 1997, esim. 85-87.) Oma minäkäsitys syntyy suhteista ja kuinka muiden vaikutus muuttaa sitä (Lislerud Smebye 2005, 287).

Yksilöllä tulisi olla seuraavanlaisia psyykkisiä valmiuksia, jotta hän voi toimia omassa sosiaalisessa ympäristössään. Riittävät tiedot ympäristöstä, esimerkiksi sellaiset perustiedot, että ihminen säilyy hengissä. Riittävä kielitaito ja riittävät kognitiiviset taidot, jotta ihminen kykenee olemaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Yksilöllä tulisi olla kyky mielipiteiden muodostukseen, jotta hän voi vaikuttaa oman ympäristönsä asioihin. Toisaalta omassa yhteisössä toimiminen vaatii myös itsenäisyyttä, moraalialia hyväksyttävällä tavalla, tunteiden ilmaisua ja hallintaa. (Lahikainen & Pirttilä-Backman 2007, 77.) Ihmisen itsetunnon tärkein prosessi on itsensä arvostaminen eli se, millaiseksi yksilö kokee arvonsa ja merkityksensä. Tämän lisäksi itsetunnossa korostuu myös itsetuntemus. Itsensä tiedostaminen on selvästi vähemmän tärkeä prosessi. Ihmisellä on hyvä itsetunto, kun hän havaitsee olemassaolonsa, mutta ennen kaikkea tuntee ja hyväksyy omat heikkoutensa ja vahvuutensa. (Laine 2005, 24.) *Emotionaalisella kompetenssilla* tarkoitetaan ihmisen kykyä käsitellä omia tunteita ja tunnistaa toisten tunteita sekä tulla toimeen omien ja toisten tunteiden kanssa (Schaffer 2004, 124-125; viitattu teoksessa Laine 2005, 64). Emotionaalinen kompetenssi on perusedellytys vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidoille (Laine 2005, 64).

WHO on määritellyt psyykkisen toimintakyvyn ”kyvyksi elää sopusoinnussa muiden ihmisten kanssa ja sovitella oman mielen ristiriitaisia pyrkimyksiä tasapainoisella, tarkkaan harkitulla ja sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla (Jahren Kristoffersen 2005, 39).” Sekä WHO:n että muissa määritelmässä ihmisen omat ominaisuudet ja hänen kykynsä ja valmiutensa toimia muiden kanssa, ovat psykososiaalisen toimintakyvyn keskeisiä tun-

nusmerkkejä. Tärkeä psyykkisen toimintakyvyn tunnusmerkki on se, että ihminen on hyödyntänyt omat mahdollisuutensa mahdollisimman hyvin. Psyykkisen toimintakyvyn määritelmien vaihtelevista sanamuodoista huolimatta kaikissa kuvataan ihmistä, jolla on vahva kyky sopeutua elämän muutoksiin ja rasituksiin. Erilaisten määritelmien mukaan psyykkistä toimintakykyä voidaan arvioida kahdesta eri näkökulmasta. Ihmisen minän rakennetta ja yhtenäisyyttä pidetään ratkaisevana sen suhteen, miten hän kykenee käsittelemään psyykkistä kuormitusta ja selviytymään erilaisista asioista tarkoituksenmukaisella tavalla. Ihmisen suhteita muihin ihmisiin, perheeseen, ystäviin ja työtovereihin, yhteiskuntaan kokonaisuutena sekä arvoihin ja normeihin pidetään tärkeinä psyykkisen toimintakyvyn kannalta. Yksilöllä tulee olla tietynlaisia psyykkisiä valmiuksia toimia elämän erilaisissa tilanteissa ja suhteissa. (Jahren Kristoffersen 2005, 39.)

Puhutaan myös sosiaalisesta toimintakyvystä, jolla viitataan usein erilaisiin sosiaalisen kanssakäymisen edellyttämiin psyykkisiin ja fyysisiin taitoihin ja valmiuksiin (Järvi-koski & Härkäpää 2004, 95). Yksilöllä tulee olla siis sosiaalisia valmiuksia, jotta hän voi tulla toimintakykyiseksi omassa ympäristössään. Millaisia sosiaalisia valmiuksia ihmisellä on, niitä ovat määrittämässä sosiaalinen perimä ja toisaalta sosiaaliset kokemukset (Lahikainen & Pirttilä-Backman 2007, 76). Jotta ihminen voi tulla toimintakykyiseksi omassa yhteisössään ja ympäristössään, tarvitaan sosiaalisia taitoja ja valmiuksia. Puhutaan myös sosiaalisesta pätevydestä eli yksilöllä on sosiaalisia taitoja selvittää sosiaalisista tilanteista. Sosiaalinen pätevyys vaihtelee erilaisissa tilanteissa, jokainen selviää niistä omien psyykkisten ja sosiaalisten valmiuksien avulla. Lisäksi sosiaaliseen pätevyteen kuuluu, että tuntee kanssakäymisen kirjoittamattoman säännösten, yleensä ihmiset osaavatkin käyttäytyä omalle kulttuurille ominaisilla tavoilla. Tarvitsemme myös valmiuksia ja kykyjä vastata toisten vuorovaikutukseen. (Lahikainen & Pirttilä-Backman 2007, 78-79.) Sosiaalisten valmiuksien avulla määrittyy myös se, miten ihminen selviytyy erilaisista muutoksista elämässään, esimerkiksi ympäristön muutoksesta (Lahikainen & Pirttilä-Backman 2007, 80-81). Sosiaaliset taidot ovat käyttäytymisen muotoja, joita tarvitaan menestymiseen sosiaalista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa vaativissa tilanteissa. Kaikkea sosiaalista käyttäytymistä ohjaavat samat tekijät: tilanteiden havaitseminen ja tulkinta, muiden toiminta ja sosiaaliset normit. Näihin tarvitaan erilaisia psyykkisiä ja sosiaalisia valmiuksia. (Laine 2005, 115-116.) Myös psyykkiset valmiudet tarvitsevat pohjakseen sosiaalisia valmiuksia, esimerkiksi myönteinen vuorovaikutus on itsetunnon kehittymisen ehto (Ojala & Uutela 1992, 27).

Sosiaalisilla valmiuksilla eli käsityksellä omasta sosiaalisesta minästä on ratkaiseva merkitys ihmisen sosiaaliselle asemalle, sosiaalisten suhteiden sisällölle ja sosiaalisten suhteiden solmimisen tavoille (Mead 1934; viitattu teoksessa Sutinen 1997, esim. 85-87). Sosiaalisia taitoja ja valmiuksia selviytyä erilaisista vuorovaikutustilanteista voidaan pitää *vuorovaikutustilanteiden strategioina* (Lislerud Smebye 2005, 286). Ne ovat tärkeitä myönteisten reaktioiden synnyttämiseksi muissa ja kielteisten reaktioiden estämiseksi. On tärkeää osata lukea sosiaalisia tilanteita ja mukautua niihin, varsinkin vuorovaikutusta kehittävässä mielessä. Tällä tavoin on mahdollista toimia tavalla, joka on sopuisuudessa tilanteen kanssa. Kyky reagoida myönteisesti muiden kontaktinottoon on tärkeämpi kuin kyky ottaa kontaktia. On helpompaa saada hyvää kohtelua, kun on vastaanottavaisella mielellä. Sosiaalisesti taitavat ihmiset tietävät, että vuorovaikutus ja sosiaaliset suhteet kehittyvät iän myötä. (Lislerud Smebye 2005, 286-287.) *Vuorovaikutuksen dynamiikan* avulla ihminen luo itselleen tärkeitä sosiaalisia valmiuksia. Vuorovaikutuksen täytyy olla selkeää, jotta molemmat vuorovaikutuksen osapuolet havaitsevat, mitä vuorovaikutuksessa tapahtuu. Tärkeää on myös hyväksynnän tarve. (Lislerud Smebye 2005, 287.)

4.2.2 Fyysiset valmiudet

Lisäksi psyykkiset ja sosiaaliset valmiudet vaativat rinnalleen fyysisiä valmiuksia, esimerkiksi fyysisten valmiuksien avulla ihminen pystyy toimimaan ympäristössään erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Fyysinen toimintakyky voidaan jakaa yleiskestävyyteen, lihaskuntoon ja liikkeen hallintakykyyn, näiden perustana ovat ihmisten elintoiminnot (Järvikoski & Härkäpää 2004, 95). Fyysinen toimintakyky on ihmissuhteiden solmimisen tärkeä edellytys. Liikuntakykyisen ihmisen on helpompi tyydyttää sosiaalisten kontaktien tarpeensa. Työ, siteet omaan perheeseen ja ystäviin sekä harrastukset ovat tärkeitä tekijöitä, joiden avulla ihminen voi osallistua yhteiskuntaelämään ja solmia suhteita muihin. (Lislerud Smebye 2005, 287.)

Terveellä ihmisellä fysiologiset toiminnot ovat normaali toimintoja ja normaaliarvoja, siten terveys voidaan nähdä olevan yksi fyysinen valmius. Toimintakykyinen, fyysisillä valmiuksilla varustettu ihminen pystyy selviytymään elimistön asettamista vaatimuksis-

ta ja toimimaan yhteiskunnassa. Toimintakyvyn kannalta kaikkein tärkein on kuitenkin ihmisen voimavarojen ja tilanteen vaatimusten välinen suhde. Esimerkiksi sokea pystyy toimimaan hyvin opaskoiran kanssa, mutta ilman koiraa hän on vaarassa joutua sosiaalisesti eristyksiin eikä pysty liikkumaan lähiympäristössään. (Jahren Kristoffersen 2005, 38-39.)

Liikuntakyvyllä on todettu olevan minä kokemusta vahvistava merkitys. Liikuntakykyisellä ihmisellä on myös valmiudet sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Yksilön ollessa kiinnostunut, millaisena muut hänet näkevät, alkaa hän tarkkailla ympärillä olevien ihmisten reaktioita, verrattuna hänen sanomiinsa ja tekemiinsä. Toiset ihmiset toimivat tällöin ikään kuin peilinä. Tällöin puhutaan liikunnallisesta minästä. (Salmela 2006, 60; viitattu teoksessa Peltomäki 2007, 31.)

Erilaisten aistijärjestelmien (esim. näkö ja kuulo) olisi hyvä olla toimintakykyisiä, jotta yksilö voi kommunikoida ja olla mielekkäässä vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Vuorovaikutuksen kannalta tärkeää on myös tuntoaistin toimintakykyisyys, koska on tärkeää tuntea esimerkiksi toisen ihmisen kosketus. Läheiset sosiaaliset kontaktit antavat mahdollisuuden suurempaan intiimiyteen, jota ilmaistaan fyysisen kosketuksen avulla. Esimerkiksi koskettaminen ja kosketuksen tunteminen edellyttävät fyysisiä valmiuksia, kuten valmiuksia kyetä koskettamaan toista ja tuntea toisen kosketus. (Lislerud Smebye 2005, 287.)

Tajunnallisuuden ja kehollisuuden avulla ihminen pystyy siis toimimaan sosiaalisessa ympäristössään tilanteissaan eli hänestä tulee psykososiaalisesti toimintakykyinen, oman toimintakykynsä puitteissa. Sosiaalisessa ympäristössään selviytyäkseen yksilö tarvitsee psyykkisiä valmiuksia, kuten ehjän minäkäsityksen. Yksilö tarvitsee myös sosiaalisia valmiuksia, kuten sosiaalisia taitoja, erilaisista vuorovaikutustilanteista selviytyäkseen. Lisäksi yksilö tarvitsee fyysisiä valmiuksia, kuten motorisia taitoja, kyetäkseen liikkumaan ympäristössä. Toimintakykyisyyden kokonaisvaltaisuutta lisää se, että toimintakyvyn eri osa-alueet tarvitsevat toinen toisiaan. Sosiaaliset valmiudet edellyttävät psyykkisiä valmiuksia ja joissakin tilanteissa myös psyykkiset valmiudet edellyttävät sosiaalisia, kuten edellä on kuvattu. Fyysisten valmiuksien kautta yksilö pääsee toteuttamaan psyykkisiä ja sosiaalisia valmiuksia.

5 PSYKOSOSIAALISEN TOIMINTAKYVYN TUKEMINEN

Tässä luvussa on tarkoituksena perehtyä psykososiaalisen toimintakyvyn puutteisiin ja lisäksi siihen, millä tavalla voidaan vaikuttaa näiden puutteiden aiheuttamiin sosiaalisiin haittoihin eli tukea psykososiaalisen toimintakyvyn rakentumista ja siten myös ihmisen elämänhallintaa. *Toiminnanvajavuus* (disablity) viittaa vaurion aiheuttamiin rajoituksiin ihmiselle normaaleiksi katsottavissa fyysisissä ja psyykkisissä toiminnoissa. Toiminnanvajavuus tarkoittaa ihmisen kokonaistoimintojen tasolla ilmeneviä vaikutuksia, esimerkiksi kommunikoinnissa, kehon hallinnassa tai käsien käytössä ilmenevät vajaavuudet. *Sosiaaliset haitat* (handicap) ovat psykososiaalisen toimintakyvyn puutteita. Ne aiheuttavat ihmiselle haittoja, jotka estävät tai rajoittavat hänen suoriutumistaan erilaisista tehtävistä – roolisuorituksista – hänen iälleen, sukupuolelleen, sosiaaliselle ja kulttuuritaustalleen normaalilla tavalla. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 96-97.) Luvussa esitellään ensin tämän tutkimuksen kannalta oleelliset psykososiaalisen toimintakyvyn puutteet ja mitä ne aiheuttavat ihmisen toimintakykyisyydelle. Luvun toisessa osassa kuvataan, miten valmiuksia voidaan vahvistaa toimintakyvyn puutteista kärsivien kohdalla.

5.1 Psykososiaalisen toimintakyvyn puutteet

Tässä alaluvussa tarkastellaan toimintakyvyn valmiuksien puutteita ja häiriöitä siitä näkökulmasta, mitä ne aiheuttavat ihmisen kokonaisvaltaiselle toimintakyvyille. Toimintakyvyn valmiuksien erilaiset puutteet aiheuttavat sen, että ihmiset ovat eriasteisesti toimintakykyisiä. Tässä alaluvussa tartutaan tuohon eriasteisuuteen, jokainen ihminen toimii ympäristössään omien toimintavalmiuksien puitteissa. On tärkeää selvittää, millaisia haittoja, etenkin sosiaalisia haittoja, valmiuksien puutteet voivat tuoda ihmisen toimintakykyisyyteen.

5.1.1 Psyykkisten ja sosiaalisten valmiuksien häiriöt

Tässä tarkastellaan muutamia keskeisiä psyykkisiin ja sosiaalisiin valmiuksiin vaikuttavia kehityksen häiriöitä: autismia, kehitysvammaisuutta ja tarkkaavaisuushäiriötä. Nämä

häiriöt valikoituivat tarkastelun kohteiksi tämän tutkimuksen tapauksena toimivan tallin asiakaskunnan perusteella.

Autistisen henkilön elämäntilanne, oppimiskokemukset, persoonallisuus, autismin aste, mahdollinen kehitysvammaisuus ja epilepsia vaikuttavat siihen, millaisia toimintakyvyn puutteita kullakin autistisella kohdataan (Kerola, Kujanpää & Timonen 2000, 89-90). Autisteilta puuttuu tai heillä on huonosti kehittynyt kyky ymmärtää toista ihmistä ja hänen mielenliikkeitään, esimerkiksi ajattelua, tahtoa ja tunteita. Heidän on erittäin vaikeaa tulla toimeen ympäristössään ja heidän käyttäytymisensä on jäykkää, toistavaa ja egoistista. (Ikonen & Suomi 1998, 57.) Autistisen käyttäytymisen nähdään hyvin usein pitävän sisällään käyttäytymisongelmia. Tämä niin sanottu haastava tai haasteellinen käyttäytyminen aiheuttaa paljon liikakäyttäytymistä, mitä on esimerkiksi itsensä pureminen tai muu itseä vahingoittava käyttäytyminen, tyypillistä on myös itse-stimulointi, esimerkiksi juokseminen edestakaisin. Autisteilla ilmenee sanojen merkityksetöntä toistamista eli kaikupuhetta ja omia rutiineja ja rituaaleja, joita he pakonomaisesti toistavat. Lisäksi autisteilla ilmenee liiallisia ja tilanteeseen nähden sopimattomia tunteenpurkauksia, kuten itkua tai jatkuvaa nauramista ilman syytä. Autistisella ihmisellä saattaa olla myös käyttäytymispuutteita. Hän ei siis osaa käyttäytyä tilanteeseen sopivalla tavalla tai taidot ovat kehittymättömiä. Koska autistisen ihmisen on vaikea ymmärtää muiden käyttäytymistä ja muokata omia toimintatapojaan, hän käyttäytyy erikoisesti. Hän voi esimerkiksi vahingoittaa itseään, käyttäytyä aggressiivisesti, heittää esineitä, saada rai-vokohtauksia tai jankuttaa. (Kerola ym. 2000, 89-90.)

Suomessa vuonna 1995 käyttöön otetun Maailman terveysjärjestön (WHO) tautiluokituksen mukaan *älyllisellä kehitysvammaisuudella* tarkoitetaan tilaa, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai on epätäydellinen (Kaski, Manninen, Mölsä & Pihko 2001, 21). Valtaosalla kehitysvammaisista on erityisiä kielen ja/tai kommunikoinnin vaikeuksia ja tietyssä mielessä voidaan sanoa, että kehitysvammaisuus on nimenomaan kommunikointivammaisuutta. Kehitysvammaisen ihminen ei kykene vastaanottamaan ja jäsentämään ympäristönsä tarjoamaa informaatiota samalla tavalla kuin muut, eivätkä muut ympäristön ihmiset osaa aina muokata omaa ilmaisuaan sillä tavalla, että kehitysvammaisen henkilö ymmärtäisi sitä eivätkä muut ihmiset ehkä osaa tulkita hänen varhaisten keinojen alueella toimivaa ilmaisuaan. (Launonen 2006, 144.) Usein kehitysvammaiselta puuttuvat positiivinen minäkuva ja terve itsetunto tai ainakin ne ovat puut-

teellisiä. Hän joutuu huomaamaan, ettei selviä siinä kuin muut eikä ehkä saa tilaisuutta yrittääkään. Siten itsetunto-ongelmat ja niin sanottu passiivisuus ovat tavallisia kehitysvammaisilla. Ilmaisussa tämä näkyy arkuutena ja kommunikointitaitoja ei käytetä optimaalisesti hyväksi. (Vrt. Launonen 2006, 153-154.)

Tarkkaavaisuushäiriön keskeiset käyttäytymispiirteet ovat tarkkaamattomuus, yliaktiivisuus tai impulsiivisuus. Hyvin usein impulsiivisuus tulee esille leikeissä ja peleissä vaikeutena odottaa omaa vuoroaan tai maltin menettämisenä. Käyttäytyminen, mikä vaatii pitkäjänteistä ja itsenäistä suoriutumista, on usein tarkkaavaisuushäiriöiselle liikaa. Ympäristön uudet vaatimukset ovat usein myös liian haastavia. Tarkkaavaisuushäiriöinen ei jaksakaan keskittyä erilaisiin sääntöihin ja ohjeisiin, mikä johtaa usein turhautumiseen. Taidot, jotka ovat olleet riittävän hyviä suhteessa aikaisempiin vaatimuksiin, eivät enää riitäkään. (Vrt. Närhi 2006, 95-96.)

5.1.2 Fyysisten valmiuksien puutteet

Fyysisten valmiuksien puutteista tarkastellaan tässä liikuntavammaisuutta ja sen erityistapauksena CP-vammaisuutta. Lisäksi fyysisissä valmiuksissa voi olla muihin aistitoimintoihin liittyviä puutteita, kuten kuulovammaisuutta ja näkövammaisuutta, mutta tässä niitä ei käsitellä, koska kyseenomaisia puutteita ei ollut tutkimustallin asiakaskunnassa. *Liikuntavammaisuudessa* on kyse ennen kaikkea vamman aiheuttamista haitoista jokapäiväiselle elämälle: liikkumisen ja itsenäisen toiminnan estymisestä tai rajoittumisesta. Liikuntavammaisen, hänen perheensä elämään ja sosiaaliseen kanssakäymiseen vaikuttaa olennaisesti ja monin tavoin se, onko tila pysyvä, vaihteleva, paraneva tai etenevä. Liikuntavammaiset muodostavat hyvin heterogeenisen ryhmän. Oireen lisäksi heillä vaihtelevat vamman syntyäika ja tapa, vamman tyyppi ja vaikeusaste, lisävammojen määrä ja laatu sekä vamman aiheuttama haitta fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle toimintakyvylle. (Leskinen & Paasikallio 1987, 84.)

CP-vammaisen (liikuntavammaisen) saa motoriikkansa avulla ympäristöstä niukemmin tietoa kuin terve yksilö. Hän saa myös vääristynyttä tietoa esimerkiksi pakkoliikkeidensä tai voimakkaina säilyneiden varhaisrefleksien vuoksi. Motoristen kokemusten niukkuus selittää ainakin osaltaan CP-vammaisten vaikeuksia, esimerkiksi käsiteoppimi-

sen alueella. Liikuntavammainen joutuu opettelemaan monia käsitteitä auditiivisen tiedon varassa ja käsitteen sisäistäminen jää tapahtumatta. Monilla CP-vammaisilla on myös ongelmia näön alueella, minkä vuoksi esimerkiksi havaintojen vakiintumisen vaihe viivästyy. Usein CP-vammaisuuteen liittyy myös tarkkaavaisuusongelmia. Psykkisten valmiuksien puutteet aiheuttavat myös ongelmia sosiaaliseen kanssakäymiseen. (Vrt. Tolvanen 2006, 100.) Liikuntavammainen kehittyy yleensä hitaammin ja on valmis vastaamaan omasta elämästään myöhemmin kuin vammaton ikätoverinsa (Leskinen & Paasikallio 1987, 100).

5.2 Valmiuksien vahvistaminen toimintakyvyn tukemiseksi

Jotta myös toimintakyvyn puutteista kärsivien elämä olisi mahdollisimman mielekästä, on tärkeää, että heidän psyykkisiä, sosiaalisia ja fyysisiä valmiuksia tuetaan elämässä selviämiseksi. On tärkeää tukea sitä toimintakyvyn valmiuksien aluetta, millä esiintyy vahvuuksia, mutta tehdä myös esimerkiksi sosiaalisista tilanteista sellaisia, että ne mahdollistavat selkeän ja turvallisen ilmapiirin. Tässä luvussa on myös kuvattu hevosen vaikutusta toimintakyvyn tukemiseen sekä mahdollisia kuntoutuksellisia vaikutuksia.

5.2.1 Psykkisten ja sosiaalisten valmiuksien vahvistaminen

Autismikuntoutuksen keskeisenä tavoitteena on vuorovaikutukseen pääseminen ja kommunikoinnin kehittäminen. Pulmat ovat yksilöllisiä, siksi kuntoutuskin yleensä rakennetaan yksilölliseksi asiakkaan ja ohjaajan välisen vastavuoroisen toiminnan pohjalta. (Kerola ym. 2000, 177.) Autistisen käyttäytymisen väheneminen sekä mahdollisimman normaalien, itsenäisten käyttäytymismallien oppiminen on realistinen tavoite (Kerola 2006, 187). Tärkeää on ajatella, että autismikuntoutusta tulee olla koko yksilön arki (Kerola ym. 2000, 174). Autistilla pyritään vahvistamaan hänen normaalia, hyvää ja hyväksyttävää käyttäytymistään. Lähtökohtana tulee olla ajatus, että kyseessä on arvokas ihminen, josta pidetään paljon. (Kerola ym. 2000, 104.) Autistien psyykkisten ja sosiaalisten valmiuksien vahvistamiseksi, on tärkeää tehdä sosiaalisista tilanteista mahdollisimman selkeitä ja turvallisuuden tunnetta luovia, jotta haasteellista käyttäytymistä olisi mahdollista vähentää. Erilaisten liikkeiden suorittamisen, esimerkiksi tanssin avulla, on todettu vahvistavan autistien sosiaalista toimintakykyisyyttä, esimerkiksi yhteyden saamista kanssakumppaniin (Vrt. Ahonen 1994, 88).

Kehitysvammainen ihminen tarvitsee erityistä kannustusta kehittyäkseen viestinnässään niin itsenäiseksi ja oma-aloitteiseksi kuin se on hänelle mahdollista, voidakseen ottaa vastuun omasta osuudestaan vuorovaikutuksessa ja tuntee kommunikoinnin halua ja iloa (Launonen 2006, 154). Tärkeää olisi vahvistaa myös esimerkiksi minäkäsitystä ja itsetuntoa ja niiden vahvistumisen kautta, olisi mahdollista kehittyä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin kannustaminen, voi tukea kehitysvammaista passiivisuudesta aktiivisuuteen.

Tarkkaavaisuushäiriötä voidaan helpottaa sekä pyrkimällä lievittämään tarkkaavaisuushäiriön ydinoireita että vaikuttamalla yksilön ympäristöön siten, että ne paremmin tukisivat hänen suoriutumistaan. Itsehallinnan harjoittelulla tarkoitetaan sellaisia kuntoutusmenetelmiä, joilla pyritään kehittämään asiakkaan kykyjä itse hallita käyttäytymistään. (Vrt. Närhi 2006, 96.) Psykkisten valmiuksien tukemisen avulla, on myös mahdollista tukea ymmärrystä siitä, että säännöillä ja ohjeilla on aina jokin merkitys sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa ja sitä kautta on mahdollista välttää esimerkiksi tarkkaavaisuushäiriöisen turhautumista.

Psykkisten ja sosiaalisten valmiuksien vahvistamisessa voidaan nähdä hevosista olevan hyötyä kaikkien edellä kuvattujen ryhmien kanssa. Hevoset ja muut kotieläimet puhuttelevat ihmisiä omalla elämänilollaan ja luontevuudellaan. Eläimet löytävät usein tiensä kuntoutettavien maailmaan helpommin kuin ihmiset. Eläimet voivat helpottaa käytöshäiriöisten persoonallisuuden kehittymistä ja kontaktinottoa kanssaihmiin ja ympäröivään maailmaan. Erityisesti hevosilla on ominaisuuksia, jotka helpottavat kontaktinottoa. Useimpien ihmisten tunteisiin voi vedota jo pelkästään hevosten katseleminen. Hevoset ovat kunnioitusta herättäviä, mutta toisaalta ne antavat tunteen läheisyydestä ja yhteenkuuluvuudesta. Hevoset elävät myös tässä hetkessä ja käyttäytyvät aina samalla tavalla eli ovat uskollisia luonnolleen. Ne luottavat vaistoihinsa eivätkä epäile tekemisiään. Hevosten luonnollinen uteliaisuus ja niiden kyky herättää kiinnostusta tekevät niistä erinomaisen yhteistyökumppanin. (Gäng 1990, 21; Guilmo & Loo 2003, 95; viitattu teoksessa Pärnä 2004, 35-36.)

Hevonen saa aikaan iloa, menestyselämyksiä ja myönteisiä ryhmäkokenemuksia. Se edesauttaa kuntoutuksessa tarvittavan motivaation syntymistä. Hevosen psykoterapeuttinen vaikutus on selvästi havaittavissa, koska hevonen toimii vammaisen kumppanina ja luottamus sympaattiseen ja yksilölliseen kumppaniin kasvattaa esimerkiksi potilaan itseluottamusta. (Von Dietze 1987, 3-4.)

5.2.2 Fyysisten valmiuksien vahvistaminen

Liikuntavammaisen kanssa on tärkeää, että erilaiset motoriset harjoitukset onnistuisivat, koska sitä kautta hänen on mahdollista päästä toimimaan täysivaltaisemmin omassa ympäristössään. On tärkeää vahvistaa myös hänen psyykkisiä valmiuksiaan, esimerkiksi kognitiivisia taitoja erilaisissa motorisissa harjoituksissa, jotta sosiaalisissa tilanteissa toimiminen mahdollistuisi. Lisäksi on tarpeen ottaa huomioon se, että liikuntavammaista kohdellaan yksilönä omien toimintavalmiuksien puitteissa, koska sitä kautta on mahdollista tukea liikuntavammaista lisäämään toimintakykyään. Onnistumisten avulla toiminnallisissa vuorovaikutustilanteissa, liikuntavammaisen on mahdollista lisätä kehonhallintaa ja saada onnistumisen elämyksiä. Ihminen voi olla fyysisesti sairas, mutta saattaa aloittaa matkansa kohti terveyttä tunteiden ja älyn tasolla (Ahonen 1994, 26).

Seuraavassa on esimerkkejä ratsastuksen fysiologisista vaikutuksista, mutta tässä ei mennä sen tarkemmin ratsastukseen käyttöön fyysisessä kuntoutuksessa, sillä se ei ole tämän tutkimuksen kannalta keskeistä. Seuraavat esimerkit vain kuvastavat tässä hevosen tarjoamia merkittäviä kuntoutuksellisia vaikutuksia. Ratsastajaan, joka istuu hevosen selässä, välittyy minuutin aikana 90-110 liikeimpulssia, jotka ovat moniulotteisia ja rytmisiä. Ratsastajaan välittyy eteen- ja taaksepäin suuntautuvia liikkeitä, kallistuksia sivuille ja kiertoliikkeitä. Liikkeet ovat hyvin samantapaisia kuin ihmisen kävelyssä. Normaali motoriikan kehitys edellyttää istuma-asennon ja vartalon hallintaa ennen kävelyn oppimista. Hevosen liike vaikuttaa tunto-, tasapaino- ja liikeaistijärjestelmien kautta. Monipuoliset tunto-, haju-, kuulo ja näköärsykkeet stimuloivat lisäksi sensorisia aisteja. Aistimukset parantavat tietoisuutta omasta ruumista ja kehittävät motoriikkaa. (Kaski ym. 2001, 281.) Neurofysiologisten käsitysten mukaan voidaan selittää muun muassa, millä tavoin hevosen liikkeet parantavat kuntoutettavien neuraalista ruumiinkuvaa, joka on kaiken tavoitteellisen motoriikan perusta. Hevosen liikkeiden tuottamat sensoriset ärsykkeet lisäävät kuntoutujan/ratsastajan tietoisuutta omasta kehostaan. Tä-

män taas on havaittu parantavan kehon asentojen ja liikkeiden hallintaa. (Sandström 2000, 3-4.)

5.3 Toimintakyvyn kokonaisvaltainen vahvistaminen

Psykososiaalinen toimintakyky voidaan määritellä Rauhalan (2005) holistista ihmiskäsitystä soveltaen niin, että ihminen pystyy tajunnallisuuden ja kehollisuuden pohjalta toimimaan eriasteisesti sosiaalisessa ympäristössään. Erilaisiin sosiaalisiin haittoihin voidaan vaikuttaa yksinkertaisesti ajattelemalla, että jokaisen ihmisen toimintakyvyssä on jäljellä voimavaroja ja ne voimavarat tulevat esille, vahvistamalla toimintakyvyn eri osa-alueita.

Autisteilta käyttäytymisongelmia on miltei mahdotonta täysin poistaa, mutta toimintakykyä on mahdollista vahvistaa tukemalla kaikenlaista hyvää ja hyväksyttävää käyttäytymistä. Kehitysvammaisten kohdalla on lähdettävä vahvistamaan niitä toimintakyvyn voimavaroja, jotka liittyvät erilaisista vuorovaikutustilanteista saatavaan hyvinvointiin. Tarkkaavaisuushäiriöisillä taas itsehallinnan vahvistamisen voidaan nähdä olevan ehto kokonaisvaltaisen toimintakyvyn tukemiseksi.

Hevonen vaikuttaa ihmisen toimintakykyyn hyvin kokonaisvaltaisesti. Se pystyy toimimaan ihmisen elämänhallinnan ja sosiaalisten taitojen vahvistajana omalla luonnollisuudellaan. Lisäksi se voi tuottaa esimerkiksi keuhonhallintaa ja vahvistaa sitä kautta myös esimerkiksi liikuntavammaisen toimintakykyisyyttä, esimerkiksi hyvän olon tunteiden kautta. ”Hevonen ei syrji” toteamukseen tiivistyy kokonaisvaltaisen toimintakyvyn tukemisen mahdollisuus sosiaalipedagogisessa mielessä.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tähän sisältyy ajatus, että todellisuus on moninainen. On kuitenkin otettava huomioon, että todellisuutta ei voi mielivaltaisesti pilkkoa osiin, vaan on löydettävissä monenlaisia suhteita. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritäänkin tutkimaan kohdetta riittävästä aineistosta käsin, pilkkomatta aineistoja kategorisesti. (Hirsjärvi ym. 1997, 152.) Tässä tutkimuksessa kohteena on sosiaalipedagoginen hevostoiminta ja miten se mahdollistaa asiakkaiden psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisen eli kyseessä on todellisuuden moninainen tarkastelu. Tutkimuksen kvalitatiivisuutta perustelee lisäksi se, että hevostoinnin ja psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisen välillä on olemassa erilaisia sosiaalipedagogisia suhteita.

6.1 Tapaustutkimus

Tämä tutkimus on tyypiltään tapaustutkimus, millä tarkoitetaan empiiristä tutkimusta, joka tutkii nykyajassa tapahtuvaa ilmiötä todellisessa elämäntilanteessa ja siinä käytetään monia evidenssin lähteitä. Tapaustutkimuksen määrittely vaikuttaa ensi näkemältä rajoittavalta ja ehkä kömpelöltä. Tutkittavien asioiden tai teemojen tarkastelu ei anna mahdollisuutta määritellä, mitä on tapaustutkimus. (Yin 1987, 23; viitattu teoksessa Laitinen 1998, 19.) Tapaustutkimus soveltuu yleensä kaikkeen sellaiseen tutkimukseen, missä tutkimuskohteen rajausta voidaan suorittaa;

- a.) kategorisesti (erottamalla jokin reaali maailmassa oleva fyysinen yksikkö tai yksikköjen joukko tutkimuskohteeksi)
- b.) funktionaalisesti (erotetaan tutkimuksen kohteeksi jokin toiminnallinen kokonaisuus, prosessi, tapahtuma, tapahtumasarja)
- c.) edelliseen liittyen voidaan vielä erottaa tutkittavaksi tapaukseksi tilanne. Yhteisöjen tutkimuksen kautta on mahdollista oppia toiminnan tärkeys, mikä on yleensä vuorovaikutuksellista toimintaa. Toimintaan liittyvä tutkimus on myös nimenomaan tilanteeseen sidottua, joten sitä nimitetään toimintatutkimuksen ohella myös tapaustutkimukseksi. (Roethlisberger & Dickson 1939, 181; Achen & Snidal 1989, 148; viitattu teoksessa Laitinen 1998, 19-21.)

Tässä tutkimuksessa tutkimuskohteen rajausta on suoritettu lähinnä funktionaalisesti rajaamalla tutkimuskohteeksi sosiaalipedagogisen hevostoiminnan, jonka voi nähdä toiminnallisena kokonaisuutena tai prosessina, jolla pyritään tiettyihin päämääriin. Olenainen kysymys tapaustutkimuksessa on; mikä on tapaus? Menetelmällisessä kielenkäytössä ilmauksella tavoitellaan tutkimuksen objektia eli kohdetta. Tilastollisessa tutkimustraditiossa tapaus ymmärretään tavallisesti yhdeksi tutkimuskohteen osaksi, jolloin siitä käytetään nimitystä yksikkö tai tutkimusyksikkö. (Laitinen 1998, 33.) Tapaus on tässä tutkimuksessa sosiaalipedagogista hevostoimintaa toteuttava suomalainen, pieni hevos-talli, josta kerätyn aineiston avulla muodostetaan tietoa tutkimuksen kohteesta eli sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta.

Tutkimuskohteen, tapauksen ja siihen mahdollisesti kuuluvien osatapauksen määrittäminen on tärkeää siksi, että se on suoraan kertomus lukijalle ja tulosten soveltajalle siitä, keihin tulokset ovat yleistettävissä ja mahdollisesti sovellettavissa (Laitinen 1998, 36). Tässä tutkimuksessa on siis määritelty tutkimuskohde ja tapaus. Tarkoituksena on tehdä mahdollisimman tarkka kuvaus kyseisessä talliympäristössä käytettävästä sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta, erityisesti psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisen näkökulmasta. Tutkimuksen tulosten on tarkoituksena olla sovellettavissa sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan yleisesti.

Tutkimuksen teoreettisessa osassa määritellään sekä sosiaalipedagogisen hevostoiminnan, että psykososiaalisen toimintakyvyn käsitteet eri osa-alueineen. Myös yksi tärkeimmistä tavoitteista on selvittää, miten nämä käsitteet suhteutuvat keskenään ja miten se näkyy käytännössä. Tätä kautta on tavoitteena selvittää esimerkiksi, millaisia sosiaalipedagogisen hevostoiminnan tunnuspiirteet käytännössä ovat ja millaista asiakkaiden toimintakyvyn tukeminen on käytännössä.

6.2 Aineistonkeruu ja tutkimusaineisto

Tapaustutkimus on siis tehty pienellä tallilla, joka toteuttaa sosiaalipedagogista hevostoimintaa erilaisista toimintakyvyn puutteista kärsiville asiakkaille. Aineistonkeruu hetkellä hevostoiminnassa kävi 13 asiakasta, yksin tai pienryhmissä. Suoritin kyseisellä

tallilla sosiaalipedagogiikan opintoihin liittyvän harjoittelun, minkä aikana toteutin tutkimuksen aineistonkeruun.

Tässä tutkimuksessa aineistonkeruun menetelmänä on osallistuva havainnointi ja teemahaastattelu. *Osallistuva havainnointi* tarkoittaa, että tutkija osallistuu tutkimuskohteen toimintaan tutkimuskohteen ehdoilla ja yhdessä sen jäsenten kanssa ennalta sovitun ajan (Hirsjärvi ym. 1997, 203-204; Eskola & Suoranta 1998, 98, 108). Tutkija havainnoi ja tallettaa keräämänsä tiedot systemaattisesti (Eskola & Suoranta 1998, 99). Olin päivittäin mukana hevostoiminnan kerroilla ja kirjoitin aina päivän päätteeksi muistiinpanoja havainnoistani, koska oli tärkeää, että osallistuin hevostoimintaan normaalisti. Jos olisin ollut vain sivusta seuraaja, hevostoiminnan tilanteista olisi todennäköisesti tullut kovin epäluonnollisia. Hevostoimintaan osallistuminen onnistui minulta luonnollisesti, koska olen pienestä pitäen harrastanut hevosia ja minulla on ollut omia hevosia. Lisäksi osallistuvan havainnoinnin menetelmän valintaa helpotti se tosiasia, että minulla oli jonkinlainen kokonais käsitys tutkimuskohteestani jo entuudestaan (Vrt. Grönfors 1982, 100-102). Lupa aineistonkeruulle kysyttiin asiakkailta vapaamuotoisen tiedotteen avulla. Muistiinpanoista muodostui kenttäpäiväkirja, jossa on siis konkreettisia havaintoja hevostoiminnasta. Tutkimuksen edetessä kenttäpäiväkirja alkoi kuitenkin vaikuttaa vajaalta havaintojen tallentamismuodolta, joten kirjoitin sen pohjalta lisäksi reflektointipäiväkirjan, jossa pohdin toimintakyvyn tukemisen mahdollisuuksia päiväkohtaisen tarkastelun sijaan asiakaskohtaisesti.

Osallistuva havainnointi tapahtuu usein ennalta valitusta teoreettisesta näkökulmasta käsin. Lisäksi havainnointi on jollakin tavalla suunniteltu valitun näkökulman avulla. (Hirsjärvi ym. 1997, 203-204; Eskola & Suoranta 1998, 98, 108.) Tässä tutkimuksessa osallistuvan havainnoinnin teoreettisena näkökulmana oli sosiaalipedagoginen orientatio hevostoiminnassa sekä toimintakyvyn tukemisen mahdollisuudet. Osallistuva havainnointi keskittyi siis toiminnan sosiaalipedagogisten piirteiden ja siihen sisältyvien toimintakyvyn monipuolisen tukemisen mahdollisuuksien havainnointiin.

Martti Grönfors (1982, 97) on todennut, että vaikka osallistuvassa havainnoinnissa ei olisikaan kyse kokonaisvaltaisesta osallistumisesta tutkittavan yhteisön elämään, se kuitenkin edellyttää, että tutkijan ja tutkittavien välillä on merkittäviä sosiaalisia suhteita. Tässä tutkimuksessa sosiaalisilla suhteilla voitiin nähdä olevan erityinen merkitys, kos-

ka ne mahdollistivat psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisen mahdollisuuksien lähemmän tarkastelun.

Aineistokeruun loppuvaiheessa toteutettiin myös hevostoiminnan ohjaajan haastattelu, minkä oli tarkoituksena tuoda esille taustatietoa tutkimuskohteesta ja tapauksesta, mutta toimia myös osallistuvasta havainnoinnista saadun aineiston tukena. Teemahaastattelun avulla varmistettiin myös se, että jos osallistuvassa havainnoinnissa oli jokin kohta jäänyt puutteelliseksi, sitä voitiin teemahaastattelun avulla lähestyä uudelleen (Vrt. Hirsjärvi & Hurme 1995, 40).

Jari Eskolan ja Juha Suorannan (1998, 86) mukaan *teemahaastattelussa* haastattelun aihepiirit on etukäteen määrätty. Kyseisen talliympäristön sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajalle tehdyn teemahaastattelurungon pohjana olivat tutkimuksen kolme keskeisintä käsitettä sosiaalipedagoginen hevostoiminta, psykososiaalinen toimintakyky ja sen tukeminen. Teemahaastattelurunko on esitetty liitteessä 1.

Teemahaastattelusta puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle tyypilliset kysymyksen tarkka muoto ja järjestys. Haastattelija varmistaa, että kaikki etukäteen määrättyt teemat käydään läpi haastateltavan kanssa, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelun osa-alueesta toiseen. (Eskola & Suoranta 1998, 86.) Haastattelu toteutettiin hevostoiminnan ohjaajan kotona. Haastattelu käytiin läpi teemahaastattelurungon pohjalta, tosin se eteni vapaamuotoisesti. Haastattelu kesti noin kaksi tuntia, lisäksi se nauhoitettiin.

Tutkimuksen raportoinnissa suorien lainauksien eli sitaattien lopussa on aina merkintä, koskevatko ne jompaakumpaa päiväkirjoista vai haastattelua. Tutkimusaineistoja käsitellessä kaksi keskeisintä käsitettä ovat luottamuksellisuus ja anonymiteetti (Eskola & Suoranta 1998, 56). Asiakkaista ja muista hevostoiminnan henkilöistä ei puhuta heidän oikeilla nimillään, lisäksi myös hevostoiminnan ohjaajasta puhutaan ohjaajana, jotta tätä kyseistä hevostoiminnan talliympäristöä ei voida tunnistaa tutkimuksen perusteella.

6.3 Aineiston analysointi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä pyritään tiivistämään aineisto kadottamatta silti sen sisältämää informaatiota; päinvastoin pyritään informaatioarvon kasvattamiseen luomalla hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä. (Eskola & Suoranta 1998, 137.) Tämän tutkimuksen aineisto oli melkoisen hajanainen analyysiin lähdeittäessä, mutta aineistosta muodostui analyysin edetessä selkeämpi ja tiiviimpi. Hajanaisesta ja ehkä jopa hieman suppeasta aineistosta, pystyttiin tekemään lopulta varsin informatiivinen analyysi sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta.

Kvalitatiivisen aineiston analyysi tapahtuu osittain samanaikaisesti aineistonkeruun kanssa (Grönfors 1982, 145). Aineistonkeruu vaiheessa oli jo selvää, että luontevinta oli aloittaa aineiston analyysi haastattelun litteroinnista, koska teemahaastattelurunko sisälsi tutkimusongelman kannalta olennaisia teemoja. Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (1995, 108) mukaan teemahaastattelun avulla kerätty aineisto on yleensä runsas ja monipuolisesti tutkittavaa todellisuutta kuvaava. Haastattelun litteroinnissa nauhoitettu puhe tuotettiin sanatarkaksi tekstiksi, mitä tuli kolmekymmentä A4-sivua, riviväli 1. Tämän jälkeen teemahaastatteluaineistoa jäsenneltiin teemoittelemalla, minkä avulla oli mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa ja siten nostaa esille tutkimusongelman kannalta olennaisia teemoja (Vrt. Eskola & Suoranta 1998, 174). Päättämiskysymystä lähtökohtana pitäen, aineistosta oli tarpeen löytää hevostoiminnan tarjoamia mahdollisuuksia toimintakyvyn tukemisessa. Lisäksi oli tarpeen selvittää mitä ja millaisia nämä mahdollisuudet olivat. Teemahaastattelurunko ja haastattelussa esille tulleet asiat auttoivat nostamaan esille tutkimuksen kannalta keskeisiä teemoja, kuten esimerkiksi psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisen mahdollisuudet sen eri osa-alueiden tukemisen kautta. Vähitellen päiväkirjojen pohjalta alkoi hahmottua, että toimintakyvyn tukemisen mahdollistamiseksi tarvittiin aina yhteistoimintaa. Siitä muodostui tutkimuksen yläteema, jonka alapuolelle alkoi vuorostaan muotoutua alateemoja yhteistoiminnan osa-alueista. Voitiin siis sanoa, että yhteistoiminnasta muodostui toimintakyvyn tukemisen kehys. Analyttisessä prosessissa oli edetty siihen vaiheeseen, että aineisto hajoitettiin käsitteellisiksi osiksi (Vrt. Grönfors 1982, 145).

Lisäksi aineistoa teemoiteltiin asiakkaiden vammatyypin mukaan. Kyseiset teemat määrittyivät keksittyjen asiakasnimien mukaan, esimerkit nousivat kuitenkin esiin aineistosta. Aineiston pohjalta vahvistui käsitys siitä, että toimintakyvyn tukemisen mahdollisuudet ovat asiakaskohtaisia ja vammatyypin mukaan selvästi määrittyviä. Toimintakyvyn tukeminen keskittyi sille alueelle, missä toimintakyvyn puutteita esiintyi. Niinpä oli olennaista nostaa esiin aineistosta asiakaskunnasta erottuvat neljä vammatyypin: autismi, kehitysvammaisuus, tarkkaavaisuushäiriö ja liikuntavammaisuus.

Teemahaastattelun ja osallistuvan havainnoinnin aineistoja vertaillen heräsi kysymys hevostoiminnan sosiaalipedagogisista elementeistä. Aineistosta nousi runsaasti esiin myös ratsastusterapeutteja ja kuntoutuksellisia elementtejä, joihin on syytä suhtautua sosiaalipedagogiikan näkökulmasta kriittisesti. Toiminnan sosiaalipedagogisia elementtejä ja sosiaalipedagogisesti kriittisiä alueita tarkasteltiin omina teemoinaan. Teemahaastattelun ja osallistuvan havainnoinnin aineistojen analyysit tukivat toisiaan, koska teemoittelu eteni loogisesti. Aineiston analyysissa oli siis päästy vaiheeseen, että aineistoa ja siinä esiintyviä havaintoja verrattiin tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen ja tutkimuksen kysymyksen asetteluun (Vrt. Alasuutari 1995, 40).

Analyysin loppuvaiheessa on tärkeää pohtia, aineiston analyysissa esiin nousseita merkityksiä. Kerätyn ja analysoidun tutkimusaineiston tulosten tulkitseminen ja merkitysten etsiminen löydetyille uusille ilmiöille, tapahtumille ja asiantiloille on pohjana tutkimuksen johtopäätösten tekemiselle (Pihlaja 2005, 101). Tutkimuksen tuloksia pitäisi aina tulkita ja selittää, tulkinta on myös aineiston analyysissa eteen tulleiden merkitysten selventämistä ja pohdintaa (Hirsjärvi ym. 1997, 211). Tässä tutkimuksessa tulkinnat esitetään yhteenvetoluvussa, jossa pyritään luomaan mahdollisimman kattavaa kuvaa sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuuksista psykososiaalisen toimintakyvyn tukijana ja yleensä sosiaalipedagogisena työmuotona. Synteesin avulla näin saadut tiedon osat kootaan uudelleen tieteellisiksi johtopäätöksiksi (Vrt. Grönfors 1982, 145).

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tulososiossa lähdetään liikkeelle siitä, mitä tarvitaan asiakkaiden psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisen mahdollistamiseksi ja sosiaalipedagogisen hevostoiminnan toteutumiseksi. Yhteistoiminta on aineiston analyysin tuloksena löydetty teema. Yhteistoiminnasta on muodostunut siis ns. yläteema, jonka alapuolelle on alkanut muodostua alateemoja ja niitä voidaan pitää eräänlaisina yhteistoiminnan tavoitteina ja osa-alueina. Yhteistoiminnan kautta toisaalta tuotetaan toimintakykyä tukevia seikkoja, kuten esimerkiksi hyvää mieltä ja turhautumisen sietokykyä, toisaalta yhteistoiminta on avainasemassa hevostoiminnan toteutumiseksi. Yhteistoiminnan kautta ohjaaja pystyy tukemaan asiakasta toimimaan, asiakaskohtaisuus huomioiden. Toisessa alaluvussa kuvataan hevostoiminnan tarjoamia mahdollisuuksia psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisessa asiakaskohtaisesti. Osiossa tarkastellaan toimintakyvyn tukemista sen eri osa-alueiden avulla, miten eri alueet voivat tukea toinen toisiaan. Kolmannessa alaluvussa kuvaillaan tässä talliympäristössä käytettävän hevostoiminnan sosiaalipedagogisia elementtejä, millaisia mahdollisuuksia ne tarjoavat asiakkaiden psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiseen ja lopuksi perehdytään hevostoiminnan sosiaalipedagogisesti kriittisiin alueisiin.

7.1 Yhteistoiminta toimintakyvyn tukemisen kehyksenä

Osallistuvan havainnoinnin ja teemahaastattelun aineistojen analyysin perusteella, yläteema ja alateemat täsmentyivät seuraavalla tavalla. Jokaiseen hevostoiminnan tilanteeseen tarvittiin aina yhteistoimintaa, jossa asiakas ja ohjaaja olivat päärooleissa, lisäksi yhteistoiminnassa oli mukana yleensä omaisia. Yhteistoiminnallisesti oli mahdollista saavuttaa erilaisia tavoitteita, näiden tavoitteiden sisällä voitiin nähdä olevan toimintakyvyn eri osa-alueita, joten tavoitteiden avulla oli mahdollista päästä tukemaan asiakkaiden toimintakykyä. Tavoitteista esimerkkejä olivat sääntöjen ja ohjeiden vastaanottaminen ja niiden ymmärtämisen tukeminen, itsetunnon ja omatoimisuuden tukeminen, sosiaalisuuden ja vuorovaikutuksen tukeminen, toimintaan aktivoiminen, hyvän olon ja turvallisuuden vahvistaminen ja tunteiden hallinnan tukeminen. Näiden tavoitteiden kautta oli mahdollista päästä tukemaan psykososiaalisen toimintakyvyn osa-alueita asiakaskohtaisesti. Vaikeasti vammautunut asiakas tarvitsi koko ajan apua, kun taas

esimerkiksi kehitysvammainen asiakas ei saattanut tarvita ohjaajan ja omaisten apua ollenkaan, mutta tarvitsi sitäkin enemmän esimerkiksi psyykkistä tukea.

7.1.1 Ohjeiden ja sääntöjen vastaanottamisen ja niiden ymmärtämisen tukeminen

Ohjeiden vastaanottamisen ja niiden ymmärtämisen tukeminen: Jotta yhteistyö asiakkaan, ohjaajan ja omaisten välillä sujui, täytyi jokaisen kerran aluksi kertoa mitä sillä kerralla tehdään. Tosin joidenkin asiakkaiden kanssa oli jo etukäteen sovittu, mitä tehdään seuraavalla kerralla, koska oli joitakin asiakkaita, jotka olisivat halunneet vain ratsastaa eikä tehdä esimerkiksi tallitöitä.

Jotta yhteistoiminta toteutui, oli asiakkaiden vastaanotettava ja ymmärrettävä annettuja ohjeita. Heistä esimerkkejä olivat tarkkavaisuushäiriöiset asiakkaat tai ylipäätään asiakkaat, joilla oli vaikeuksia keskittyä suoritettavaan toimintaan tai olla siinä läsnä. Tällaiset asiakkaat ottivat usein ohjeita vastaan, mutta eivät selvästikään ymmärtäneet niitä. Lisäksi tilanteeseen vaikutti asiakkaan mieliala, usein asiakkaan huonotuulisuus johti esimerkiksi passiivisuuteen.

Asiakas oli hankalalla tuulella. Hän ei millään suostunut noudattamaan ohjaajan ohjeita ja tiuski vain kaiken aikaa hevoselle. Ohjaaja yritti selittää asiakkaalle, ettei hevonen ymmärrä puhetta. Komentelusta se korkeintaan ottaisi itseensä, asiakkaan tulisi sen sijaan kuunnella ohjeita. Lopulta ratsastus meni siihen, että hän pyöri hevosen kanssa ohjaajan ympärillä. (Kenttäpäiväkirja)

Asiakkaalle, joka ei pystynyt keskittymään annettuun tehtävään, tuli teettää sellaisia harjoituksia, että hän joutui keskittymään annettaviin ohjeisiin ja lopulta mahdollisesti ymmärsi niistä edes osan. Oli melko turhauttavaa asiakkaiden, ohjaajan ja omaisten kannalta, jos asiakas ei tietyn toiminnan kautta vastaanottanut ohjeita tai ymmärtänyt niitä. Seuraavassa esimerkki siitä, millaista keskittymiskyvyn tukeminen asiakkaalla, joka suhtautui passiivisesti ja ei pystynyt keskittymään toimintaan, voi olla parhaimmillaan yhteistoiminnan avulla.

Harjasimme hevosta niin, että syöttelin hevoselle tuoretta ruohoa pihamaalta, asiakas ja ohjaaja harjasivat samalla hevosta. Harjaaminen oli

asiakkaalle vaikeaa, hän joutui yhtä aikaa kiinnittämään huomion hevoseen ja harjaamiseen. Jos asiakas ei olisi seurannut hevosen jalkoja, se olisi polkenut suoraan asiakkaan jaloille. (Reflektointipäiväkirja)

Tällaisten kokemusten kautta asiakas oppi vastaanottamaan ohjeita. Jos viisisataakiloinen hevonen astuu varpaille, todennäköisesti melko pian asiakas oppii seuraamaan hevosen liikettä ja oikean harjaustekniikan, joten silloin asiakas on ymmärtänyt annetut ohjeet. Tällaisten harjoitusten avulla voi kehittyä myös ratsastuksessa ja muissa hevosen hoitoon liittyvissä tehtävissä.

Sääntöjen vastaanottamisen ja niiden ymmärtämisen tukeminen: Hevostoiminnankerroilla opeteltiin yhteistoiminnallisesti myös sääntöjen merkitystä. Ei riittänyt, että tietää, ettei hevosen takana saanut seisokella, vaan asia täytyi myös ymmärtää.

Harjasimme asiakkaan kanssa hevosta, asiakkaan tosin sääntöillä paikasta toiseen ja äännellessä kummallisesti. Ohjaaja huomautti monta kertaa asiakasta, että hevoset saattavat pelästyä ja vaikka potkaista, jos hän sääntäilee ja äänтелеe tuolla tavalla hevosen takana. (Kenttäpäiväkirja)

Sääntöjen merkityksen ymmärtämisessä paras opettaja oli usein hevonen. Useimmille asiakkaille ei riittänyt se, että sanottiin kerran tai kaksi, ettei hevosen takana saa seisokella. Keskustelimmekin usein siitä, mikä voisi olla se tapa saada asiakas ymmärtämään tämä sääntö. Puhuimme jopa siitä, että negatiivinen kokemus, esimerkiksi hevosen potkaisu, voi olla joskus se ainoa keino ymmärtää tällaisten sääntöjen merkitys.

Niin...tai niin kuin se, et tää tyttönen veteli pohkeita niin, että hevonen lähti laukkaamaan ja se putos sieltä selästä, et sepä sen jälkeen ei ole sitä tehnyt. Mutta mä oon siitä kuitenkin joutunut sanomaan monta kertaa, et älä tee noin. (Haastattelu)

7.1.2 Itsetunnon ja omatoimisuuden tukeminen

Jotta pystyimme toimimaan yhdessä, jokainen asiakas tarvitsi siihen tukea. Monilla hevostoiminnan asiakkaista oli usein itseluottamuspuula. Jotta asiakas pystyi toimimaan yhdessä muiden kanssa, tuli asiakkaan persoonallisuuden vahvoja ja heikompia puolia tukea.

Itsetunnon tukeminen: Monilla asiakkailla sairaus tai häiriö toi suoritettaviin toimintoihin silminnähtävää epävarmuutta. Lisäksi asiakkailla itsetuntoon toi ongelman se, ettei asiakas esimerkiksi muistanut miten tietty toiminta suoritettiin, vaikka se oli edellisellä kerralla opeteltu. Toisinaan omaan suorittamiseen toi epävarmuutta, esimerkiksi jonkin ulkopuolisen henkilön läsnäolo, mieliala tai vireystila.

Asiakas oli hirveän epävarma omista tekemisistään, vaikka hän yleensä oli kuulema tosi topakka tekemisissään tallilla. Tähän syynä oli tytön silminnähtävä pahamieli tai läsnäoloni. (Reflektointipäiväkirja)

Näissä tilanteissa olisi auttanut, kun olisi suunnitellut toiminnasta sellaista, että asiakkaalla olisi ollut mahdollisimman hyvä olla. Asiakkaat eivät pystyneet keskittymään mihinkään vaikeaan ja keskittymistä vaativaan asiaan pahan mielen, väsymyksen tai epävarmuuden hallitessa. Tosin esimerkiksi jännityksen tunteiden avulla voitiin saavuttaa rentoutunut ja hyvä mieli. Usein esimerkiksi ahdistuneisuus ja epäluottamus omia taitojaan kohtaan, muuttui varmuuden ja hyvän olon tunteiksi.

Asiakasta selvästi hieman jännitti, kantapäät eivät millään tahtoneet pysyä alhaalla ja hän jatkuvasti kyseli, vieläkö mennään kauemmaksi tallista. Kävimme kääntymässä noin kilometrin päässä tallista ja tulimme takaisin. Asiakas oli selvästi huojentuneen, mutta tyytyväisen näköinen lenkin ollessa ohi. (Kenttäpäiväkirja)

Omatoimisuuden tukeminen: Joillekin asiakkailla oli annettava mahdollisuus tehdä itse, jos halusi yhteistoiminnan onnistuvan. Tosin omatoimisia asiakkaita ei ollut kuin muutama, koska oli niin monia asiakkaita, joita oli aktiivisesti tuettava.

Asiakkaalla oli vaikeuksia saada pysymään hevonen uralla. Aikansa taisteltuaan, menin auttamaan. Tein virheen, kun menin auttamaan asiakasta, koska sen jälkeen asiakas lähinnä matkusti onnellisen näköisenä hevosen selässä. Toiselta asiakkaalta korjasin ohjan pituutta sopivaksi, mutta tätä asiakasta ei tarvinnut muuten juuri auttaa. (Kenttäpäiväkirja)

Toisia asiakkaita piti kannustaa omatoimisuuteen joka kerralla samoissa asioissa, toiset taas tekivät toiminnat omatoimisesti eikä tarvinneet kuin silloin tällöin apua. Kuitenkin jatkuvan tuen tarpeen, voitiin nähdä olevan edellytyksenä yhteistoiminnan onnistumiselle. Jos esimerkiksi yhdellä asiakkaista suoritettava toiminta ei sujunut, häntä tuli aut-

taa/tukea yhteistoiminnan onnistumiseksi. Riittävien toistojen avulla asiakas saattoi oppia suoritettavan tehtävän tai toiminnon.

Autoin asiakasta jälleen kerran, mutta päätin olla apuna vain sen aikaa, että sain ratsukon(ratsastaja & hevonen) ohjattua takaisin uralle. Toinen asiakas oli ehtinyt ravailemaan hevosen kanssa sillä aikaa jo useamman kierroksen, kun toinen asiakas etsi vielä tietään takaisin uralle. (Kenttäpäiväkirja)

7.1.3 Sosiaalisuuden ja vuorovaikutuksen tukeminen

Monilla puhekykyisistä asiakkaista oli tapana jutella asiakaskertojen aikana. Juttelut koostuivat yleensä ihan arkipäivän asioista ja juttelimme toinen toisillemme.

Asiakas jutteli kaikesta mahdollisesta. Tällä kertaa hän kertoi pääsevänsä ratsastuksen jälkeen moottoripyöräajelulle. (Kenttäpäiväkirja)

Keskustelut myös omaisten kanssa olivat päivittäisiä ja ohjaaja korostikin niiden tärkeyttä. Usein myös puhekykyiset asiakkaat osallistuivat keskusteluihin. Osa asiakkaista oli kuitenkin täysin puhekyvyttömiä. Sosiaalisuutta tuettiin kuitenkin siinä mielessä, että kun asiakkaat ymmärsivät annetut ohjeet ja pystyivät toimimaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, yhteistoiminnassa ei ollut silloin ongelmia.

Asiakas alkoi jo toisella kerralla jutella minulle, mutta valitettavasti puheesta ei saanut mitään selvää, piti vain ikään kuin olla jutussa mukana. Toisella asiakkaista tuntui vuorostaan menevän aika hymyissä suin, hyräillen, odottaen, että tekisin hommat hänen puolestaan. Autoin toisen asiakkaista hevosen selkään, kiristimme ohjaajan kanssa vyön ja laitoimme ratsastajalle sopivat jalustimet. Sillä aikaa toinen asiakkaista oli jo saanut itsensä hevosen selkään. (Kenttäpäiväkirja)

Myös hevoselle juttelu oli esimerkki sosiaalisuuden ja vuorovaikutuksen tukemisesta, koska hevonen hyväksyy ihmisen ehdoitta. Sille voi purkaa omia tuntemuksiaan, niin hyviä kuin huonoja. Hevonen on yleensä suoran palautteenantaja, se reagoi välittömästi. Se oli monelle asiakkaalle hyvä tunteiden purkamisen kohde.

Kylhän se varmaan niin kuin monelle asiakkaalle on hirveen kiva, et kun ne menee siihen, niin kuin jos sä olet jotain Tyttiä katsonut, niin, moi Es-

si(hevonen), Essi on ihana...(asiakkaan sanoin). Menee tälle näin ja on aina yhtä iloinen kun näkee sen, Tytti juttelee niille hevosille. (Haastattelu)

7.1.4 Toimintaan kannustaminen

Monella asiakkaalla toimintaan liittyi passiivisuutta. Usein odotettiin, että tehtäisiin valmiiksi, mikä ei tietenkään ollut tarkoitus. Ongelmana oli myös se, että suurella osalla asiakkaista kognitiiviset häiriöt olivat sen verran mittavia, että se toi toimintaan omat haittansa. Jos esimerkiksi jokin asia oli opeteltu juuri edellisellä kerralla, niin se ei välttämättä ollut muistissa seuraavalla kerralla tai samoja perusasioita oli harjoiteltu vuosia ja samassa pisteessä oltiin edelleen. Olikin tärkeää kannustaa asiakasta tekemään itse tai edes yrittämään, tosin yhteistoiminnallisesti siten, että yleensä suoritettava toiminta esimerkiksi hevosen hoidossa näytettiin ensin tai tehtiin yhdessä, jos se ei meinannut onnistua.

Putsasimme asiakkaan kanssa kahdestaan kaviota niin, että pidin kaviota ylhäällä ja asiakas putsasi. Alkuun putsaaminen meni siihen, että putsasin ja asiakas katsoi vierestä, mutta taustalta kuului ohjaajan määräävä lausahdus, tämä asiakas osaa kyllä putsata kaviot itse. (Reflektointipäiväkirja)

Toimintaan kannustamisessa toimintakyvyn eri osa-alueiden tukemisen kannalta oli tärkeää, että toimintaa harjoiteltiin niin kauan, että se onnistui. Onnistumisen kokemusten kautta toimintakykyä oli mahdollista tukea. Toimintaan kannustamisessa täytyi huomioida myös se, että jokainen asiakas teki asioita omalla tyylillään, omista lähtökohdistaan käsin, oman vammansa puitteissa.

Kavioidenputsauksen kanssa uurastus kannatti, koska asiakas sai putsattua yhden kavion kokonaan itse. Tosin, niin että pidin jalkaa ja kaviota paikoillaan, kun asiakas putsasi kaviota. Asiakkaasta huomasi, kuinka hän oli tosi tyytyväinen suoritukseensa. (Kenttäpäiväkirja)

7.1.5 Hyvän olon ja turvallisuuden vahvistaminen

Hyvä olo: Harrastuspohjaisen ajattelutavan painottuessa, hyvän olon ja mielen tuottaminen asiakaskohtaisesti oli yksi hevostoimintakertojen pääasioista. Toiset asiakkaat pitivät enemmän tallitöistä, toiset taas ratsastuksesta, toisille pelkkä pihan haravointi

saattoi olla yhtä suurta elämystä. Tärkeätä oli joka kerralla ottaa huomioon asiakkaan senhetkinen vointi ja mieliala. Omaiset tiesivät parhaiten asiakkaiden asioista ja senhetkisestä voinnista, etenkin jos kyseessä oli puhekyvytön asiakas. Ohjaajalle oli tärkeätä myös palautteen saanti toiminnasta, jotta hän pystyi tekemään toiminnasta asiakkaille mahdollisimman mielekästä ja monipuolista.

Eli aina yksilöllisesti jokaisen sen ihmisen tilanteen ja toimintakyvyn mukaan, niin suunnitellaan näitä asioita. Ja tota sit käytännötyössä, niin aina nää jokainen tunti tavallaan, se ihmisten niin kuin senhetkinen vointi ja tämmönen minkälaisessa mielentilassa ne on ja miten on päivä muuten mennyt, niin se hirveesti vaikuttaa siihen. Et niissä saattaa olla niin kuin suuria eroja, et millä tuulella ihmiset on, et mä aina joka kerta vähän ka-ton sitä et, mitä kannattaa niin kuin nyt tehdä tavallaan. (Haastattelu)

Turvallisuus: Hevostoiminnan kerroilla yksi tärkeimmistä tavoitteista oli turvallisuus ja sitä painotettiin joka toiminnassa. Ohjaaja esimerkiksi tarkisti usein, että varusteet oli laitettu oikein.

Laitoin asiakkaalle sopivan ratsastuskypärän. Heti tuli sanomista ohjaajalta, kun en laittanut kypärää tarpeeksi tiukalle. (Kenttäpäiväkirja)

Ohjaaja laittoi tällä kerralla satulan hevoselle, koska jotenkin en saanut sitä edelliskerralla oikealle paikalleen. (Kenttäpäiväkirja)

Toiminnan tekeminen turvalliseksi oli myös suorassa yhteydessä toiminnan mielekkyyteen ja asiakkaiden toimintakyvyn tukemisen mahdollisuuteen. Turvallisuuteen keskityvän yhteistoiminnan avulla, kuitenkin asiakaskohtaisuus huomioiden, pystyttiin asiakasta tukemaan toimintaan.

Asiakkaan käyntikerrat menivät siten, että alkuun laitoimme hevosen kuntoon. Yleensä asiakkaan rooli oli siinä vaiheessa, että hän harjasi hevosta, siten että joku omaisista tai ohjaaja harjasi hevosta asiakkaan kanssa. Asiakasta piti kannatella ja tukea, koska hänen jalkansa eivät pitäneet. Harjaamisvedotkin tapahtuivat avustajan avustuksella, koska hän ei saanut vetoihin voimaa. Hevosen selkään auttaminen ja selästä alastulo perustuivat myös saumattomaan yhteistoimintaan. (Reflektointipäiväkirja)

Lisäksi konkreettisia esimerkkejä yhteistoiminnallisesta turvallisuudesta olivat tilanteet, esimerkiksi silloin kun ratsastajia oli kentällä enemmän kuin kaksi. Toinen ratsastaja oli otettava huomioon, muuten esimerkiksi yhteentörmäyksen riski kasvoi.

7.1.6 Tunteiden hallinnan tukeminen

Monilla asiakkailla ratsastuskertoihin liittyi erilaisia tunteita. Tyypillisimpiä olivat jännityksen, keskittymättömyyden, pahanmielen, pelon, turhautuneisuuden, ujouden, vihasutumisen ja väsymyksen tunteet, toisaalta yhtä tyypillisiä olivat myös hyvän mielen tunteet. Toiminnassa pyrittiin siihen, että suoritettava toiminta tehtiin loppuun saakka, huolimatta esimerkiksi asiakkaan pahasta mielestä. Tätä kautta asiakas oppi mahdollisesti hallitsemaan erilaisia tunnetiloja tai ainakin elämään niiden kanssa. Omien tunteiden hallinta oli kuitenkin suhteessa vamman vakavuuteen, esimerkiksi autistinen asiakas ei välttämättä voinut mitään sille, ettei yksinkertaisesti pystynyt keskittymään toimintaan, esimerkiksi ujouden takia. Mutta siihen voitiin tosin yhteistoiminnallisesti vaikuttaa, esimerkiksi suorittamalla toiminta loppuun ja välttämällä ujoutta aiheuttavia tekijöitä.

Asiakas oli rennon ja poissaolevan oloinen. Hän kiinnitti suurimman osan ajastansa minuun huomiota. ... Asiakas kävi lopuksi katsomassa hevosta ja katsoi minua ujustellen... (Kenttäpäiväkirja)

Onnistumisen kokemusten kautta osa asiakkaista pystyi muuttamaan esimerkiksi jännityksen ja epävarmuuden tunteet iloisuudeksi. Tällaisten kokemusten kautta asiakas oppi mahdollisesti hallitsemaan omia tunnetilojaan.

Tyttö oli jokaisen kerran alussa äärimmäisen epävarman oloinen tekemisistään, pois lähtiessään hän oli kuitenkin hyvin usein iloisella/hyvällä tuulella. (Reflektointipäiväkirja)

Hevostoimintaan liittyi luonnollisesti myös erilaisia pelkotiloja. Olikin tärkeää hallita erilaisia pelkotiloja, jotta ylipäätään toiminta mahdollistui. Lisäksi oli tärkeää pyrkiä ylittämään erilaisia pelkotiloja ja sitä kautta se saattoi tarjota asiakkaiden toimintakyvyn tukemisen mahdollistumisen.

Joku pelkää toisia ihmisiä tai pelkää hevosia tai pelkää niin kuin tilanteita ja ne pelot voi olla semmosia, et ne toistuu joka kerta. Joku voi pelätä satulaan nousemista tai alas tuloa tai... (Haastattelu)

Yhteistoiminnan osa-alueiden ja tavoitteiden avulla oli mahdollista tukea asiakkaiden toimintakykyä monipuolisesti. Psykkistä toimintakykyä oli mahdollista päästä tukemaan, esimerkiksi silloin kun asiakas ymmärsi annetut ohjeet ja säännöt. Itsetunnon ja omatoimisuuden tukemisen avulla mahdollistettiin hyvän olon tuntemukset. Erilaisten vuorovaikutustilanteiden avulla, voitiin nähdä sosiaalisen toimintakyvyn saavan tukeaa monen asiakkaan kohdalla. Toimintaan kannustamisen avulla voitiin huomioida toimintakyvyn tukemisen mahdollisuus kokonaisvaltaisesti, mutta myös asiakaskohtaisesti. Hyvän olon ja turvallisuuden vahvistamisen avulla, tehtiin toiminnasta mahdollisimman mielekäästä, mikä loi samalla puitteet monipuoliselle ja turvalliselle toimintakyvyn tukemiselle. Tunteiden hallinnan tukemisella, esimerkiksi erilaisten pelkotilojen ylittämällä, voitiin nähdä olevan keskeinen merkitys toimintakyvyn tukemisessa ja ylipäättään toiminnan tarkoituksenmukaisuudessa. Yhteistoiminnan osa-alueiden avulla oli mahdollista tukea asiakkaiden psykososiaalista toimintakykyä varsin monimuotoisesti, samalla mahdollistettiin elämänhallinnan vahvistumisen kannalta tärkeiden valmiuksien kehittyminen.

7.2 Psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisen mahdollisuudet asiakaskohtaisesti sosiaalipedagogisen hevostoiminnan avulla

Tässä tutkimuksessa ei ole ollut tarkoituksena kuvata asiakkaiden toimintakykyjen puutteita kuin siltä osin, miten ne vaikuttavat toimintakykyyn ja miten toimintakykyä on mahdollista tukea hevostoiminnan avulla. Tulossiossa tarkastelun kohteena ovat autistinen, tarkkaavaisuushäiriöinen, kehitysvammainen ja liikuntavammainen asiakas. Näiden asiakasesimerkkien avulla pystytään luomaan yleisluontoinen katsaus asiakkaiden toimintakykyjen tukemisen mahdollisuuksiin. Toimintakyvyn eri osa-alueiden tukemiseen pyrkiminen painottui asiakkaan sairauden tai/ja vamman mukaisesti. Oli kuitenkin havaittavissa, että toimintakyvyn eri osa-alueet tukivat toinen toisiaan, esimerkiksi sosiaaliset valmiudet edellyttivät psyykkisiä valmiuksia. Seuraavassa on kuvattu neljän asiakasesimerkin avulla, millaisia mahdollisuuksia sosiaalipedagoginen hevostoiminta tarjoaa psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisessa. Asiakasesimerkit ovat rakenteeltaan seuraavanlaisia: asiakkaan esittely, hevostoiminnan tavoitteet ko. asiakkaan kannalta ja esimerkkejä toimintakyvyn tukemisen mahdollisuuksista hevostoiminnan avulla, yhteenveto.

7.2.1 Ville

Ville oli kokonaisvaltaisesti passiivinen hevostoiminnan kerroilla, mitä selittää hänen autisminsa. Autistinen henkilö saattaa vastustaa sosiaalisia tilanteita, niissä olevien epäselvyyksien vuoksi (Vrt. Kerola ym. 2000, 55). Ville ei ole puhekykyinen. Hän on käynyt hevostoiminnassa jonkun aikaa. Hänen mukana olivat yleensä vanhemmat, toisinaan hevostoiminnan kerroilla oli mukana myös toinen asiakas.

Ville oli selvästi tottunut tuttuihin asioihin talliympäristössä, mutta heti uuden asian havaittuaan, hän kiinnitti huomion havaittuun asiaan, vaikka hänen olisi pitänyt keskittyä suoritettavaan toimintaan. Villen kohdalla tavoitteena voitiinkin nähdä olevan, että kun hänet saatiin keskittymään toimintaan, myös vuorovaikutus Villen kanssa mahdollistui. Toimintaan keskittymisen edellytyksenä voitiin nähdä olevan tuttuihin suhteisiin turvautuminen. Jos hänet saatiin läsnä olevaksi suoritettavaan toimintaan, hän pystyi keskittymään suoritettavaan toimintaan, esimerkiksi ratsastamaan maastossa ohjaajan ohjeiden mukaan. Siten hän kykeni myös toimimaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa, kuuntelemalla ohjaajan neuvoja ja huomioimalla muita toimintaan osallistuvia. Sosiaalisen ja psyykkisen toimintakyvyn puutteiden ollessa näin mittavia, on tärkeää tarttua pieniin hyvää oloa ja iloista mieltä tuoviin kokemuksiin ja toimintoihin.

Villen tapauksessa laitoimme yleensä hevosen kuntoon yhdessä, siten että Ville oli ohjaajan ohjauksessa, jolloin hän keskittyi suoritettavaan toimintaan. Jos harjasin Villen kanssa, hän kiinnitti huomionsa helposti minuun. Seuraavaksi Ville meni yleensä ratsastamaan kentälle tai maastoon. Yhdellä kertaa harjoittelimme raviin siirtymistä, pidin ratsukkoa liinan päässä ympyrällä. Ville oli rento ja keskittymätön, koska hän seurasi lähinnä minua. Hän meinasikin pudota alas hevosen selästä, hevosen siirtyessä raviin. Toisella kertaa olimme maastoratsastuksella ja kaikki sujui Villeltä hyvin, koska ohjaaja avusti häntä. Toisinaan Ville saattoi tehdä jotain pieniä tallihommia toimintakerran lopuksi, niissä oli myös ehdotonta, että ohjaaja oli avustamassa, muuten Villen keskittyminen herpaantui.

Menimme liinassa jälleen kerran niin, että pidin hevosta liinassa, Ville selässä ja ohjaaja antoi ohjeita kentän laidalta. Ohjaaja sanoi, että harjoi-

tellaanpa sitten tällä kerralla hieman ravia ja siinähan meinasi käydä hasusti, kun hevonen ampaisi raviin. (Reflektointipäiväkirja)

Yhdellä kerralla, kun olimme Tytin ja Villen kanssa maastossa, siten että talutimme ratsukoita, Villen ratsastus sujui melkoisen hyvin... (Reflektointipäiväkirja)

Villen kohdalla psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiseksi, oli tärkeää kohdentaa toimintakyvyn edistäminen psyykkisen toimintakyvyn valmiuksien alueelle. Keskittymiskykyisyyden kautta oli mahdollista tukea hänen sosiaalista toimintakykyisyyttään ja välttää näin autisteille tyypillisiä käyttäytymispuutteita, kuten vetäytymistä sosiaalisista tilanteista.

7.2.2 Pekko

Pekolla on melkoisen vaikea keskittymishäiriö, viralliselta nimeltään tarkkaavaisuushäiriö. Siinä korostuvat motorisen levottomuuden ja impulsiivisuuden aiheuttamat ongelmat (Vrt. Närhi 2006, 90). Pekko puhuu melko selvästi, mutta usein juttelu oli enemmän epämääräistä äänehdintää, mihin liittyi myös motorista levottomuutta. Hän ei ole käynyt pitkää aikaa hevostoiminnassa. Hän kävi hevostoiminnassa yksin, tosin hänen äitinsä oli ollut alkuun mukana.

Pekon kohdalla tavoitteena oli erityisesti keskittymiskyvyn tukeminen, sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan liittyvien toimintojen avulla. Keskittymishäiriöön hän pystyi saamaan tukea etenkin tallitöiden avulla. Itselle mieluisten toimintojen suorittamisen avulla, Pekko pystyi pääsääntöisesti keskittymään suoritettavaan toimintaan. Lisäksi keskittymiskykyä lisäsi, kun suoritettava toiminta oli mahdollisimman yksinkertaista ja ettei lähellä ollut seikkoja, mihin hän olisi voinut kiinnittää huomionsa. Jos häneltä vaati jotakin vaikeampaa ja ei mieluista toimintaa, usein Pekko aloitti häiriökäytöksen tai kiinnitti huomionsa johonkin muuhun asiaan.

Alkukerrat Pekolla kuluikin lähinnä säntäillessä paikasta toiseen, malttamatta keskittyä mihinkään. Hevosen hoitoon keskittyminen oli ensimmäisillä kerroilla todella heikkoa, kaikki muut asiat talliympäristössä tuntuivat kiinnostavan Pekkoa paljon enemmän. Kaivojen putsaukseen Pekko jaksoi keskittyä jollakin tavalla, tosin siihenkään ei yleensä

tullut voimaa tarpeeksi, koska Pekko rapsutti hieman mutaa kavion pohjasta, mutta kiinnitti huomion saman tien muihin ympäristössä oleviin seikkoihin.

Yhdellä kerralla Pekko laittoi ohjaajan kanssa hevosille heiniä tarhaan. Se tuntui olevan Pekolle mieluisaa puuhaa, tosin siinäkin oikean tekniikan opettelu oli tärkeää, koska jos Pekko olisi laittanut heinät aidanpuiden välistä, hän olisi saattanut saada sähköiskun aidassa kulkevasta sähkölangasta ja lisäksi heinät levisivät sillä tavalla ympäriinsä. Lisäksi he laittoivat hevosille ruuat talliin, siihen Pekko jaksoi keskittyä hyvin. Hän katsoi vierestä mielenkiinnolla, kun ohjaaja laittoi hevosille kaurat ja lisukkeet. Pekko oli haltioissaan, kun sai pudottaa kauhallisen kauraja sankoon. Samalla kertaa siirryimme vielä pihalle haravoimaan hevosten karvoja yms. Ensin neuvoimme haravan käyttöä, mutta Pekkohan osasi senkin jo hyvin, kun keskittyi haravoimiseen. Pekon toimintakykyisyyttä pystyttiin lisäämään, kun hänet saatiin kiinnostumaan jostakin hevostoiminnassa ja keskittymään siihen.

Toisella kertaa Pekko pääsi maastoratsastukselle. Ensin täytyi laittaa hevonen ratsastuskuntoon. Hevosen harjaaminen oli vielä heikonlaista, Pekon edelleen säntäillessä paikasta toiseen, samalla äännellen oudosti. Tosin kummallinen ääntely oli hieman vähentynyt, ainakin kun asiasta muisti muistuttaa. Kavioiden putsaus yhteisvoimin sujui sen sijaan jo hyvin. Lyhyt ratsastusretki sujui rauhallisesti, erinäisistä häiriötekijöistä huolimatta. Pekkoakin tuntui hieman jännittävän muiden ratsastajien tapaan.

Pekkoa niin kuin yleensä muitakin asiakkaita tuntui hieman jännittävän. Pekko istui tyynen rauhallisesti lännensatulassa, vaikka matkanvarrellemme sattui haukkuvia koira ja yksi kaahailija. (Kenttäpäiväkirja)

Pekon kohdalla elämyksiin tarttuminen oli tärkeää ja sitä kautta päästiin mahdollisesti tukemaan hänen toimintakykynsä eri osa-alueita, erityisesti psyykkisen toimintakyvyn eri osa-alueita. Hän saattoi kiinnittää huomion johonkin muuhun kiinnostavaan seikkaan talliympäristössä kesken suoritettavan toiminnon, esimerkiksi kasaan haravoituihin rikkaruohoihin pihamaalla. Vaikka tällaisissa tapauksissa, esimerkiksi rikkaruohoihin huomion kiinnittäminen ei ollut keskittymiskyvyn kannalta hyvä juttu, mutta ne toivat Pekolle hyvää mieltä.

Ohjaaja piti hevosta kiinni ja antoi sen syödä pihalta tuoretta ruohoa. Harjasimme Pekon kanssa siinä samalla hevosta tai oikeastaan minä harjasin, koska Pekko ei jaksanut keskittyä tähän hommaan ollenkaan. Seuraavaksi revimme säilöheinäpaalista heinää hevosille. Siinäkin hommassa Pekko oli enemmän kiinnostunut rikkaruohoista, mitkä oli kitketty kasaan säilöheinäpaalin lähelle. (Kenttäpäiväkirja)

Pitkäjänteisyyttä tuettiin myös siinä määrin, että suoritettava toiminto vietiin joka kerta loppuun asti ja Pekko jaksoi keskittyä kerta kerralta paremmin.

Siivosimme yhdessä tallin, ohjaaja ja Pekko laittoivat hevosille ruuat. Laittoimme hevosille heinät karsinoihin, siinä olikin Pekolla opetteleminen, mikä on oikea määrä heinää per hevonen. Lakaisimme Pekon kanssa lattian, sillä välin kun ohjaaja siivosi viimeistä karsinaa. (Kenttäpäiväkirja)

Pekon toimintaan alkoi kerta kerralta tulla johdonmukaisuutta eli hänen keskittymiskyynsä, hevostoiminnan erilaisten vuorovaikutustilanteiden avulla, oli alkanut kehittyä.

Et esimerkiksi jos mieltii Pekkoo, joka ei ole käynyt vielä kauan, niin hän kuitenkin, hän muistaa niin kuin tiettyjä asioita hyvin. Ja et on pikkuisen tullut semmoista johdonmukaisuutta, niin kuin siihen toimintaan.

...

Et niin ku, tavallaan just se et tietää, et hevonen pitää ensin harjata ja ennen kun voi laittaa varusteita. Ja kaviot pitää putsata ja.., et on niin kuin vähän, vaikka Pekkokin on niin kuin valtavan keskittymiskyvytön. (Haastattelu)

Pekon kohdalla tuettiin erityisesti psyykkistä toimintakykyä, erityisesti keskittymiskykyisyyttä. Mieluisten harjoitusten avulla hän jaksoi kerta kerralta olla paremmin mukana toiminnassa. Keskittymiskykyisyyden lisääntyminen tarkoitti hänen kohdallaan myös kehittymistä sosiaalisten valmiuksien alueella, esimerkiksi hän jaksoi kuunnella ohjaajan antamia ohjeita ja sääntöjä, mikä näkyi lisääntyvänä johdonmukaisuutena Pekon toiminnassa.

7.2.3 Liisa

Liisa on vaikeasti vammautunut ns. monivammainen. Hän pystyy käyttämään omia jalkojaan ja käsiään, ongelmat ovat lähinnä selkärangan alueella, sen ollessa täysin kiero. Selkärangan ongelmat tosin heijastuivat myös jalkoihin ja käsiin, ainakin hevostoimin-

nassa, aiheuttaen esimerkiksi vartalon kokonaisvaltaista jäykkyyttä. Puheentuottaminen on heikkoa, puhe jää yksittäisiin sanoihin. Liisa on käynyt hevostoiminnassa jo pidemmän aikaa. Hän kävi yleensä yksin, mutta joillakin kerroilla mukana oli myös toinen asiakas.

Fyysisen toimintakykyyn negatiivisesti vaikutti se, että Liisa oli kovin passiivinen. Hän ei yleensä alkanut tekemään annettuja tehtäviä vaan seisoskeli lähinnä vieressä ja katsoi, kun muut tekivät. Hevostoiminnan tavoitteena Liisan kohdalla voitiinkin nähdä olevan toimintaan aktivoiminen. Ohjaaja suoritutti hänellä sellaisia tehtäviä, että Liisa joutui esimerkiksi kävelemään kentältä talliin vajaan sadan metrin matkan, jolloin hän joutui liikkumaan. Hevostoiminnan avulla voitiin tuottaa kehonhallintaa, koska Liisa pysyi esimerkiksi hevosen selässä hurjan näköisestä ratsastusasennosta huolimatta. Fyysisten harjoitusten avulla voitiin tuottaa myös esimerkiksi hyvää mieltä ja tunteiden hallintaa.

Liisan kanssa kerrat sujuivat siten, että hän harjasi ohjaajan avustuksella hevosen, esimerkiksi he harjoittelivat harjausvetoja. Jos Liisan jätti harjaamaan yksin, hän yleensä jäi seisoskelemaan paikoilleen. Laitoimme hevoselle ohjaajan kanssa varusteet, koska se ei Liisalta olisi onnistunut, hänen ollessa selkensä takia valtavan jäykkä. Haastavin vaihe oli Liisan hevosen selkään nostaminen rampilta.

Oli hirveän rankkaa nostaa ja vetää Lisaa hevosen selkään, Liisan ollessa kaikin puolin niin jäykkä ja melko painava. Yleensä teimme niin, että ohjaaja nosti rampilta Liisaa selkään ja vedin Liisaa selkään toiselta puolelta hevosta. (Reflektointipäiväkirja)

Liisan kohdalla oli tärkeää tehdä toiminnasta mahdollisimman kivutonta, ohjaaja korjasikin Liisan asentoa jatkuvasti ratsastuskerroilla, mikä tapahtui yleensä ratsastuskentällä liinassa. Ohjaaja neuvoi kentän laidalta ja kävi tekemässä tarvittavia korjauksia Liisan asentoon. Yleensä Liisa oli jännittyneen ja vaikean näköisessä etukenoasennossa hevosen selässä. Liisa kertoikin yksittäisillä sanoilla, jos hänellä oli epävarma olo hevosen selässä.

Liisa sanoi sanoja, kuten ”pois” ratsastuksen alussa ... (Kenttäpäiväkirja)

Liisa ei ollut kuitenkaan valitellut kipujansa ratsastuskertojen jälkeen, kun ohjaaja oli säännöllisin väliajoin asiaa tiedustellut, lisäksi asiasta oli käyty keskustelua Liisan fyysioterapeutin ja omaisten kanssa. Yhteistoiminnan avulla voitiin kuitenkin vaikuttaa erilaisiin kipuihin, tekemällä toiminta mahdollisimman kivuttomaksi. Fyysinen kipu muuttui hyvän olon tunteeksi. Usein Liisa rentoutui ratsastuksen loppupuolella ja sen huomasi hänen iloisesta ilmeestään. Lisäksi sanat joita hän sanoi, olivat muuttuneet rentoutunutta oloa osoittaviksi.

Sitten kuitenkin Liisa sanoi esimerkiksi, heppaa nukkuu ja heppa mukkaan... (Kenttäpäiväkirja)

Liisan kohdalla oli tärkeää aktivoida häntä toimintaan ja tehdä toiminnasta mahdollisimman kivutonta. Tukemalla fyysistä toimintakykyä oli mahdollista edistää psyykkistä toimintakykyä, esimerkiksi hyvän olon ja rentouden tunteiden kautta.

7.2.4 Kalle

Kalle on kehitysvammainen. Kalle oli yleensä hyvin sosiaalinen toimintakerroilla ja ohjaajankin mukaan hän oli varsin taitava kommunikoinnissa, hänen kanssaan juttelimme erilaisista asioista. Hän on käynyt hevostoiminnassa jo useamman vuoden ajan. Hän kävi hevostoiminnassa vanhemman naishenkilön kanssa. Kalle on taitava ratsastaja ja suoriutui toiminnoista muutenkin varsin itsenäisesti. Toisinaan ratsastuskertoihin toivat haastavuutta erilaiset taustatekijät, kuten päivän töiden tuoma väsymys. Kallen kehitysvammaisuuteen kuuluikin, että hän meni toisinaan toiminnassaan täysin lukkoon, jolloin esimerkiksi ratsastuksesta ei meinannut tulla mitään.

Niin tai jotenkin hankalaa vähän, niin se on ihan jumissa niin ku, se niin ku vaan töröttää.

...

ei se tee mitään, se on vaan ihan niin ku tämmönen näin...

...

et Kallessa, Kallen niin ku kyllä tässä kun on vuosii tuntenu, niin sil on tos omassa tos vammaisuudessaan, niin se on mennyt jollain tavoin alaspäin. (Haastattelu)

Kallen tapauksessa tavoitteena voitiin nähdä olevan toimintakyvyn mahdollisimman monipuoliseen tukemiseen pyrkiminen. Minkä voitiin nähdä mahdollistuvan pitkälle, koska Kalle oli toimintakykyinen, niin psyykkisesti, sosiaalisesti kuin fyysisestikin. Hevostoiminnan avulla pyrittiin Kallen toimintakyvyn eri osa-alueiden mahdollisimman monipuoliseen tukemiseen.

Kalle toi omat tunteuksensa esiin. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa on tärkeää, että se sisältää aina mahdollisuuden vaikuttaa ja tulla vaikutetuksi (Lahikainen & Pirttilä-Backman 2007). Sosiaalisia toimintakyvyn osa-alueita, kuten esimerkiksi itsenäisyyttä oli mahdollista päästä tukemaan hevostoiminnan avulla, koska Kalle oli sosiaalisesti sen verran taitava, että hän pääsi vaikuttamaan asioihinsa. Lisäksi Kalle osoitti usein konkreettisesti puheella, kun jokin asia meni hyvin tai huonosti. Usein Kalleen vaikutettiin, esimerkiksi niin, että hän suoritti kentällä pyydettyjä harjoituksia. Vastavuoroisesti ohjaaja antoi Kallelle palautetta, jos asia meni hyvin tai huonosti. Joko kehumisen muodossa, jos asia onnistui tai usein toistojen ja käskyjen avulla, jos jokin asia ei meinannut onnistua. Sosiaalisia valmiuksia päästiin Kallen kohdalla tukemaan, koska vuorovaikutus oli vastavuoroista.

Kallehan on hirveen taitava, niin ku tos kommunikoinnissa, et se osaa niin ku sanoo, et nyt niin ku suunnilleen ärsyttää tai väsyttää. (Haastattelu)

Myös psyykkisen toimintakyvyn puolelta oli mahdollista päästä tukemaan esimerkiksi tunteiden hallintaa, koska Kalle pystyi käsittelemään myös esimerkiksi kielteisiä tunteita hermostumatta. Lisäksi hän kuunteli annettuja ohjeita ja otti niistä opikseen, mikä korosti myös ajatusmaailman kypsyyttä.

Kalle ei meinannut millään saada jalkojaan oikeaan asentoon satulassa ja harjoitus mitä he kentällä tekivät, ei meinannut millään häneltä onnistua... Kallen ilmeestä näki, että uupumus alkoi iskeä todenteolla... Ratsastuksen jälkeen Kalle totesikin, että hän on aivan poikki. (Reflektointipäiväkirja)

Tällä kerralla Kallella sujui hyvin. Kallesta säteili tyytyväisyys ja tunne siitä, että hän oli onnistunut. (Reflektointipäiväkirja)

Koska Kalle kenttätyöskentelyn lisäksi hallitsi esimerkiksi maastoratsastuksen, hänen fyysistä toimintakykyä oli mahdollista päästä tukemaan monipuolisesti. Kalle pystyi lähtemään ilman avustajaa maastoratsastukselle. Olennainen asia, mihin kiinnitin huo-

miota oli se, että Kallen suoriutuminen ratsastuskerroista oli riippuvainen siitä, millaisella satulalla hän ratsasti. Synteettisessä satulassa hän ei meinannut saada jalkoja oikeaan asentoon, jolloin hevoseen vaikuttaminen jaloilla vaikeutui. Lännensatulassa Kallelle ei ollut minkäänlaisia ongelmia, koska hän pääsi ratsastamaan hevosta myös jaloilansa. Tosin molemmissa satuloissa fyysistä toimintakykyä oli mahdollista tukea varsin kokonaisvaltaisesti, koska hän joutui käyttämään joka kerralla koko kroppaansa. Kallen kohdalla oli nähtävissä, että onnistumisen kokemusten, kannustamisen ja hyvän olon tunteiden kautta toimintakykyä oli mahdollista päästä tukemaan monipuolisesti.

Sosiaalipedagogisessa mielessä elämänhallinnan saavuttaminen edellyttää siis toimintakykyisyyden saavuttamista ainakin jossakin määrin kokonaisvaltaisesti. Yksilöiden, joilla on toimintakyvyn puutteita, on miltei mahdotonta saavuttaa kokonaisvaltaista toimintakykyisyyttä, joten on suhteellista, missä määrin heidän kohdallaan voidaan puhua elämänhallinnan saavuttamisesta myös ajatellen tämän tutkimuksen kontekstia. Kallen kohdalla voitiin nähdä olevan kyseessä elämänhallinnan tavoittelu, koska hänen toimintakykynsä oli mahdollista päästä tukemaan monella tavalla.

7.3 Toiminnan sosiaalipedagoginen tarkastelu

Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa ei ole tärkeintä suoritettavan toiminnan, esimerkiksi kouluratsastuskuvion oikeaoppisuus tai jalkojen asento vaan, että toiminnasta saadaan hyvää oloa ja se lisää toimintakykyä oman toimintakyvyn puitteissa. Tutkimusongelman ollessa, millaisia mahdollisuuksia sosiaalipedagoginen hevostoiminta tarjoaa psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiseen, jouduin väistämättä ottamaan tarkastelun kohteeksi, mitä ja millaisia sosiaalipedagogisia elementtejä tutkimuskohteesta löytyi ja millaisia mahdollisuuksia ne toivat toimintakyvyn tukemiseen. Tutkimusaineisto osoitti kuitenkin, että tutkimuskohteessa käytettävässä sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa on elementtejä, joihin on syytä suhtautua sosiaalipedagogiikan näkökulmasta kriittisesti. Lähestyn aihetta sosiaalipedagogiikan keskeisten periaatteiden avulla ja olen tulkinut aineistosta nousevia sosiaalipedagogisia elementtejä ja myös sosiaalipedagogisesti kriittisiä alueita näiden periaatteiden sisällä. Käytän yhteisöllisyyden periaatteen sijaan yhteistoiminnallisuuden käsitettä, koska tämän tutkimuksen yhteydessä ei voida puhua

varsinaisesti yhteisöllisyydestä. Tosin yhteisöllisyyden käsitteen nostan esille sosiaalipedagogisesti kriittisissä alueissa.

7.3.1 Sosiaalipedagogiset elementit

Tässä tarkastellaan sosiaalipedagogiikan kolmea keskeisintä menetelmää hevostoiminnassa, erityisesti siitä näkökulmasta, millaisia mahdollisuuksia ne tarjosivat psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiselle. Samalla esille tulevat, millaisia sosiaalipedagogisia elementtejä hevostoiminnassa oli. Yhteisöllisyyden periaatteen sijasta käytetään käsitettä yhteistoiminnallisuus.

Elämyksellisyys:

Elämykselliset ja kokemukselliset piirteet korostuivat toiminnassa. Elämyksellisyys oli subjektiivista eli jokaiselle asiakkaalle elämykset olivat erilaisia asioita. Jollekin ratsastus oli yhtä suurta elämystä, mutta hän ei välttämättä niin välittänyt tallitöistä. Toiselle taas tallityöt olivat tärkeitä ja ne tuottivat erilaisia elämyksiä. Toiselle asiakkaalle ulkoversassa käynti tai pihan haravointi saattoi olla elämystä.

...Esimerkiksi Pekolle ne heinät on hirveen hauska juttu. (Haastattelu)

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan voitiin nähdä olevan lähtökohdiltaan elämyksellistä, koska se tapahtui aidossa ympäristössä hevosten kanssa. Elämyksellisistä menetelmistä tärkeimpiä olivat ne, mitkä toivat toimintakyvyn kokemuksellista monipuolisuutta, esimerkiksi asiakas oppi huomaamaan, että talliympäristössä voidaan tehdä muutakin kuin ratsastaa hevosella tai hoitaa sitä. Asiakkaan oli tärkeätä oppia huomaamaan, että hevostoiminta rakentuu koko talliympäristössä toimimisesta. Asiakas pystyi kokemuksellisesti oppimaan kyseisen asian, tekemällä erilaisia toimintoja talliympäristössä.

Oli sovittu jo etukäteen asiakkaan kanssa, että tällä kertaa tehtäisiin muuta kuin ratsastusta. Ohjaaja ja asiakas siivosivat hetken aikaa tarhoja. Asiakas lähinnä katseli, mutta työnsi sitten kottikärryjä reippaasti, avasi portin puomit ja sulki ne saman tien huolellisesti. (Kenttäpäiväkirja)

Maastoratsastuksilla asiakkaat juttelivat arjen asioista tai vaikka vain katselivat maiseimia. Talliympäristössä liikkuminen ja erilaisten asioiden kokeminen olivat tärkeä osa

elämyksellisyyttä. Toisaalta yhtä hyvin toiselle saattoi olla elämys sekkin, että vain seisoi hiljaa hevosen vierellä. Jokainen asiakas koki eritavalla hevostoiminnan ja siinä tärkeät asiat.

Kokemuksia ja niin kuin ajatuksia siitä, et miten niin kuin, tavallaan mikä on niin kuin tärkeitä. Joku ihminen painottaa jotain ja joku painottaa sit taas jotain muuta. Et joku voi ehkä olla, et ei ole vaikka niin kiinnostunut mistään ratsastamisesta, mut on ihan kiva peuhata tuolla heinissä. Tai on niin kuin kiva vähän tepastella tässä pihalla ja niin kuin tehä jotakin. Ei ehkä koe sitä niin kuin, ei koe välttämättä, että hevonen ois kiltti tai, että hevonen ois kaunis, et sillonhan ne niin ku painottuu eritavalla. (Haastattelu)

Toiminnallisuus:

Hevostoiminta oli konkreettista toimintaa, missä erilaisissa toiminnoissa jokainen sai olla oma itsensä, tehdä asioita omasta toimintakyvystään käsin, omien toiminnallisten valmiuksien puitteissa.

Siis hevoset ja ratsastushan on niin kuin, sehän on toimintaa. Sehän ei ole terapiakeskustelua, missä me keskustellen tehdään, vaan sehän on niin kuin toimintaa, mitä jokainen ihminen täälläkin tai kaikki asiakkaat jotka käy, jokainen toimii sit sillä omalla tyylillään. Joku voi olla hyvinkin vajavainen siinä toiminnassaan, mut yrittää silti sen minkä pystyy ja niistä lähökohdista käsin... (Haastattelu)

Toiminnallisuudessa tavoitteena oli, että asiakkaat oppisivat ymmärtämään, mitä erilaisia asioita hevosen hoitoon kuuluu ja millaisia toimintoja hevosen elinympäristöön liittyy sen ylläpitämiseksi. Talliympäristössä tehtiin hevosen elinympäristöön liittyviä toimintoja laaja-alaisesti, asiakkaiden toimintakykyjen puutteet huomioiden. Tärkeää oli saada jokainen osallistumaan toimintaan. Lisäksi erilaisia toimintoja oli yleensä harjoiteltu jo aikaisemmin, joten toistojen avulla ne palautuivat mieleen. Vaikka asiakas oli alkuun tai kokonaisvaltaisesti passiivinen, hänet aktivoitiin toimintaan, ohjeistamalla ja rohkaisemalla esimerkiksi hevosen harjaukseen tai ratsastukseen.

Toiset saivat hevosista hyvää oloa, toisille hevoset eivät välttämättä olleet niin tärkeitä, kunhan he saivat tutkiskella erilaisia asioita ja liikkua talliympäristössä. Toiminnalli-

suuden avulla asiakkaiden oli mahdollista edetä hevostoiminnassa, niin pitkälle kuin asiakkaiden toimintakykyjen valmiudet sen sallivat.

...Niin jonka lapsi kävi aikanaan ratsastamassa mulla, niin se asiakas on edennyt nyt kanssa kilpailumaailmalle pitkälle ja on tänä vuonna menossa Sveitsiin vammaisratsastuskilpailuihin. (Haastattelu)

Yhteistoiminnallisuus:

Tutkimuksen asiakkaat ja muut henkilöt eivät muodostaneet yhteisöä, mutta kuitenkin erilaisia vuorovaikutuksellisuuteen ja yhteistoiminnallisuuteen liittyviä elementtejä oli havaittavissa, kuten edellä kerrottiin. Asiakkaiden toiminta talliympäristössä tapahtui yleensä pienryhmissä tai yksin. Yhteistoiminnallisuuden kannalta kaikkein paras tilanne oli, kun ohjattavia asiakkaita oli vain yksi. Silloin yhteistoiminnassa mukana olevat henkilöt olivat samanvertaisia ja asiakkaan toimintavalmiudet ja puutteet pystyttiin huomioimaan yksilöllisesti.

...Et on vaan niin kuin minä, hevonen ja asiakas, niin sitä ei nyt voi oikein pitää ryhmänä.

*...
Et siinä ei tule silloin niin kuin sitä semmosta ryhmää, et jos me aatellaan, et oltas vähän niin kuin samassa asemassa, kuin silloin jos on niin kuin kaksi tai kolme ratsastajaa, niin silloinhan he on niin kuin oma ryhmänsä. Ja tavallaanhan mä on niin kuin siellä ryhmän ulkopuolella, ainakin hetkittäin. (Haastattelu)*

Pienryhmän ollessa kyseessä, päästiin jo lähemmäksi yhteisöllisyyttä. Myös asiakkaiden omaiset omalla avustuksellaan toivat talliympäristöä lähemmäksi yhteisöä. Seuraavallisessa tilanteessa voidaan puhua jo pienryhmästä, missä sekä asiakkaat että avustajat joutuivat toimimaan yhteistoiminnallisesti.

Talutin ensimmäisenä jonossa -- ja --, perässä seurasivat -- ja --, heitä talutti asiakkaiden isä, viimeisenä jonon perää piti ohjaaja, -- ja --. Vältimme hienosti vaaratilanteen, traktorin tullessa vastaan, koska traktorikuski pysähtyi ystävällisesti odottamaan että ehdimme takaisin tallinpihaan. (Kenttäpäiväkirja)

Hevostoiminnan sosiaalipedagogisista menetelmistä selvimmän esille nousivat elämyksellisyys ja toiminnallisuus. Elämyksellisyys jo sen suhteen, että hevostoiminta tapahtui

luonnollisessa ympäristössä. Toiminnallisuuden ja yhteistoiminnallisuuden voitiin nähdä kulkevan rinnakkain hevostoiminnassa. Toisaalta myös elämyksellisyys ja toiminnallisuus kulkivat rinta rinnan, koska elämyksiin tarvittiin yleensä toiminnallisuutta. Lisäksi voidaan nähdä, että näiden sosiaalipedagogisten periaatteiden ja elementtien toteutumisen mukaan määräytyi myös se, millaisia mahdollisuuksia hevostoiminta tarjosi psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiseen.

Elämyksellisyyden sisältämien elementtien avulla toimintakyvyn tukeminen määrittyi yksilökohtaisesti, koska elämykset määrittyivät asiakkaiden toimintakykyisyydestä käsin. Tarkkaavaisuushäiriöinen asiakas saattoi saada erilaisia elämyksiä tallitöistä, kun taas esimerkiksi liikuntavammainen asiakas saattoi nauttia eniten hevosten ja talliympäristön katselusta. Erilaisten toimintojen avulla asiakkaan oli mahdollista oppia huomaamaan, kuinka moniulotteinen on hevosen elinympäristö, mikä sisälsi jo itsessään elämyksellisyyden ulottuvuuden. Toisille hevostoiminta saattoi olla mahdollisuus oppia vastuunkantamista ja toisaalta myös rajoja, mitkä ovat tärkeitä elämänhallinnan saavuttamisen kannalta. Monien asiakkaiden kohdalla tavoiteltiin toimintakyvyn erilaisten valmiuksien palauttamista, esimerkiksi keskittymiskykyisyyttä. Toimintakyvyn tukeminen oli yksilökohtaista, mutta samalla yhteistoiminnallista.

7.3.2 Sosiaalipedagogisesti kriittiset alueet

Tässä tarkastellaan hevostoiminnan menetelmien sosiaalipedagogisesti kriittisiä alueita. Samalla on välttämätöntä tarkastella, miten sosiaalipedagogisesti kyseenalaiset alueet vaikuttavat psykososiaalisen toimintakyvyn tukemiseen.

Elämyksellisyys:

Yksi elämyksellisyyden ja kokemuksellisuuden tärkeimpiä tavoitteita on, että ihminen voisi erilaisten kokemusten kautta saada toimintakyvylleen tukea ja kehittyä oman toimintakyvyn puitteissa tai jopa ylittää oman toimintakykynsä rajat (esim. Kiiski 1998, 109). Monen asiakkaan kohdalla hevostoiminnasta saatavat kokemukset löytyivät hevosenhoito tilanteista ja ratsastuskentältä, jolloin keskityttiin lähinnä esimerkiksi fyysisen toimintakyvyn tukemiseen. Näiden asiakkaiden kohdalla talli/pihatöistä ja esimerkiksi maastoratsastuksesta saatavat elämykset ja kokemukset jäivät saavuttamatta.

-- ja -- kävivät joka kerralla yhdessä ja yleensä heidän mukana oli pieni lapsi, mikä aiheutti myös sen ikävän seikan, että asiakkaat joka kerta ratsastivat, pääasiassa kentällä, ainakin tutkimuskertojeni aikana ja käyntikertoihin ei tullut siten muuta ohjelmaa. (Reflektointipäiväkirja)

Toiminnallisuus:

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuudet tulisivat parhaiten esille, kun toiminta olisi voimavarakeskeistä. Olennaista olisi, että hevostoiminta tukisi asiakkaiden toimintakykyä yksilökohtaisesti eli toiminta tapahtuisi jokaisen asiakkaan toimintakyvyn puitteissa, mutta kuitenkin niin että toiminta olisi mahdollisimman monipuolista. Jokainen sai tehdä hevostoiminnassa asioita omalla tyylillään, mutta suorituskeskeisyys oli toistuvasti nähtävissä. Usein hevostoiminta meni ratsastustuntimaisesti, esimerkiksi puututtiin asiakkaan jalkojen väärään asentoon toistuvasti tai kun jokin ratsastuskuvio ei sujunut oikeaoppisesti. Toisinaan ratsastusharjoitukset olivat melko vaikeita. Hevostoiminnan mahdollisuudet toimintakyvyn tukemisessa tahtoivat tällaisissa tilanteissa hukua liian kovien vaatimusten alle.

He tekivät aika vaikeaa harjoitusta kentällä, ratsastustasoon nähden. (Kenttäpäiväkirja)

Tai esimerkiksi vaikeasti vammautuneen asiakkaan asentoa korjattiin jatkuvasti. Silloin kun toiminta on lähinnä fyysisiin toimintakyvyn puutteisiin puuttumista, toiminta lähenee ratsastusterapiaa.

Yleensä menimme niin, että pidin ratsukkoa liinanpäässä ja ohjaaja seisoi kentän laidalla ja kävi aina korjaamassa asiakkaan asentoa oikeammaksi. (Reflektointipäiväkirja)

Ratsastusterapiassahan toiminta tapahtuu kuntoutujan, hevosen ja terapeutin välisessä vuorovaikutuksessa, jossa edetään kuntoutujan yksilöllisten tavoitteiden mukaisesti. Lisäksi ratsastusterapiaan kuuluvat hevosen hoitaminen ja erilaiset tallityöt. (Sandström 2000, 3.) Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa kävi muutama asiakas, joilla toiminta meni lähelle ratsastusterapiaa. Esimerkiksi hevostoimintakerrat etenivät niin, että ensin hoidettiin hevosta ja sitten menttiin kentälle ratsastamaan, jossa käytiin korjaamassa asiakasta oikeaan asentoon. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on muutakin kuin rat-

sastuksen avulla motoristen taitojen harjoittelua. Sosiaalisten valmiuksien harjoittelu jäi jossakin määrin sivuun vaikeasti liikuntavammaisilla asiakkailla, pelkän ratsastuksen takia, vaikka sen sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa täytyisi olla yksi tärkeimpiä tavoitteita. Hevostoiminnassa oli havaittavissa laaja-alaisesti terapeuttisia elementtejä, vaikka hevostoiminta ei perustunutkaan terapeuttisille tavoitteille. Hevostoiminta ei ollut siis kuntoutusta tai ratsastusterapiaa, mutta kuntoutuksellisia ja ratsastusterapeuttisia elementtejä oli havaittavissa melko paljon.

Hja: ... Sitten onko sosiaalipedagoginen hevostoiminta osa asiakkaiden muuta kuntoutusta tai/ja terapiaa?

Hva: Joo eli tässähan nyt on tosi tärkeää erottaa se, että erityisryhmien ratsastus ja sosiaalipedagoginen hevostoiminta eivät ole millään tapaa terapiaa. Eli ratsastusterapia on asia aivan erikseen. Ja tää sosiaalipedagoginen hevostoiminta on aina harrastelähtöistä kaikille eli se on näiden ihmisten harrastus...

...

Eli siellä on lääkäreitä tai sairaanhoitajia tai toimintaterapeutteja, jotka on suositelleet tätä. Se on myös yksi pointti, mitä kautta ihmiset hakeutuu sitten esimerkiksi kokeilemaan uutta harrastusta.

...

Et siitä näkökulmasta katsoen, tää toiminta voi olla osa kuntoutusprosessia jollakin ihmisellä. (Haastattelu)

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan painotettiin olevan puhdasta harrastustoimintaa, minkä piti tuottaa hyvää mieltä ja lisää toimintakykyisyyttä asiakkaille.

...Mut silti mä teen tätä työtä siinä mielessä, että ihmiset oppii niiden omien toimintakykyjensä puitteissa myös uusia asioita. Ja että ne myös kehittyis tässä harrastuksessa ja just se, että tähän pitäis olla hauskaa näille ihmisille. (Haastattelu)

Joillakin asiakkailla saattoi olla välillä pitkiä taukoja, esimerkiksi kesälomien takia, etteivät he käyneet sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa. Usein tilanne olikin pitkän tauon jälkeen se, että vanhoja asioita jouduttiin kertailemaan pitkän aikaa, jolloin toimintojen harjoittelussa palattiin aina lähtöpisteeseen. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuudet toimintakyvyn tukemiseksi jäivät tällöin kovin kyseenalaisiksi.

Yhteisöllisyys:

Hevostoiminnassa päästiin lähelle vaativampaa yhteistoimintaa, kun kyseessä oli pienryhmän toiminta. Yhteistoiminta oli kuitenkin usein sellaista, että ohjaaja toimi asiakkaan kanssa, ohjaten häntä erilaisiin toimintoihin talliympäristössä. Sosiaalipedagogiset työmuodot ovat lähtökohdiltaan yhteisöllisyyteen pyrkiviä, joten kahden tai kolmen keskeisessä hevostoiminnan vuorovaikutustilanteessa oli kyseenalaista, toteutettiin sosiaalipedagogista hevostoimintaa vai ratsastusterapiaa. Aikaisemmat tutkimukset ovat käsitelleet sosiaalipedagogista hevostoimintaa nimenomaan yhteisöllisten toiminnan elementtien kautta.

Koska kyseessä oli sosiaalipedagoginen ajattelutapa ja työmenetelmä, yhteiskunnallisen toimintakyvyn tukemisen mahdollisuus olisi ollut hevostoiminnassa hyvä huomioida. Hevostoiminnassa toteutettiin rajoitetusti sosiaalipedagogisen yhteisöllisyyden piirteitä ja toiminta oli paikoin yksilökeskeistä. Lisäksi hevostoiminta myötäili ratsastusterapiaa. Yhteisöllisyyden puuttuessa ja toiminnan keskittyessä yksilökeskeisyyteen ja terapeuttisuuteen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät asiat eivät tulleet esille. Lisäksi sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa, missä ei ollut selkeästi nähtävissä yhteisöllisyyden elementtejä, oli helppo painottua yksilökeskeisyyteen, mikä ei ole sosiaalipedagogiikan periaatteiden mukaista.

Toiminnan keskittyessä pääasiassa ratsastukseen hevostoiminnasta tuli helposti sellaista, että sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ja ratsastusterapian periaatteet ja elementit menivät jossakin määrin sekaisin. Tämä vaikutti hevostoiminnan sosiaalipedagogisuuteen siinä määrin, että esimerkiksi elämyksellisyyden tasolla, luonnon kontekstin hyödyntäminen jäi jossakin määrin puutteelliseksi. Samoin esimerkiksi voimavarakeskeisyys ja yhteisöllisyys eivät saaneet itseään esille, koska toiminta painottui suoritus- ja yksilökeskeisyyteen. Kun hevostoiminnassa toteutettiin vain osaa sosiaalipedagogisen ajattelun tunnuspiirteistä, sosiaalipedagogisen vaikuttamisen mahdollisuudet psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisessa olivat rajalliset.

8 YHTEENVETO: SOSIAALIPEDAGOGISEN HEVOSTOIMINNAN MAHDOLLISUUDET TOIMINTAKYVYN TUKEMISESSA

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu, millaisia mahdollisuuksia sosiaalipedagoginen hevostoiminta tarjoaa toimintakyvyn tukemiseen. Sosiaalipedagogisen viitekehyksen ollessa kyseessä, tärkeää on ollut tarkastella toimintakykyä nimenomaan psykososiaalisesta näkökulmasta käsin. Tuloksissa kuvattiin toimintakyvyn tukemisen mahdollisuuksia yhteistoiminnan ja asiakaskohtaisuuden näkökulmista. Lisäksi kuvattiin hevostoiminnan sosiaalipedagogisia elementtejä, joiden osalta myös kriittiset elementit huomioitiin.

8.1 Yhteistoiminnan mahdollisuudet toimintakyvyn tukemisessa

Yhteistoiminnan avulla oli mahdollista tukea toimintakyvyn eri osa-alueita monipuolisesti. Sosiaalista toimintakykyä oli mahdollista tukea yhteistoiminnan avulla, missä toiminta perustui luonnollisille vuorovaikutussuhteille. Jotta sosiaalista toimintakykyä oli mahdollista päästä tukemaan, se edellytti asiakkaalta tiettyjä psyykkisiä valmiuksia, esimerkiksi keskittymiskykyisyyttä. Fyysistä toimintakykyä voitiin myös tukea yhteistoiminnan avulla, asiakaskohtaisuus huomioiden. Toimintaan kannustamisessa oli tärkeää suorittaa toiminta loppuun asti, jotta toimintakyvyn eri osa-alueita oli mahdollista päästä tukemaan. Hyvän olon tuottaminen oli toimintakyvyn tukemisen edellytys. Asiakkaiden oli mahdollista oppia hallitsemaan erilaisia tunnetiloja hevostoiminnan avulla.

Toimintakyvyn tukemiseksi tarvittiin yhteistoimintaa, missä avainasemassa olivat ohjeiden ja sääntöjen vastaanottaminen ja niiden ymmärtäminen. Ohjeiden vastaanottamista ja ymmärtämistä voitiin harjoittaa monipuolisten harjoitusten avulla, kun taas sääntöjen vastaanottamisen ja ymmärtämisen tukeminen ei ollut niin helppoa. Ei riittänyt, että tietää, ettei hevosen takana saanut seisoskella, vaan asia piti myös ymmärtää. Tämä osoittaa kuitenkin, että yhteistoiminnan avulla voitiin tukea ymmärryksen lisääntymistä, mutta toisaalta ymmärryksen lisäämiseen toivat omat ongelmansa asiakkaiden kognitiiviset puutteet. Lisäksi voitiin nähdä, että yhteistoiminnan avulla voitiin lisätä ymmärrystä siitä, että ohjeilla ja säännöillä on aina jokin merkitys. Sääntöjen ja ohjeiden ymmärtämisen avulla, asiakkaille oli helppo asettaa selkeät rajat toimintaan, lisäksi asiak-

kaiden oli mahdollista oppia vastuunottoa, esimerkiksi hevosen hoitoon liittyvistä tehtävistä (Vrt. Brandt 2005, 13). Tässä yhteydessä tuli esille myös turvallisuuden maksimoiminen: kun asiakas ymmärsi ohjeita ja sääntöjä ja niiden merkityksiä, myös turvallisuus mahdollistui. Turvallisuuden avulla mahdollistettiin hevostoiminnan tuoma hyvinvoinnin ulottuvuus, niin asiakkaille, hevosille kuin kanssa toimijoille. (Vrt. Brandt 2005, 20.)

Yhteistoiminnan avulla mahdollistettiin myös itsetunnon ja omatoimisuuden tukeminen. Toimintaan kannustamalla oli mahdollista aktivoida asiakasta toimimaan ja sitä kautta auttaa asiakasta löytämään luottamusta omiin taitoihin ja suoriutumaan hevostoiminnan tehtävistä. Yhteistoiminnan tavoitteena voitiin nähdä olevan, asiakkaille mieluisten toimintojen ja sen hetkisen voinnin mukaan, hyvän olon, onnistumisen kokemusten ja turvallisuuden tunteiden tuottaminen, itsetunnon ja omatoimisuuden tukemiseksi (Vrt. Aho 1996, 48-49). Itsetunnon tukemisen kannalta hevostoiminnassa olennaista oli, että asiakkaita avustettiin, tuettiin ja autettiin (Vrt. Aho 1996, 49). Asiakkaiden kognitiiviset puutteet, pahamieli tai esimerkiksi väsymys olivat tekijöitä, jotka piti yrittää ohittaa yhteistoiminnan avulla. Tunteiden hallintaan hevostoiminta antoi merkityksellistä tukea, koska se selvästi auttoi asiakkaita hallitsemaan erilaisia tunnetiloja.

Kun yhteistoiminnan avulla päästiin tukemaan edellä kuvattuja psyykkisiä valmiuksia, voitiin nähdä, että myös sosiaalisia valmiuksia päästiin tukemaan. Toisaalta vuorovaikutustilanteiden ehtona voidaan nähdä olevan puhekykyisyys, mutta tässä tutkimuksessa vuorovaikutuksella on tarkoitettu, esimerkiksi ohjeiden vastaanottamista ja niiden ymmärtämistä, mitkä eivät edellytä puhekykyisyyttä tai esimerkiksi hevosen kanssa kommunikointi ei vaadi puhetaitoa. Yhteistoiminnan mahdollisuutena voitiin nähdä olevan, että sen avulla päästiin monipuolisesti tukemaan sosiaalisia valmiuksia, edellyttäen, että psyykkisiä valmiuksia tuettiin. (Vrt. Laine 2005, 122.) Yhteistoiminnan voitiin nähdä olevan hyvin moniulotteinen mahdollisuus asiakkaiden kokonaisvaltaisen toimintakyvyn tukemiseksi. Yhteisöllisyyden puuttuminen hevostoiminnasta loi sosiaalisen toimintakyvyn tukemiseen kuitenkin kyseenalaisen aukon, onko ilman yhteisöllisyyttä mahdollista tukea sosiaalisia valmiuksia, ainakaan elämäntilannetta tavoittelevassa mielessä.

8.2 Toimintakyvyn tukemisen asiakaskohtaisuus

Kaikkien asiakkaiden kanssa olivat käytössä samat hevostoiminnan menetelmät, mutta asiakkaiden toimintakykyjen tukemiseen pyrkiminen määrittyi kuitenkin asiakaskohtaisesti, asiakkaan vamman ja/tai sairauden mukaisesti. Fyysisen toimintakyvyn osa-alueiden tukeminen painottui liikuntavammaisella asiakkailla ja sitä kautta oli mahdollista tuottaa esimerkiksi hyvää mieltä ja tunteiden hallintaa. Autistisilla ja tarkkavaisuushäiriöisillä asiakkailla voitiin yleensä nähdä tilanne toisinpäin eli heidät täytyi saada ensin keskittymään toimintaan, ennen kuin psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn eri osa-alueiden tukeminen mahdollistui. Kehitysvammaisilla asiakkailla toimintakyvyn tukeminen painottui vamman laadun mukaan. Lievästi kehitysvammaisen toimintakykyä oli mahdollista päästä tukemaan kokonaisvaltaisemmin, kun taas vaikeasti kehitysvammaisen asiakkaan toimintakyvyn tukemisessa painottui eri osa-alueiden tukemiseen pyrkiminen.

Asiakkaiden toimintakyvyn tukemisen mahdollisuudet määrittyivät siis asiakaskohtaisesti. Toimintakyvyn tukemisessa oli kuitenkin havaittavissa, että tukeminen painottui alueeseen, millä toimintakyvyn puutteet sijaitsivat. Merkittävä havainto oli myös se, että sosiaaliset valmiudet edellyttivät poikkeuksetta psyykkisiä valmiuksia. Tämä havainto tukee kokonaisvaltaisen ihmiskäsityksen toteutumista, mikä on ollut tässä tutkimuksessa soveltavana näkökulmana, muodostaessa käsitystä ihmisen psykososiaalisesta toimintakyvystä.

Kuten varsinaisessa tulososiossa kerrottiin, autistiselle henkilölle on tyypillistä, että hän saattaa vetäytyä sosiaalisista tilanteista. Jos autistista henkilöä ei riittävän napakasti ohjattu uudelleen sosiaalisiin tilanteisiin, oppiminen ei mahdollistunut. Jos sosiaalisista tilanteista luovuttiin, autistinen henkilö ei päässyt harjoittelemaan sosiaalisia taitoja vaan saattoi epäonnistumisen pelossa vetäytyä yhä enemmän. Tämä tutkimus tuotti kuitenkin tietoa myös siitä, että autistinen henkilö tarvitsee ensin tukea keskittymiskykyisyydelleen, ennen kuin sosiaaliset tilanteet mahdollistuvat. Keskittymisen kautta oli mahdollista kuunnella ja vastaanottaa ohjeita, lisäksi keskittymisen kautta mahdollistui myös sosiaalisissa tilanteissa toimiminen. Tuttuihin suhteisiin turvautuminen oli keskittymisen ehtona, ainakin tässä tutkimuksessa. (Vrt. Kerola ym. 2000, 55.)

Keskittymishäiriöisen (tarkkaavaisuushäiriö) asiakkaan kohdalla oli tärkeää hakea mieluisten toimintojen avulla keskittymiskykyisyyttä. Mieluisten toimintojen avulla oli mahdollista saavuttaa myös itsehallintaa, vaikka toisinaan keskittyminen saattoikin herpaantua. Hevostoiminnan avulla psyykkisten valmiuksien tukemisen ollessa näin merkittävää, voidaan nähdä, että sosiaaliset valmiudet saivat ainakin jossakin määrin tukea. (Vrt. Närhi 2006, 97.)

Liikuntavammaisilla asiakkailla toimintakyvyn tukemisen mahdollisuudet keskittyivät toimintaan aktivoimiseen ja kehonhallintaan. Liikkumisen ja hyvän olon tunteiden kautta oli mahdollista saada tukea psyykkiselle ja fyysiselle toimintakyvyille. Sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen jäi liikuntavammaisilla asiakkailla hieman syrjään, koska toiminta oli ajoittain lähellä ratsastusterapiaa, toiminnan keskittyessä, esimerkiksi tietoisuuden tukemiseen omasta kehollisuudesta (Vrt. Sandström 2000, 4-5). Toisaalta oman kehollisuuden tunnistamisen kautta liikuntavammaisen voi oppia ymmärtämään esimerkiksi omia tunteitaan paremmin (Vrt. Ahonen 1994, 74).

Kehitysvammaisilla asiakkailla toimintakyvyn tukeminen vaihteli vamman laadun mukaan. Lievemmin kehitysvammaisen asiakkaan kohdalla, toimintakyvyn tukemisen mahdollisuudet hevostoiminnan avulla keskittyivät lähinnä vuorovaikutustilanteista saataviin hyvän olon ja onnistumisen kokemusten tunteisiin. Kehitysvammaisilla sosiaaliset valmiudet edellyttivät psyykkisiä valmiuksia ja siinä suhteessa kehitysvammaisten asiakkaiden kommunikointikyvyn ja kielen kehitys noudattivat normaalin kehityksen lainalaisuuksia (Vrt. Launonen 2006, 150). Vaikeammin kehitysvammaisen asiakkaan kohdalla toimintakyvyn tukemisen mahdollisuudet keskittyivät toimintakyvyn osa-alueille, missä toimintakyvyn puutteet sijaitsivat. Esimerkiksi asiakkaan kohdalla, jolla kognitiiviset puutteet olivat merkittäviä ja ne vaikuttivat toiminnoista suoriutumiseen, oli tärkeää tarttua pieniin hyvää mieltä tuoviin kokemuksiin, koska esimerkiksi toimintojen toistaminen ei aina tuonut toivottua tulosta pidemmällä aikavälillä. Tärkeämpää kehitysvammaisten olisi oppia jäsentämään ympäröivää maailmaa riittävästi (Launonen 2006, 150). Ympäristön jäsentäminen on mahdollista esimerkiksi sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta saatavien kokemusten avulla, koska toiminta tapahtuu luonnollisessa ympäristössä.

Hevostoiminnan voitiin nähdä olevan kaiken kaikkiaan varsin monipuolinen mahdollisuus asiakkaiden toimintakyvyn tukemiseen. Tukemalla sosiaalisia valmiuksia, mitkä edellyttivät psyykkisiä valmiuksia, oli mahdollista lisätä psykososiaalista toimintakykyisyyttä. Mutta hevostoiminnan asiakkaiden toimintakykyjen puutteet olivat sen verran merkittäviä, että toimintakyvyn tukemisen kokonaisvaltaisuus jäi hyvin kyseenalaiseksi, enemmänkin voitiin puhua toimintakyvyn valmiuksien tukemisesta. Samalla voitiin unohtaa myös täysipainoisen elämäntilanteen saavuttamisen mahdollisuus.

8.3 Hevostoiminnan sosiaalipedagogisuus

Elämykset määrittyivät asiakaskohtaisesti, mutta elämysten kirjo oli kaikille asiakkaille samalla tavalla tarjolla. Erilaisten kokemusten kautta asiakkaiden oli mahdollista oppia huomaamaan, miten moniulotteinen hevosen elinympäristö on. Elämysten avulla oli mahdollista saada onnistumisen kokemuksia ja sitä kautta tuottaa hyvää mieltä ja saada vahvistusta esimerkiksi itsetunnolle. Tässä tutkimuksessa sosiaalipedagogisen hevostoiminnan keskittyessä lähinnä ratsastustoimintaan, tahtoi elämyksellisyyden ulottuvuus jäädä hyödyntämättä monen asiakkaan kohdalla.

Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa toiminnallisuus on yksi pääperiaatteista ja niin se oli myös tässä tutkimuksessa. Tekemällä oppimisen kautta asiakkaiden oli mahdollista huomata, mitä hevosesta huolehtiminen kokonaisuudessaan on. Voitiin nähdä, että toiminnallisuuden avulla ymmärrys omista rajoista ja velvollisuuksista sai tukea. Asiakkaan tuli ymmärtää, että hevonen oli joka kerta putsattava huolella, ennen kuin varusteita voitiin alkaa laittamaan hevoselle. Samoin asiakkaan oli opittava, ettei hän voinut mennä seisoskelemaan hevosen takapuolen taakse, vaan joka kerta hevosen takaa kulkiessaan, asiakkaan tuli tehdä se erityistä tarkkaavaisuutta noudattaen. Mikäli asiakas ei muistanut noudattaa kyseisiä sääntöjä, hevosen kanssa toimiessaan, usein paras opettaja oli hevonen.

Toiminnallisuuden kriittinen ulottuvuus liittyi elämyksellisyyden tapaan siihen, että hevostoiminta perustui liian paljon ratsastukseen ja esimerkiksi kehonhallintaan siinä. Toiminta oli suorituskeskeisyyteen painottuvaa, vaikka sen olisi pitänyt olla voimavara-

keskeisyyteen pyrkivää. Toiminnan suunnittelussa olisi pitänyt hyödyntää asiakkaiden toimintakykyisyyden voimavaroja.

Yhteistoiminnallisuudella oli suuri merkitys hevostoiminnassa, koska se toimi toimintakyvyn tukemisen kehyksenä. Ohjaaja ohjasi asiakasta toimimaan yhdessä asetettujen tavoitteiden ja päämäärien suuntaisesti, asiakkaan toimintakyvyn puutteet huomioiden. Yhteistoimintaan perustuvasta hevostoiminnasta tuli kuitenkin kovin yksilökeskeistä, kun aikaisemmat sosiaalipedagogisen hevostoiminnan määritelmät ovat korostaneet yhteisöllisyyden tärkeyttä, esimerkiksi sosiaalisten valmiuksien harjoittelussa (Vrt. esim. Miettinen 2005, 59).

Hevostoiminnan sosiaalipedagogisuus määrittyy sen mukaan, miten sosiaalipedagogisen ajattelun tunnuspiirteet toteutuvat hevostoiminnassa. Tämän tutkimuksen hevostoiminnasta puuttui pääosin yhteisöllisyyden ulottuvuus, mikä tuli esille toiminnan keskittyessä suoritus- ja yksilökeskeisyyteen. Hevostoimintaa sosiaalipedagogisesta viitekehyksestä käsin tarkasteltuna, toiminta täytti kuitenkin muilta osin sosiaalipedagogiset tunnuspiirteet ja antoi mahdollisuuden myös toimintakyvyn tukemisen kokonaisvaltaiseen ja siihen kytkeytyvän elämänhallinnan tarkasteluun. Seuraavassa taulukossa on kuvattu tutkimuksen keskeiset teoreettiset johtopäätökset. Taulukon suorat nuolet kuvaavat mahdollisuuksia ja kaarevan muotoiset nuolet vuorostaan edellytyksiä.

TAULUKKO 1

Psykososiaalinen toimintakyvyn rakentuminen, soveltaen Rauhalan (2005) holistista ihmiskäsitystä

<p>Sosi- aali- peda- go- ginen he- vos- toi- minta</p>	<p><u>Tavoitteet:</u></p> <p><i>Psykososiaalisen toimintakyvyn palauttaminen sosiaalipedagogisten tavoitteiden avulla</i></p>	<p><u>Psyykinen toimintakyky:</u></p> <p>Psyykkiset valmiudet: minäkäsitys, itsetunto, itseluottamus, omatoimisuus, tunteiden hallinta, keskittymiskyky, ymmärryksen lisääntyminen</p>	<p><u>Sosiaalinen toimintakyky:</u></p> <p>Sosiaaliset valmiudet: sosiaaliset taidot, vuorovaikutus taidot, vuorovaikutustilanteiden strategiat, vuorovaikutuksen dynamiikka,</p>	<p><u>Fyysinen toimintakyky:</u></p> <p>Fyysiset valmiudet: liikuntakyky, kehonhallinta, kehonkuva, motoriset taidot, aistitoiminnot</p>
	<p><u>Menetelmät:</u></p>	<p>Elämyksellisyys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Luonnollinen ympäristö elämysten ja kokemusten tarjoajana - Luovat menetelmät 	<p>Yhteisöllisyys ja yhteistoiminnallisuus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Toimintaan kannustaminen ja ohjaaminen yhteistoiminnan avulla 	<p>Toiminnallisuus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hevostoiminnan ja ratsastusterapian erottaminen toisistaan - Koostuu monipuolisista toiminnoista talliympäristössä - Tekemällä oppiminen

9 POHDINTA

Tässä tutkimuksessa on kuvattu sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuuksia psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisessa. Tarkoituksena on ollut lisätä ymmärrystä erityisesti siitä, mikä tekee hevostoiminnasta sosiaalipedagogista. Tutkimuskohteessa täyttyivät sosiaalipedagogiset tunnuspiirteet yhteisöllisyyden periaatetta lukuun ottamatta. Seuraavassa on pohdittu tulosten ja johtopäätösten käytännöllistä ja teoreettista merkitystä.

Hevostoiminnan voitiin nähdä tukevan monipuolisesti asiakkaiden psykososiaalista toimintakykyä, mutta käytännössä tämä näkyi lähinnä toimintakyvyn eri valmiuksien tukemisena, esimerkiksi monilla asiakkailla tavoitteena oli keskittyminen suoritettavaan toimintaan. Toisaalta keskittymisen kautta mahdollistui myös esimerkiksi ohjeiden ja sääntöjen vastaanottaminen yhteistoiminnallisissa tilanteissa. Teoreettisesti tämä tukee psykososiaalisen toimintakyvyn rakentumisen käsitystä, sosiaalisen toimintakykyisyyden saavuttaminen edellyttää psyykkisiä valmiuksia.

Sosiaalipedagogisen orientaation ollessa tutkimuksen viitekehyksenä, oli tärkeää tarkastella, millaisia tukemisen mahdollisuuksia hevostoiminta tarjoaa toimintakyvyn puutteiden aiheuttamiin sosiaalisiin haittoihin. Tutkimuksen teoreettisessa osassa kuvattiin erilaisia toimintakyvyn puutteiden tuomia sosiaalisia haittoja ja myös sitä miten toimintakyvyn puutteista kärsivien toimintakykyisyyttä voitaisiin vahvistaa. Tulokset olivat yhtenäisiä teoreettisen osan kanssa, mikä osoittaa, että tällä tutkimuksella voidaan nähdä olevan käytännöllistä ja teoreettista merkitystä. Hevosen kanssa toimiminen ja sen hyvinvoinnista huolehtiminen parantavat yksilön itsemääräytymistunnetta, mikä syntyy siitä, että hän huomaa toimintansa johtavan tarkoitettuun tulokseen. Oman toimintakyvyn paraneminen ja huomaaminen, että osaa tehdä asioita siten kuin niitä kuuluu tehdä, tuottaa mielihyvää ja motivoi yrittämään yhä haastavampia suorituksia. Mitä useammin asiakas saa positiivista palautetta toiminnastaan, sitä selkeämmäksi erilaisten tilanteiden ja ongelmien hallinnalle olennainen minäkokemus jäsentyy. (Vrt. Sandström 2000, 3.)

Tuotetulla tiedolla voidaan nähdä olevan sosiaalipedagogisen hevostoiminnan kannalta merkitystä, koska hevostoiminta on vielä niin uusi sosiaalipedagogisen toiminnan muo-

to ja sovellusalue Suomessa. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että esimerkiksi sosiaalipedagoginen hevostoiminta ja ratsastusterapia menevät helposti päällekkäin. Tästä syystä jokaisen hevostoimintaa toteuttavan olisikin tärkeää suunnitella toimintaa sosiaalipedagogisesta viitekehyksestä käsin. Lisäksi voidaan nähdä, että esimerkiksi toiminnan tutkimus- ja raportointityö erilaisista näkökulmista käsin olisi erityisen tarpeen. Tällöin jokainen hevostoiminnan yrittäjä joutuisi pohtimaan hevostoiminnan sosiaalipedagogisia tunnuspiirteitä ja täyttyvätkö ne riittävässä määrin. Esimerkiksi tämän tutkimuksen kontekstissa oli otettava huomioon psykososiaalisen toimintakyvyn problematiikka: suurella osalla asiakkaista kokonaisvaltaisen toimintakyvyn palauttaminen oli mahdollista, mikä sulkee samanaikaisesti pois itsenäisen elämänhallinnan saavuttamisen mahdollisuuden. Toisaalta hevostoiminnassa tämä asia tiedostettiin ja tavoitteet olivatkin enemmän toiminnan harrastelähtöisyydessä. Hevostoimintaa suunniteltaessa ja organisoitaessa olisi tärkeää huomioida, mistä näkökulmasta hevostoimintaa toteutetaan ja onko toiminnalle riittävät puitteet. Lisäksi huomioon tulisi ottaa se, että hevostoiminta on sosiaalipedagoginen työmuoto, mikä koskettaa koko ihmisen elämänkaarta.

Tutkimuksen merkityksen ja onnistumisen arvioinnissa on tärkeää arvioida myös sen luotettavuutta. Tutkimuksen käytännön toteutus ja siitä kirjoitettu tutkimusteksti eivät ole koskaan täysin yhtenevät (Grönfors 1982, 38). Tärkeätä olisi pyrkiä tutkimustekstissä kertomaan mahdollisimman tarkasti siitä, mitä aineistonkeräyksessä ja sen jälkeen on tapahtunut (Eskola & Suoranta 1998, 213). Tässä tutkimuksessa on pyritty tuomaan realistisesti esille sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuuksia psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisessa. Aineistonkeruu- ja analyysivaiheet on pyritty selittämään mahdollisimman tarkasti, jolloin se lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Realistisessa luotettavuusnäkemyksessä jossa tutkimustekstiä pidetään ikkunana todellisuuteen, käytetään perinteistä validiteetin käsitettä, joka jaetaan ulkoiseen ja sisäiseen validiteettiin. Sisäisellä validiteetilla (pätevyydellä) viitataan tutkimuksen teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen sopusointuun. Niin teoreettis-filosofisten lähtökohtien, käsitteellisten määritteiden kuin menetelmällisten ratkaisujenkin pitää olla loogisessa suhteessa keskenään. Sisäinen validiteetti osoittaa tutkijan tieteellisen otteen ja tieteenalan hallinnan voimakkuutta. (Eskola & Suoranta 1998, 213.) Tämän tutkimuksen voidaan sanoa olevan sisäisesti validi, koska se perustelee esimerkiksi psykososiaalisen toimintakyvyn käsitteen holistista ihmiskäsitystä siihen soveltaen. Lisäksi tutkimusme-

netelmät ovat käsitteisiin loogisessa suhteessa, esimerkiksi haastattelussa tuodaan esille selkeästi psykososiaalisen toimintakyvyn tukemisen ulottuvuus ja osallistuvassa havainnoinnissa se on myös pidetty taustanäkökulmana.

Ulkoinen validiteetti tarkoittaa tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä. Ulkoinen validiteetti on yhteydessä enemmän tutkijaan kuin tutkittavien käyttäytymiseen. Tietyn tutkimushavainnon sanotaan olevan ulkoisesti validi silloin, kun se kuvaa tutkimuskohteen täsmälleen sellaisena kuin se on. (Grönfors 1982, 174.) Tässä tutkimuksessa havainnot on pyritty esittämään sellaisina, että ne antavat tutkimuskohteesta mahdollisimman realistisen kuvan. Lisäksi tulkinnat ja johtopäätökset on pyritty muodostamaan siten, että niiden pätevyys säilyy suhteessa aineistoon, tällöin myös tutkimuksen kriittinen ulottuvuus säilyy.

Aineiston tulkinnan sanotaan olevan reliaabeli silloin, kun se ei sisällä ristiriitaisuuksia (Eskola & Suoranta 1998, 213). Tässä tutkimuksessa on pyritty tekemään tulkinnat niin, että ne eivät ole ristiriitaisia keskenään tai teoreettisen viitekehyksen kanssa. Teoreettista viitekehystä on hyödynnetty tulkintojen tekemisessä johdonmukaisesti.

Vaikka ei ole helppoa sanoa ennakkokriteerejä aineiston tärkeydelle, on tutkijan varauduttava puolustamaan aineiston merkittävyyttä. Tämä edellyttää sitä, että itse on tietoinen aineiston kulttuurisesta paikasta ja sen tuotantoehdoista. (Eskola & Suoranta 1998, 214.) Sosiaalipedagogisen toiminnan muodot ovat tulleet yhä tärkeämmiksi yhteiskunnassa, koska ne voivat merkittävästi tukea esimerkiksi yksilön elämänhallintaa ja kiinnittymistä yhteiskuntaan. Erityisesti toimintakyvyn tukemisen erilaisia ulottuvuuksia sisältävät aineistot ovat tärkeitä, koska ne sisältävät myös esimerkiksi elämänhallinnan näkökulman (Vrt. Hämäläinen & Kurki 1997, 137).

Mielenkiintoisia ja tarpeellisia jatkotutkimusaiheita olisivat, esimerkiksi sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuudet erilaisten kohderyhmien kanssa. Sovellusalueet voisivat olla periaatteessa rajattomia, riippuen tietenkin resursseista ja puitteista. Sovellusalueista esimerkkejä voisivat olla koululaisten iltapäiväkerho hevostoiminnan parissa. Toiminta voisi olla palkkion muodossa, esimerkiksi läksyjen luvun jälkeen pääsisi vasta tallille, mikä motivoisi myös opiskelemaan. Toinen mahdollinen olisi vaellus-

tyyppisen hevostoiminnan tarjoaminen erilaisille ryhmille, monipuoliset puitteet tarjoavassa luonnollisessa ympäristössä. Hevostoiminnan kohderyhmien ja sovellusalueiden monipuolistuminen tarjoaisi samalla mahdollisuuksia erilaisten sosiaalipedagogisten näkökulmien tarkasteluun.

LÄHTEET

Achen, Christopher & Snidal, Duncan 1989. Rational Deterrence Theory and Comparative Case Studies. World Politics. Vol.XLI No.2.

Aho, Sirkku 1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki: Oy Edita Ab.

Ahonen, Heidi 1994. Löytöretki itseen. Musiikki, kuva ja liike itseilmaisun välineenä ja itsetuntemuksen lisääjänä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Alasuutari, Pertti 1995. Laadullinen tutkimus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Antikainen, Eija 1996. Elämyspedagogiikassa haasteellisella toiminnalla omakohtaiseen kasvuun. Sosiaaliturva 11/96. 36-38.

Aronowitz, Stanley 1993. Paulo Freires's radical democratic humanism. Teoksessa Peter McLaren & Peter Leonard (toim.) Paulo Freire A Critical Encounter. London and New York: Routledge. 8-24.

Brandt, Nora 2005. Sosialpedagogisk hästverksamhet. En diskursiv studie i verksamhetens organiseringsprocess. SSKH Reports and Discussion Papers. SSKH Notat 11/2005. University of Helsinki: Swedish School of Social Science.

Böhnisch, Lothar 1992. Sozialpädagogik des Kindes- und Jugendalters. Eine Einführung. Weinheim/München: Juventa.

Böhnisch, Lothar 1997. Sozialpädagogik des Lebensalters. Eine Einführung. Weimhem und München: Juventa.

Castel, Robert 1995. Les metamorphoses de la question sociale. Une chronique du salariat. Paris: Fayard.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Freire, Paulo 1990. Pedagogy of the Oppressed. New York, Continuum.

Grönfors, Martti 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Guilmot, Patrick & Loo, Birgitte 2003. Listening to the horse. Teoksessa XI international Congress 2003. The complex influence of therapeutic riding. Budapest: Hungarian riding for the disabled federation, 95.

Gäng, Marianne 1990. Heilpädagogisches reiten und voltigieren. München: Ernst Reinhardt verlag.

Haavisto, Riikka 2007. Hevonen auttaa kuntoutuksessa. Talentia -lehti 4/07. 32-35.

Helne, Tuula 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Tutkimuksia 123. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalipolitiikan laitos. STAKES: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Hermann, Martina 1995. Erlebensorientierte Mädchenarbeit. Verlag Dr. Jürgen Sandmann. Alling.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1995. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi

Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.

Hämäläinen, Juha 1998. Seikkailu- ja elämyspedagoginen orientaatio sosiaalipedagogisessa ajattelussa ja toiminnassa. Teoksessa Timo Lehtonen (toim.) Elämän seikkailu. Näkökulma elämyksellisen ja kokemuksellisen oppimisen kysymyksiin Suomessa. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy. 149-167.

Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Opetusjulkaisuja 1/1999. Kuopio: Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus, avoin yliopisto.

Ikonen, Oiva & Suomi, Alpo 1998. Autismi: esiintyvyys ja käyttäytyminen. Teoksessa Oiva Ikonen (toim.) Autismi. Teoriasta käytäntöön. Jyväskylä: Tekijät ja PS-viestintä Oy.

Jahren Kristoffersen, Nina 2005. Terveys ja sairaus. Teoksessa Nina Jahren Kristoffersen, Finn Nortvedt & Eli-Anne Skaug (toim.) Hoitotyön perusteet. Tanska: Narayana Press. 30-78.

Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kaarela, Johanna 2005. ”Juokse sinä humma, kun taivas on tumma...” Sosiaalipedagoginen hevostoiminta lastensuojelun sosiaalityön avoimuuden tukitoimena. Teoksessa Seija Okulov & Katja Koukkari (toim.) Ratsastuspedagogiikasta sosiaalipedagogiseksi hevostoiminnaksi –sosiaalipedagogisen hevostoiminnan perusteet ja sovellukset täydennyskoulutuksen kokemuksina. Tutkimuksia ja selvityksiä 7/2005. Kuopio: Kuopion yliopisto, Koulutus ja kehittämiskeskus. 50-58.

Kaipio, Kalevi 1977. Antakaa meille mahdollisuus. Johdatus nuorten yhteisökasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Kaski, Markus (TOIM.) & Manninen, Anja, Mölsä, Pekka & Pihko, Helena 2001. Kehitysvammaisuus. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Kerola, Kyllikki, Kujanpää, Sari & Timonen, Tero 2000. Autismikuntoutus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kerola, Kyllikki 2006. Autistisesti käyttäytyvien lasten kuntoutus – strukturoitu opetus. Teoksessa Kaisa Launonen ja Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.) Kommunikoinnin häiriöt – syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Yliopistopaino. 167-190.

Ketolainen, Sanna 2005. Hevoset kuntouttajina – kokemuksia huumeriippuvaisten nuorten aikuisten kuntouttamisesta. Teoksessa Seija Okulov & Katja Koukkari (toim.) Ratsastuspedagogiikasta sosiaalipedagogiseksi hevostoiminnaksi –sosiaalipedagogisen hevostoiminnan perusteet ja sovellukset täydennyskoulutuksen kokemuksina. Tutkimuksia ja selvityksiä 7/2005. Kuopio: Kuopion yliopisto, Koulutus ja kehittämiskeskus. 67-84.

Kiiski, Eero 1998. Seikkailua elämysten maailmassa. Teoksessa Timo Lehtonen (toim.) Elämän seikkailu. Näkökulma elämyksellisen ja kokemuksellisen oppimisen kysymyksiin Suomessa. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Kjälldman, Ritva 2003. Putosin koulusta, nousin ratsaille. Ratsastuspedagoginen lähestymistapa koulupudokkaiden yksityisopetuksessa. Kuopion yliopiston ratsastuspedagogiikan täydennyskoulutus. Julkaisematon lähde.

Koistinen, Kari 2002-2003. ”Sosiaalipedagoginen hevostoiminta lasten ja nuorten sosiaalisen kasvun ja hyvinvoinnin edistäjänä”. Raportti Ratsastuspedagogiikkahankkeen 2. vaiheen tuloksista v.2002-2003. Suomen Ratsastajainliitto.

Koistinen, Kari 2005. Hevostoiminta ehkäisemään lasten ja nuorten syrjäytymistä. Teoksessa Seija Okulov & Katja Koukkari (toim.) Ratsastuspedagogiikasta sosiaalipedagogiseksi hevostoiminnaksi –sosiaalipedagogisen hevostoiminnan perusteet ja sovellukset täydennyskoulutuksen kokemuksina. Tutkimuksia ja selvityksiä 7/2005. Kuopio: Kuopion yliopisto Koulutus ja kehittämiskeskus. 1-10.

Kronen, H 1980. Sozialpädagogik. Geschichte und Bedeutung des Begriffs. Frankfurt am Main: Haag + Herchen.

Kurki, Leena 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Kurki, Leena 2002. Persoonaa ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Kähäri-Wiik, Kaija & Niemi, Aira & Rantanen, Anneli 1997. Kuntoutuksella toimintakykyä. Porvoo: WSOY.

Lahikainen, Anja, Riitta & Pirttilä-Backman, Anna-Maija 2007. Sosiaalipsykologian perusteet. Helsinki: Otava.

Laine, Kaarina 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava.

Laitinen, Hanne 1998. Tapaustutkimuksen perusteet. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 55. Kuopio: Kuopion yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos.

Lammi, Riitta 1987. Hevonen vammaisen palveluksessa. Saksankielinen alkuteos *Das Pferd im Dienst des Behinderte*. Suomentanut Riitta Lammi. Helsinki: Suomen Ratsastajainliitto.

Launonen, Kaisa 2006. Kehitysvammaisuuteen liittyviä kielen ja kommunikoinnin piirteitä. Teoksessa Kaisa Launonen ja Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.) *Kommunikoinnin häiriöt – syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita*. Helsinki: Yliopistopaino. 143-166.

Launonen, Leevi & Puolimatka, Tapio 1999. Sosiaalipedagogiikan ihmiskäsityksen ja etiikka. *Opetusjulkaisuja 5/1999*. Kuopio: Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus.

Leskinen, Kaarina & Paasikallio, Pirjo 1987. Liikuntavammaisten opetus. Teoksessa Olavi Martikainen (toim.) *Peruskoulun erityisopetus*. Jyväskylä: Kunnallispaino Oy. 84-120.

Lislerud Smebye, Kari 2005. Ihmissuhteet. Teoksessa Nina Jahren Kristoffersen, Finn Nortvedt & Eli-Anne Skaug (toim.) *Hoitotyön perusteet*. Tanska: Narayana Press. 282-321.

Mead, George, Herbert 1934/1962. *Mind, Self and Society*. Edited and with Introduction by C. W. Morris. Chicago: University of Chicago Press.

Miettinen, Minna 2005. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta nuorten sosiaalisen kuntoutuksen muotona. *Sosiaalityön Pro Gradu -tutkielma*. Kuopion yliopisto: Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos.

Mönkkönen Kaarina, Nurro, Marjukka & Väisänen, Raija 1999. Sosiaalipedagogiikan käytännön sovellutuksia. *Opetusjulkaisuja 4/1999*. Kuopio: Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus.

Närhi, Vesa 2006. Tarkkaavaisuushäiriöt. Teoksessa Eila, Laukkanen, Mauri, Marttunen, Seija, Miettinen & Matti, Pietikäinen (toim.) *Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen*. Helsinki: Duodecim. 90-98.

Ojala, Toini & Uutela, Antti 1992. *Rakentava vuorovaikutus*. Porvoo: WSOY.

Ojanen, Markku & Seppälä, Heikki 1997. Mikä Hätänä? Kehitysvammaisten psykososiaalisen toimintakyvyn ja emotionaalisten häiriöiden arviointimenetelmän kehittäminen. *Valtakunnallisen tutkimus- ja kokeiluyksikön julkaisuja 71*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Peltomäki, Maija 2007. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuudet nuorten sosiaalisen kasvun tukemisessa. *Nuorisokasvatuksen pro gradu -tutkielma*. Kuopion yliopisto: Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos.

Pihlaja, Juhani 2005. *Tutkielma tietoa rakentamalla*. Lahti: SOCEDA.

Puolimatka, Tapio 1999. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Pärnä, Kaisu 2004. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta sosiaalityön menetelmänä käytöshäiriöisten nuorten sosiaalisessa kuntoutuksessa. Sosiaalityön pro gradu- tutkielma. Kuopion yliopisto: Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos.

Rauhala, Lauri 2005. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Yliopistopaino.

Roethlisberger, F.J. & Dicson, W.J. 1939. Management and the Worker. Harvard.

Salmela, Jaana 2006. Koetun sosiaalisen tuen, pätevyuden, itsearvostuksen ja liikunnan yhteyksiä nuoruusiän kasvuvuosina. Kokkola: Jyväskylän yliopisto. Chydenius-Instituutti. (Chydenius-instituutin tutkimuksia)

Sandström, Marita 2000. Ratsastusterapian vaikutukset neurofysiologian ja tutkimustulosten näkökulmasta. Helsinki: Suomen kuntoutusliitto.

Schaffer, H.R. 2004. Introducing child psychology. London: SAGE Publications. Oxford: Blackwell Publishing.

Sutinen, Ari 1997. Miten sosiaalinen minä syntyy? Teoksessa Pauli Siljander (toim.) Kasvatus ja sosialisatio. Tampere: Gaudeamus. 77-104.

Tauffkirchen, Emmy 1987. CP- lasten hippoterapia. Teoksessa Riitta Lammi (toim.) Hevonen vammaisen palveluksessa. Helsinki: Suomen Ratsastajainliitto. 25-29.

Telemäki, Matti 1998. Kurt Hahn ja elämypedagogiikka. Teoksessa Timo Lehtonen (toim.) Elämän seikkailu. Näkökulma elämyksellisen ja kokemuksellisen oppimisen kysymyksiin Suomessa. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy. 11-25.

Tolvanen, Leena 2006. CP-vamman vaikutus puheeseen, kieleen ja kommunikaatioon. Teoksessa Kaisa Launonen ja Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.) Kommunikoinnin häiriöt – syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Yliopistopaino. 95-118.

Von Dietze, Gottfried 1987. Terapeuttinen ratsastus. Teoksessa Riitta Lammi (toim.) Hevonen vammaisen palveluksessa. Helsinki: Suomen Ratsastajainliitto. 3-4.

Weckroth, Klaus 1988. Toiminnan psykologia. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö HANKI ja JÄÄ.

Winkler, Michael 1994. Bemerkungen zur Theorie der sozialpädagogik. Julkaisematon käsikirjoitus ja siihen liittyvä keskustelu Prof. Dr. Michael Winklerin kanssa Nürnbergissä 23.4.1994.

Yin, Robert 1987. Case study research, Design and Methods. Sage Publications, Vol. 5 London.

Liite 1

Katri Saastamoinen, kesä 2006

Teemahaastattelurunko

1. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan yrittäjän taustatiedot

- Millainen koulutus sinulla on? Missä työskentelet? Kerrotko lyhyesti, millainen on työnkuvasi?
- Miten kiinnostuit sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta? Milloin aloit käyttämään sitä?
- Millainen on sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan liittyvä koulutuksesi?
- Kuinka sovitat sosiaalipedagogisen hevostoiminnan työaikatauluusi? Kerrotko omasta ”urastasi” hevosten parissa.

2. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan asiakkaat

- Millaisia sosiaalipedagogisen hevostoiminnan asiakkaita luonasi käy?
- Miten asiakkaat yleensä tulevat sosiaalipedagogisen hevostoiminnan piiriin?

Tarkentavia- ja jatkokysymyksiä. Vai onko olemassa jokin kanava jota pitkin asiakkaat valikoituvat? Eli saako asiakas yleensä valita haluaako hän osallistua sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan? Mitkä ovat edellytykset osallistua toimintaan?

- Onko sosiaalipedagoginen hevostoiminta osa asiakkaiden muuta kuntoutusta tai/ja terapiaa? Minkä verran asiakkaan kanssa työskentelevät eri ammattilaiset tekevät yhteistyötä? Pitäisikö tehdä enemmän?
- Onko se joillekin vain harrastustoimintaa ilman kuntouttavia tai terapeuttisia päämääriä?
- Kuinka paljon kalliimpi on sosiaalipedagogisen hevostoiminnan tunti kuin tavallinen ratsastustunti?
- Saako asiakkaat hevostoimintaan osallistumiseksi minkäänlaista tukea/resursseja esimerkiksi kunnilta, Kelalta tai erilaisilta liitoilta?
- Millaisille asiakkaille sosiaalipedagoginen hevostoiminta mielestäsi soveltuu parhaiten? Miksi?

3. Toiminnan suunnittelu ja tavoitteet

- Kuinka suunnittelet hevostoiminnan? Suunnitteletko jokaisen asiakaskäynnin erikseen vai teetkö jonkin pidemmän aikavälin yleissuunnitelman vai miten menettelet?
- Suunnitteletko toimintaa yhdessä asiakkaan tai/ja asiakkaan omaisten kanssa? Asetatteko toiminnalle tavoitteita yhdessä? (Jos ei, miksi?)
- Kuinka tärkeää toiminnan suunnittelu käytännössä on?
- Onko sinulla itselläsi toiminnalle tietyt tavoitteet? Onko sinulla joitain yleisiä tavoitteita vai ovatko tavoitteet asiakaskohtaisia?

4. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta psykososiaalisen toimintakyvyn tukijana

- Voiko sinun mielestäsi hevostoiminnan yleisluontoisena tavoitteena pitää asiakkaiden toimintakyvyn tukemista?
- Jos ajattelet toiminnassa mukana olevia asiakkaita, millaisia toimintakyvyn puutteita tai heikkouksia heillä mielestäsi on?
- Millä tavoin hevostoiminta voi tukea ihmisen fyysistä toimintakykyä?
Tarkennuskysymyksiä: Auttaako kipuihin? Helpottaako liikkumista? Tuottaako kokemuksia oman kehon hallinnasta? Antaako luottamusta liikkumiseen? jne. Miten?
- Millä tavoin hevostoiminta voi tukea ihmisen psyykkistä toimintakykyä?
Tarkennuskysymyksiä: Tuottaako hyvää mieltä, iloa, kehittääkö turhautumisensietokykyä, kehittääkö kärsivällisyyttä, kehittääkö itseluottamusta? jne.
Miten?
- Millä tavoin hevostoiminta voi tukea ihmisen sosiaalista toimintakykyä?
Tarkennuskysymyksiä: Kehittääkö vuorovaikutustaitoja (myös hevosen kanssa kommunikointi), auttaako solmimaan ihmissuhteita, auttaako ymmärtämään sääntöjen merkitystä ja noudattamaan ohjeita? jne.
Miten?
- Voisiko hevostoiminnan ajatella kehittävän yhteiskunnallista toimintakykyä? (itsenäisyyden, vastuuntunnon, kiinnostuksen muista jne. kehittyminen)
- Onko toiminnassa yhteisöllisiä piirteitä? Mitä?

Tukevatko ne jotenkin toimintakykyä?

- Onko toiminnassa elämyksellisiä piirteitä? Mitä?

Tukevatko ne toimintakykyä?

- Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa oleellista on sekä ratsastaminen että työt tallilla. Jos mietit vielä erikseen näitä toiminnan osa-alueita, liittykö niihin toimintakyvyn tukemisen kannalta jotain erityistä, mitä kannattaisi korostaa tai mitä ei ole tullut esiin?

Kaikkihan eivät haluaisi tehdä tallitöitä? Miksi se on kuitenkin tärkeää? Miten tällaisia asiakkaita innostetaan tekemään muitakin tallihommia?

- Itse olen miettinyt että, ihmisethän kokevat tilanteet kukin omalla tavallaan. Varsinkin eri tavalla vammautuneita ihmisiä saatetaan usein tulkita väärin ja tämä saattaa johtaa siihen että vammautunut ihminen oppii käyttäytymään annetun mallin mukaisesti ja tätä opittua käyttäytymistä kutsutaan usein käyttäytymishäiriöksi. Voidaanko sosiaalipedagogisen hevostoiminnan avulla estää syntymästä tällaisia itseään ylläpitäviä järjestelmiä ihmisen toimintakyvyssä? Jos voidaan, miten?

5. Toiminnan tulosten arviointia

- Millaisia tuloksia olet kokenut saavuttaneesi sosiaalipedagogisen hevostoiminnan avulla? Tarvittaessa tarkennuskysymyksenä: Onko asiakkaiden toimintakyvyssä tapahtunut muutoksia/kehitystä?

Kerro jokin esimerkki asiakkaasta, jossa saattoi havaita muutoksia positiiviseen suuntaan hänen käydessään hevostoiminnassa.

- Arvioitteko yleensä asiakkaan ja omaisten kanssa yhdessä onko edistymistä tapahtunut? Millaisia asiakkaiden ja omaisten kokemukset ovat olleet?

6. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta sosiaalipedagogiikan menetelmänä

- Millaiseksi työvälineeksi koet sosiaalipedagogisen hevostoiminnan?

- Mitä sosiaalipedagogiikan periaatteita hevostoiminnassa mielestäsi toteutetaan?

- Oletko sosiaalipedagogisen hevostoiminnan koulutuksessa mielestäsi tutustunut riittävästi sosiaalipedagogiikkaan tieteenä ja sen teorioihin? Tuntuuko, että hevostoiminnan toteuttamisessa on ollut hyötyä sosiaalipedagogiikan teorian

tuntemisesta? Vai tuntuuko, että teoria on jäänyt käytännön työstä irralliseksi? Perusteluja, miksi?

7. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan toteuttamisen edellytyksiä ja reuna- ehteitä

- Millaisia käytännön edellytyksiä mielestäsi on sille, että sosiaalipedagoginen hevostoiminta käytännössä toimii/ toteutuu hyvin?
- Tuntuuko sinusta että, sosiaalipedagogisen hevostoiminnan avulla voitaisiin saavuttaa vielä parempia tuloksia? Mitä vaaditaan jotta näihin tuloksiin päästäisiin?
- Miten toimintaan vaikuttaa, että toteutat sitä yksityisyrittäjänä? Tarkennuskysymys: Aiheuttaako yrittäjyys joitain rajoituksia sille, miten haluaisit toimintaa toteuttaa? Entä avaako se joitain mahdollisuuksia? Saatko yrittäjänä jostain rahallista tukea toimintaan? Mistä?
- Oletko suunnitellut kehittäväsi sosiaalipedagogista hevostoimintaa jotenkin jatkossa? Miten?
- Onko hevostoiminnalla mielestäsi yhteiskunnallista merkitystä?